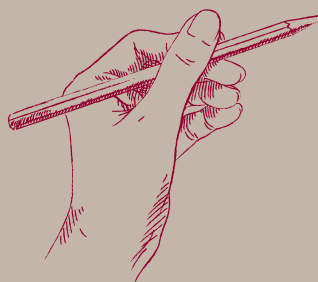

**Ročenka
Právnickéj fakulty
Trnavskej univerzity
v Trnave**

XIV, 2022

Acta Universitatis Tyrnaviensis - Iuridica

**Acta
Universitatis
Tyrnaviensis –
Iuridica**

XIV

**Ročenka
Právnickéj fakulty
Trnavskej univerzity
v Trnave**

2022

Editorky:

doc. JUDr. PhDr. Adriana Švecová, PhD.
JUDr. Ingrid Lanczová, PhD.

Redakčná rada:

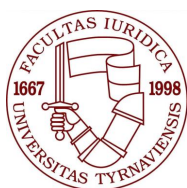
doc. JUDr. Monika Jurčová, PhD.
doc. JUDr. Miriam Laclavíková, PhD.
ThLic. Mgr. Michaela Moravčíková, Th.D.
JUDr. Zuzana Nevolná, PhD.
prof. JUDr. Mgr. Andrea Olšovská, PhD.
prof. JUDr. Ivan Šimovček, CSc.
doc. JUDr. PhDr. Adriana Švecová, PhD.

Recenzenti:

prof. JUDr. Mgr. Andrea Olšovská, PhD.
doc. JUDr. Eva Szabová, PhD.
doc. JUDr. Lucia Žitňanská, PhD.
doc. JUDr. Miloš Deset, PhD.
JUDr. Karin Vrtíková, PhD.

Publikácia je šírená pod licenciou Creative Commons 4.0, AttributionNonCommercial NoDerivatives. Dielo je možné opakovane používať za predpokladu uvedenia mien autorov a len na nekomerčné účely, pričom nie je možné z diela ani z jeho jednotlivých častí vyhotoviť odvodené dielo formou spracovania alebo iných zmien.

Za jazykovú a odbornú úpravu príspevkov zodpovedajú autori jednotlivých príspevkov.

© doc. JUDr. PhDr. Adriana Švecová, PhD. - JUDr. Ingrid Lanczová, PhD. (eds.), 2022
© Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2022

DOI: 10.31262/978-80-568-0529-9/2022

ISBN: 978-80-568-0529-9 (on-line)

O B S A H

Radoslav Baran

Súpis majetku a prelomenie zásady záväznosti právoplatných súdnych rozhodnutí
inter partes v excindačných konaniach podľa štvrtej časti zákona č. 7/2005 Z. z. 5

Joachim Dušan Fraňo

Právne limity výkonu prepravnej kontroly vo verejnej osobnej doprave 12

Mikuláš Lévai

Úradná kontrola potravín a jej súdny prieskum prizmou judikatúry Najvyššieho súdu
Slovenskej republiky 21

Eva Szabová – Ivana Mokrá

Domová prehliadka vo svetle aktuálnych problémov vyskytujúcich sa v aplikačnej praxi
..... 31

ŠTUDENTSKE VEDECKÉ FÓRUM

Cena Petra Blaha – Cum grano salis

Súťaž o najlepšiu esej študentiek a študentov Trnavskej univerzity v Trnave

Eseje víťazov súťaže

Dominika Kuchárová

Čo nám dalo a čo vzalo obdobie pandémie v právnej vede? 43

Lujza Paljusová

Čo nám dalo a čo vzalo obdobie pandémie 47

Mária Habalová

Čo nám dalo a čo vzalo obdobie pandémie 50

Eseje účastníkov súťaže

Hanna Artymchuk

Čo nám dalo a čo vzalo obdobie pandémie 55

Ružena Halčinová

Čo nám dalo a čo vzalo obdobie pandémie 59

Katarína Hargašová

Čo nám dalo a čo vzalo obdobie pandémie 61

Jana Kohútová

Čo nám dalo a čo vzalo obdobie pandémie 64

Rastislav Lalinský

Čo nám dalo a čo vzalo obdobie pandémie 67

Alica Struková

Čo nám dalo a čo vzalo obdobie pandémie 71

Izabela Tobolková

Čo nám dalo a čo vzalo obdobie pandémie 74

Aneta Zacharová

Čo nám dalo a čo vzalo obdobie pandémie 78

SÚPIS MAJETKU A PRELOMENIE ZÁSADY ZÁVÄZNOSTI PRÁVOPLATNÝCH SÚDNYCH ROZHODNUTÍ INTER PARTES V EXCINDAČNÝCH KONANIACH PODĽA ŠTVRTEJ ČASTI ZÁKONA Č. 7/2005 Z. Z.

Radoslav Baran¹

Abstrakt:

Autor týmto príspevkom poukazuje na prelomenie zásady záväznosti právoplatných súdnych rozhodnutí *inter partes* v prípade excindačného konania podľa § 167j ods. 2 zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „ZKR“).

Kľúčové slová: súpis majetku, záväznosť právoplatných súdnych rozhodnutí, prelomenie zásady záväznosti, excindačné konania, zákon o konkurze a reštrukturalizácii.

Abstract:

With this contribution, the author points to a breach of the principle of the binding force of the *inter partes* court decisions in debarment proceedings according to § 167j par. 2 of Act no. 7/2005 Coll. on bankruptcy and restructuring and on the amendment of laws (hereinafter referred to as "ZKR" in the Slovak language).

Key Words: Inventory of property, Bindingness of valid court decisions, Breaking the principle of bindingness, Debarment proceedings, Act on bankruptcy and restructuring.

Úvod

Vymedzenie právneho princípu či právnej zásady je s ohľadom na širokú právnu či odbornú spisbu riešiacu predmetnú problematiku pre účely tohto príspevku a jeho rozsah pomerne obširne, preto poukazujeme na práce riešiace predmetnú problematiku podrobnejšie². V zásade však môžeme stroho konštatovať, že pod právnym princípom alebo zásadou je možné rozumieť všeobecný postulát vyplývajúci z ľudského správania sa, ktorý je všeobecne uznávaný v civilizovaných (vyspelých) krajinách. Tieto postuláty ako najvšeobecnejšie pravidlá správania sa, v normatívnej podobe vyjadrujú všeobecné ciele práva (blaho, dobro, spravodlivosť, právnu istotu).

Jedným zo základných princípov súkromného (procesného) práva je aj princíp záväznosti súdneho rozhodnutia *inter partes*, teda, záväznosť súdneho rozhodnutia vo vzťahu k účastníkom súdneho konania. Uvedená záväznosť rozhodnutia s účinkami *inter partes* je jednou z obsahových vlastností právoplatnosti rozhodnutí, ktorá sa prejavuje v materiálnej stránke právoplatnosti³. Zároveň je potrebné dodať, že ide o tzv. relatívnu záväznosť, čo

¹ JUDr. Mgr. Radoslav Baran, advokát v advokátskej kancelárii ARIES LEGAL s.r.o., komplementár správcu ARIES TRUSTEE, k.s., Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 3. ročník, externá forma štúdia.

² KNAPP, V.: *Velké právní systémy (Úvod do srovnávací právní vědy)*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 1996. ISBN 80-7179-089-3

³ Materiálna teória právoplatnosti sa vo svojich dôsledkoch prejavuje v tzv. konzumpčnej teórii, podľa ktorej platí, že pôvodný hmotnoprávny „predprocesný“ vzťah sporových strán je konzumovaný resp. nahradený právoplatným rozsudkom o ňom. Pôvodný hmotnoprávny vzťah momentom nadobudnutia právoplatnosti rozhodnutia z materiálneho hľadiska zaniká, čím sa rozsudok stáva tzv. hmotnoprávnou skutočnosťou, od ktorej strany spory odvodzujú vznik, zmenu a zánik svojich práv a právom chránených záujmov. Porov. ŠTEVČEK, M.: Vývoj právnych názorov na problematiku právoplatnosti súdnych rozhodnutí. In: ŠTEVČEK, M.-FICOVÁ, S.-BARICOVÁ, J.-MESIARKINOVÁ, S.-BAJÁNKOVÁ, J.-TOMAŠOVIČ, M. a kol.: *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha: C. H. Beck. 2016. s. 831.

implicitne vyplýva z koncepcie subjektívnej záväznosti právoplatného rozhodnutia, kde je neprípustná tzv. absolútna záväznosť.⁴

Materiálna stránka právoplatnosti rozhodnutia resp. rozsudku je v zákone č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok (ďalej len „CSP“) upravená v ust. § 228 ods. 1 CSP. Predmetné ustanovenie koncepcie rešpektuje tzv. konzumpčnú teóriu, avšak pripúšťa aj koncepčné výnimky upravené osobitnými predpismi⁵, pričom práve úprava ustanovenia § 167j ods. 2 ZKR je jednou z týchto výnimiek, ktorej obsahu a následkom sa v kontexte sporne zapísaného majetku do súpisu majetku podľa štvrtej časti ZKR budeme nižšie v príspevku venovať.

1. Majetok podliehajúci konkurzu podľa štvrtej časti ZKR

Novelou zákona č. 377/2016 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa dopĺňa zákona č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi a o zmene a doplnení zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov v znení zákona č. 8/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov (ďalej len „**novela ZKR**“) bola do právnej úpravy konkurzného konania zavedená novela procesu oddĺženia resp. osobného bankrotu.

Pre účely ďalšieho výkladu je vhodné určiť, aký majetok podlieha konkurzu podľa štvrtej časti ZKR, a kedy môže dôjsť k spornosti zápisu majetku zapísaného do súpisu majetku úpadcu. Zákonodarca v ust. § 167h ods. 1 a 2 ZKR pozitívne vymedzuje aký majetok podlieha konkurzu podľa štvrtej časti ZKR, a to majetok, ktorý patrí dlžníkovi ku dňu vyhlásenia konkurzu, ktorý je rozhodným dňom pre posúdenie, či majetok nadobudnutý dlžník po tomto dátume bude podliehať konkurzu.

Majetok, ktorý nadobudne dlžník po vyhlásení konkurzu, podlieha konkurzu a tento je správca oprávnený zapísať do súpisu majetku, iba v prípade splnenia povinnosti správcom po vyhlásení konkurzu v prípadoch predpokladaných v ust. § 45a ZKR, t.j. výhrady vlastníctva alebo finančného lízingu. Správca je povinný pre účely nadobudnutia takéhoto majetku dlžníkom postupovať s odbornou starostlivosťou, zohľadňujúc najmä záujmy veriteľov. Správca musí vyhodnotiť podľa svojich vedomostí a skúseností, či je výhodnejšie si vec ponechať a túto speňažiť v konkurze, t.j. bude naďalej plniť podmienky zmluvy tak, aby nadobudol dlžník vlastnícke právo k veci, ktorá bude zapísaná do súpisu a v konkurze na majetok dlžníka speňažená alebo správca vyhodnotí, že pre veriteľov sa javí byť výhodnejšie neplniť (neplatiť odplatu) a vec vrátiť resp. vydať veriteľovi. Ak by však takýto majetok tretej osoby bol zaradený do súpisu majetku správcom pred tým, ako dlžník k tomuto majetku nadobudne vlastnícke právo, tretia osoba, resp. subjekt, ktorému svedčí právo vylučujúce zapísanie majetku do súpisu, je oprávnená domáhať sa vylúčenia tohto majetku u správca a v prípade neúspechu aj na príslušnom súde, a teda disponuje aktívnou vecnou legitimáciou na uplatnenie tohto práva žalobou na súde.

Nemožno vylúčiť, že konkurzu bude podliehať aj majetok v prípade existencie tzv. synalagmatických zmlúv uzavretých úpadcom, z ktorých sú obidve zmluvné strany zaviazané na vzájomné plnenie, a z ktorých zmlúv pre účely výkladu tohto ustanovenia, už došlo k plneniu zo strany dlžníka resp. úpadcu (porov. § 167d ZKR). Preto v prípadoch plnenia

⁴ Platí, že orgán verejnej moci nie je viazaný právoplatným rozsudkom súdu absolútne, ale len čo do prejudiciality riešenia určitej právnej otázky medzi konkrétnymi účastníkmi sporu. (ŠTEVČEK, M.: ref. 2, s. 835).

⁵ Ide najmä o ust. § 131 ods. 5 zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník (ďalej len „ObZ“), ktorý určuje, že právoplatný výrok rozsudku súdu o neplatnosti valného zhromaždenia je záväzný pre každého. Obdobne to platí pre ust. § 54 ods. 2 a 183 ObZ. Výnimku predstavuje aj rozhodnutie o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach, kde výrok rozhodnutia rovnako záväzný *erga omnes*.

dlžníka (úpadcu) pred vyhlásením konkurzu na záväzok zo synalagmatickej zmluvy, môže správca požadovať splnenie zmluvy od druhej zmluvnej strany alebo môže od zmluvy odstúpiť a domáhať sa vrátenia poskytnutého plnenia dlžníkom resp. úpadcom. Takto nadobudnutý majetok úpadcom po vyhlásení konkurzu bude podliehať konkurzu v zmysle § 167h ods. 1 ZKR, nakoľko bude získaný správou majetku v podobe výkonu tzv. iných majetkových práv dlžníka, ktorými dlžník (úpadca) disponoval k rozhodnému dňu. V prípade, ak by výkon týchto iných majetkových práv správcom bol sporný (napr. v dôsledku neplatnosti odstúpenia od zmluvy, vypovedania zmluvy, či zapísania majetku do súpisu v dôsledku absolútne neplatného právneho úkonu), môže tretia osoba, resp. subjekt ktorému svedčí právo vylučujúce zapísanie majetku do súpisu domáhať sa tohto práva u správcu ako aj podať na súde žalobu o vylúčenie tohto majetku zo súpisu.

Konkurzu bude podliehať aj majetok dlžníka, ktorý dlžník nadobudol v dôsledku ďalšej správy jeho majetku, ktorý patril dlžníkovi k rozhodnému dňu. Ide v prevažnej väčšine prípadov najmä o príjem z nájmu či iný výťažok zo správy a speňaženia takéhoto majetku dlžníka v dôsledku efektívnej správy tohto majetku alebo uplatňovania iných majetkových práv dlžníka správcom ako sme už uviedli.

V porovnaní s konkurzom vedeným podľa druhej časti ZKR, konkurzu v zásade nepodlieha majetok dlžníka, na ktorom viaznu alebo ku ktorému sa vzťahujú zabezpečovacie práva veriteľov. Zákon predpokladá tri prípady, v ktorých oprávňuje správcu, aby tento majetok dlžníka zahrnul do súpisu majetku. Ide o prípad, kedy si v konkurznom konaní na majetok dlžníka podľa štvrtej časti ZKR prihlási svoju pohľadávku prednostný zabezpečený veriteľ. V prípade, ak na takomto majetku viazne niekoľko zabezpečovacích práv a pohľadávku si prihlási len zabezpečený veriteľ, ktorého zabezpečovacie právo je v neskoršom poradí, majetok dlžníka, ktorý je predmetom zabezpečenia bude správcom zahrnutý do súpisu, ak je možné predpokladať uspokojenie pohľadávky z tohto majetku aj u veriteľa s týmto zabezpečovacím právom v neskoršom poradí. V oboch vyššie uvedených prípadoch je potrebná iniciatíva veriteľa, t.j. aktívne uplatnenie zabezpečenej pohľadávky v konkurznom konaní. Zabezpečený majetok dlžníka správca zaradí do súpisu priamo *ex lege*, ak hodnota zaťaženého majetku dlžníka prevyšuje ťarchy viaznuce na tomto majetku. Rovnako v prípade nesplnenia, niektorej z podmienok pre zaradenie zabezpečeného majetku do súpisu majetku dlžníka správcom, môže byť takýto zápis majetku sporný, čo oprávňuje tretiu osobu – zabezpečeného veriteľa, aby sa domáhal u správcu alebo na súde vylúčenia sporného majetku zo súpisu.

Ust. § 167h ods. 3 ZKR obsahuje negatívne vymedzenie konkurznej podstaty, kedy do tejto správy nezapíše majetok tretej osoby, na ktorom viaznu zabezpečovacie práva. Explicitná zákonná dikcia „*Majetok tretej osoby, na ktorom viaznu zabezpečovacie práva, konkurzu nepodlieha.*“ je zmätočná, nakoľko z nej žiadnym spôsobom nevyplýva dôvod (*causa*), pre ktorý by mal majetok tretej osoby odlišnej od dlžníka (ne)podliehať konkurzu. Analogickým výkladom však je možné dospieť k záveru, že zákonodarca uvedeným ustanovením mienil vylúčiť z konkurzu majetok tretej osoby zabezpečujúcej záväzky úpadcu (porov. § 79 ZKR).⁶

⁶ Ani z dôvodovej správy k zákonu č. 377/2016 Z.z. nie je zrejmé, čo viedlo zákonodarcu k tomu, aby z konkurzu na majetok dlžníka podľa štvrtej časti ZKR bol vylúčený majetok tretej osoby zabezpečujúcej záväzky dlžníka. Môžeme sa len domnievať, že zákonodarca uvedenou úpravou sledoval cieľ predmetnej novely a to zjednodušiť prístup ku konkurznému konaniu a umožniť fyzickým osobám spotrebiteľom rýchlo sa zbaviť dlhov tak, aby týmto ich krokom pravdepodobne neboli dotknuté aj práva iných (tretích) subjektov. Na druhej strane však nie je zrejmé, prečo potom upravil vyššie uvedené prípady, kedy konkurzu môže podliehať zabezpečený majetok dlžníka. Máme za to, že uvedené ustanovenie by malo byť predmetom novelizácie, vzhľadom na jeho zmätočnú dikciu ako aj z dôvodu absencie akýchkoľvek relevantných dôvodov pre nekoncepčné vylúčenie majetku tretej osoby zabezpečujúcej záväzky úpadcu z konkurzu. *De lege ferenda* sa javí ako vhodná právna úprava, aby majetok tretej osoby zabezpečujúcej záväzky úpadcu podliehal konkurzu v totožných prípadoch ako v prípade zabezpečeného majetku dlžníka opísaných vyššie.

Z logických dôvodov ako aj úpravy nepostihnuteľnej hodnoty obydlia v ust. § 166d ZKR, táto nepodlieha konkurzu rovnako ako ani majetok, ktorý nemožno postihnúť v exekúcii.⁷

V dôsledku zápisu majetku, do súpisu majetku, ktorého zapísanie je sporné, môže dôjsť k vzniku situácii, kedy sa tretia osoba, ktorej svedčí právo vylučujúce zapísanie majetku do súpisu, v konkurznom konaní na majetok dlžníka, bude domáhať vylúčenia tohto majetku. Aké sú však práva a povinnosti správcu v súvislosti so sporne zapísaným majetkom do súpisu majetku dlžníka?

2. Právna úprava excindačného konania podľa § 167j ods. 2 ZKR

Novela ZKR v ust. § 167 ZKR upravuje súpis majetku ako inú právnu skutočnosť (*sui generis*), ktorá spôsobuje zákonom predpokladané následky a zároveň pripúšťa možnosť pre kohokoľvek⁸, kto tvrdí, že majetok nemal byť zahrnutý do súpisu majetku, aby u správcu uplatnil námietku tohto zápisu, ktorú správca zverejní v Obchodnom vestníku. Zákon č. 7/2005 Z. z. zároveň priznáva právo veriteľovi prihlásenej pohľadávky v konkurznom konaní dlžníka trvať na zapísaní sporného majetku do súpisu a žiadať od správcu, aby vyzval toho, kto podal námietku, aby podal voči veriteľovi, ktorý trvá na zapísaní majetku do súpisu žalobu o vylúčenie majetku zo súpisu.⁹

Máme za to, že uvedené ustanovenie nie je vhodným riešením otázky sporného zápisu majetku do súpisu majetku, najmä v prípade, ak pasívne legitimovaným v konaní o vylúčenie majetku zo súpisu je výlučne veriteľ prihlásenej pohľadávky, ktorý trvá na zapísaní majetku do súpisu napriek uplatnenej námietke.¹⁰ Uvedenému záveru svedčí najmä fakt, že subjektom oprávneným vyhotoviť súpis a majetok do súpisu majetkovej podstaty úpadcu zahrnúť je správca konkurznej podstaty podľa § 167j ods. 1 v spojení s ust. § 76 ods. 1 ZKR.

Veriteľ prihlásenej pohľadávky¹¹ nie je osobou oprávnenou majetok do súpisu majetku zapísať, ani zverejniť námietku podľa § 167j ods. 1 ZKR, napriek tomu mu bez bližšieho zdôvodnenia rozdielného prístupu porov. § 78 ZKR, zákonodarca priznáva pasívnu vecnú legitimáciu v konaní o vylúčenie majetku zo súpisu.¹² Navyše v prípade, ak bude tretia osoba v takomto konaní úspešná, veriteľ prihlásenej pohľadávky, ktorý trval na zapísaní majetku do súpisu a v spore bol pasívne vecne legitimovaným subjektom, nedisponuje oprávnením takýto majetok zo súpisu vylúčiť. Tento následok dokonca nepredpokladá ani zákonodarca, a neupravuje povinnosť správcu, v prípade neúspechu veriteľa prihlásenej pohľadávky v konaní o vylúčenie majetku zo súpisu, takýto majetok zo súpisu vylúčiť, o to viac ak správcovi v konaní nesvedčí pasívna vecná legitimácia a predmetné ustanovenie § 167j ods. 2 ZKR má podľa dôvodovej správy povahu *lex specialis* k ust. § 78 ZKR.¹³

⁷ Porov. § 114 a 115 zákona č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov.

⁸ Oproti právnej úprave podľa § 78 ZKR, zákonodarca v predmetnom ustanovení priznáva právo, komukoľvek domáhať sa vylúčenia majetku zo súpisu, bez toho, aby osvedčil, že právo, ktoré odôvodňuje vylúčenie majetku zo súpisu patri žalobcovi. V prípade sporu podľa druhej časti ZKR, platí, že ten kto sa domáha vylúčenia veci zo súpisu, musí v konaní preukázať, že právo, ktoré vylučuje zaradenie veci do súpisu majetku konkurznej podstaty svedčí jemu. R (ČR) 67/2002.

⁹ § 167j ods. 2 ZKR.

¹⁰ Dôvodová správa k § 167j novely ZKR explicitne uvádza, že „Správca nebude zaťahovaný do konania o vylučovacej žalobe, čo umožní zníženie nákladov na vedenie konkurzu.“

¹¹ Ide o subjekt, ktorý si postupom podľa § 167l ods. 1 ZKR uplatní u správcu svoju pohľadávk.

¹² ĎURICA, M. k uvedenému uvádza, že prípadne súdne konanie o vylúčenie majetku, teda nie je vedené proti správcovi, ako je to v likvidačnom konkurzu, ale proti aktívnemu veriteľovi, ktorý trvá na zápise majetku v súpise. ĎURICA, M.: *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii. Komentár*. 3. vydanie. Praha: C.H. Beck, 2019. s. 1164.

¹³ Dôvodová správa k § 167j novely ZKR explicitne uvádza, že „V odseku 2 sa upravuje osobitný spôsob riešenia excindácie.“

Ako vhodný procesný spôsob riešenia nedostatku predmetného ustanovenia *de lege ferenda* sa javí využitie intervenienta (§ 81 CSP) a to správcu na strane žalovaného, ktorý má právny záujem na výsledku konania. Uvedené riešenie však tiež nie je úplne dokonalé, resp. odporuje samotnej podstate súpisu majetku ako inej právnej skutočnosti *sui generis*, ktorá oprávňuje výlučne správcu s majetkom zahrnutým do súpisu majetku nakladať, tento speňažiť a/alebo zaťažiť.¹⁴ Uvedené konštatovanie vychádza z ustálenej judikatúry, podľa ktorej ak má správca za to, že vec patrí úpadcovi, túto zapíše do súpisu. Správca nemá naliehavý právny záujem na určení napr. vlastníckeho práva úpadcu.¹⁵ Z uvedeného vyplýva, že v praxi sám správca do takéhoto konania podľa § 167j ods. 2 ZKR z vlastného podnetu ako intervenient nevstúpi, nakoľko na jeho strane absentuje právny záujem na vedení takéhoto konania.

3. Excindačné konanie podľa štvrtej časti ZKR v praxi

Vzhľadom na skutočnosť, že ide o pomerne novú právnu úpravu vedenia excindačných konaní v konkurze podľa štvrtej časti ZKR, a pomerne malo využívaný inštitút v osobnom bankrote, z dôvodu prevažujúcej nemajetnosti dlžníkov (úpadcov), disponujeme v súčasnosti iba jediným nám známym právoplatným rozhodnutím v obdobnej veci.

Rozsudkom Okresného súdu Trnava č.k. 36Cbi/18/2018-79 zo dňa 09.01.2019 (ďalej len „**rozhodnutie**“) súd vo výrokovvej časti rozhodol, že v konaní medzi osobou domáhajúcej sa vylúčenia majetku zo súpisu majetku konkurznej podstaty ako žalobcom a veriteľmi prihlásených pohľadávok v osobnom bankrote dlžníka, trvajúcimi na zápise majetku do súpisu ako žalovanými, vylúčil zo súpisu majetku sporné nehnuteľnosti, pričom išlo o sporové konanie, v ktorom konaní nevystupoval ani správca a ani dlžník (úpadca). Súd až v odôvodnení rozhodnutia, uložil správcovi, ktorý v konaní nemal žiadne procesné postavenie majetok zo súpisu vylúčiť.¹⁶

Rozhodnutie v spojení s dikciou ust. § 167j ods. 2 ZKR tak prelamuje zásadu relatívnej (materiálnej) záväznosti rozhodnutí *inter partes*, a zavádza do právnej úpravy jednu z v úvode spomenutých výnimiek, kedy sa takéto rozhodnutie vzťahuje aj na správcu, ktorý nebol účastníkom konania (intervenientom) a ani sporovou stranou v konaní, avšak nemá účinky *erga omnes*, ako je tomu v konaniach napr. ako sme už vyššie uviedli podľa § 131 ods. 5 ObZ. Na doplnenie je potrebné uviesť, že ak by sa tento sporný majetok nachádzal v bezpodielovom spoluvlastníctve manželov (ďalej len „**BSM**“), pričom obaja manželia majú vyhlásený konkurz (osobný bankrot), takéto rozhodnutie nebráni správcovi druhého z manželov zahrnúť tento majetok do podstaty v konkurze druhého manžela.¹⁷

Je potrebné poukázať aj na možný prípad, kedy bude sporná pasívnej vecnej legitimácia veriteľa pohľadávky uplatnenej v konkurznom konaní podľa štvrtej časti ZKR, ktorá je vylúčenou pohľadávkou z uspokojenia podľa § 166b ods. 1 ZKR. Takýto veriteľ nemôže mať objektívne záujem na tom, aby bol sporný majetok zahrnutý do súpisu, nakoľko v prípade, ak by aj v konaní bol takýto veriteľ úspešný, v konkurznom konaní úpadcu nemôže byť z tohto a ani iného majetku uspokojený, vzhľadom na nevymáhateľnosť a vylúčenie jeho pohľadávky z uspokojenia. Skutočnosť, že veritelia týchto pohľadávok neboli zákonodarcom vylúčení z možnosti uplatniť si u správcu, že trvajú na zapísaní majetku do súpisu podľa § 167j ods. 2 ZKR vytvára priestor pre možné špekulácie a ovplyvňovanie vedenia konkurzných konaní

¹⁴ R (ČR) 52/1998.

¹⁵ R (ČR) 52/2008, R (ČR) 65/2001.

¹⁶ Rozsudkom Okresného súdu Trnava č.k. 36Cbi/18/2018-79 zo dňa 09.01.2019.

¹⁷ Uvedený nedostatok však odstránila novela zákona č. 421/2020 Z. z. o dočasnej ochrane podnikateľov vo finančných ťažkostiach a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorá v ust. § 166j ods. 1 ZKR upravuje, že ak je vyhlásený konkurz alebo sa vedie konanie o určení splátkového kalendára ohľadom manžela dlžníka a táto okolnosť vyplýva z návrhu na vyhlásenie konkurzu alebo návrhu na určenie splátkového kalendára, súd druhému z manželov ustanoví totožného správcu.

podľa štvrtej časti ZKR v rozpore so zásadou rýchlosti a hospodárnosti konania a odôvodňuje zmenu právnej úpravy.

V kontexte uvedeného je tiež potrebné uviesť, že zákonodarca priznaním pasívnej vecnej legitimácie veriteľom prihlásených pohľadávok podľa § 167j ods. 2 ZKR nelogicky a nekoncepčne zvyšuje transakčné náklady veriteľov¹⁸ na uplatňovanie ich práv a právom chránených záujmov v konkurznom konaní podľa štvrtej časti ZKR, vzhľadom na skutočnosť, že ide o konanie súvisiace alebo vyvolané konkurzom, v ktorom konaní sa vyžaduje povinné zastúpenie advokátom (§ 90 ods. 1 CSP). Tieto transakčné náklady v podobe trov advokáta, by v prípade pasívnej vecnej legitimácie správcu ako je to v prípade vylučovacieho konania podľa § 78 ZKR, v ktorom je pasívne vecne legitimovaným správca, veriteľom nevznikli.

Záver

Týmto príspevkom autor poukazuje na existenciu procesného nedostatku a zároveň úpravu *sui generis*, kedy sa prelamuje zásada záväznosti právoplatných súdnych rozhodnutí *inter partes*, v konaní o vylúčenie majetku zo súpisu podľa § 167j ods. 2 ZKR.

Uvedená právna úprava zavádza výnimku z koncepcie subjektívnej (materiálnej) záväznosti súdneho rozhodnutia v sporovom konaní. Predmetným ustanovením zákonodarca priznal v konaní podľa § 167j ods. 2 ZKR pasívnu vecnú legitimáciu veriteľovi prihlásenej pohľadávky, ktorý trvá na zapísaní majetku do súpisu, pričom ako sankciu resp. následok neúspechu takto pasívne vecne legitimovaného subjektu, neupravuje povinnosť správcu v konkrétnom konkurznom konaní vylúčiť majetok zo súpisu.

Správcovi nesvedčí a zákonodarca mu nepriznáva v konaní o vylúčenie majetku podľa štvrtej časti ZKR pasívnu vecnú legitimáciu a správca zároveň nemá právny záujem, aby v takto vedenom konaní vystupoval ako intervenient na strane žalovaného. Napriek uvedenému, však uvedené konanie presahuje subjektívnu hranicu záväznosti súdneho rozhodnutia na sporové strany a svojimi účinkami zasahuje do samostatného (konkurzného) konania.

Nakoľko ide o pomerne nový a doposiaľ malo využívaný inštitút insolvenčného práva v právnej úprave osobného bankrotu, autor týmto príspevkom otvoril priestor pre ďalšiu odbornú diskusiu. Zároveň je možné predpokladať, že uvedený procesný nástroj bude v budúcnosti podliehať aj prieskumu vyšších súdov, či prípadnej zmene zákona.

Summary

Inventory of Property and Breach of the Principle of Bindingness of Valid Court Decisions in Debarment Procedure According to the Fourth Part of Act. no. 7 of 2005 Coll.

In this contribution, the author points to a certain procedural deficiency and, at the same time, a *sui generis* regulation, when the principle of the binding nature of *inter partes* court decisions is broken, in the proceedings for the exclusion of property from the inventory according to Art. 167j par. 2 of Act on bankruptcy and restructuring (ABR).

This Act has introduced an exception to the concept of the subjective (material) bindingness of a court decision in dispute proceedings. With the provision in question, the legislator recognized in the proceedings pursuant to Art 167j par. 2 of the ABR, a passive real legitimation to the creditor of the registered claim, who insists on entering the property into the inventory, while as a sanction or consequence of the failure of such a passively materially legitimized entity, does not regulate the administrator's obligation to exclude property from the inventory in specific bankruptcy proceedings.

¹⁸ K transakčným nákladom pozri RICHTER, T.: *Insolvenční právo*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017. s. 23.

The legislator does not grant the administrator the passive substantive legitimacy in proceedings for the exclusion of property according to the fourth part of the ABR, and the administrator also has no legal interest in appearing as an intervener on the defendant's side in such proceedings. Despite the above, the said procedure exceeds the subjective limit of the binding nature of the court decision on the disputing parties and its effects interfere with separate (bankruptcy) proceedings.

As it is a relatively new and hitherto used institute of insolvency law in the legal regulation of personal bankruptcy, the author has opened up space for further professional discussion with this contribution. At the same time, it is possible to assume that the aforementioned procedural tool will be subject to review by higher courts in the future, or to a possible change in the law.

Zoznam použitej literatúry

Odborná literatúra

ĎURICA, M.: *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii. Komentár. 3. vydanie.* Praha: C.H. Beck, 2019. 1456 s.

KNAPP, V.: *Velké právní systémy (Úvod do srovnávací právní vědy). 1. vydání.* Praha: C.H. Beck, 1996. ISBN 80-7179-089-3.

RICHTER, T.: *Insolvenční právo. 2. vydání.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, 624 s.

ŠTEVČEK, M.-FICOVÁ, S.-BARICOVÁ, J.-MESIARKINOVÁ, S.-BAJÁNKOVÁ, J.-TOMAŠOVIČ, M. a kol.: *Civilný sporový poriadok. Komentár.* Praha: C. H. Beck. 2016, 1540 s.

Právne normy

zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník

zákon č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov

zákon č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov

zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok

zákon č. 377/2016 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa dopĺňa zákona č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi a o zmene a doplnení zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov v znení zákona č. 8/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov

zákon č. 421/2020 Z. z. o dočasnej ochrane podnikateľov vo finančných ťažkostiach a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Súdne rozhodnutia

R (ČR) 52/1998

R (ČR) 65/2001

R (ČR) 67/2002

R (ČR) 52/2008

Rozsudok Okresného súdu Trnava č.k. 36Cbi/18/2018-79 zo dňa 09.01.2019

PRÁVNE LIMITY VÝKONU PREPRAVNEJ KONTROLY VO VEREJNEJ OSOBNEJ DOPRAVE

Joachim Dušan Fraňo¹

Abstrakt: Autor si v prierezovom príspevku na podklade aplikačnej praxe dovoľuje predložiť čitateľom komparáciu kardinálnej právnej úpravy týkajúcej sa výkonu prepravnej kontroly v prostriedkoch pravidelnej verejnej osobnej dopravy, ktorá do prijatia novely v roku 2019 spôsobovala aplikačné problémy takmer protiprávneho charakteru. Otázky riešené v príspevku sa dotýkajú predovšetkým zisťovania totožnosti cestujúcich bez platného cestovného dokladu a oprávnení revízorov i príslušníkov PZ. Z príspevku záverom vzhádzajú návrhy *de lege ferenda*.

Kľúčové slová: verejná osobná doprava, mestská hromadná doprava, železničná osobná doprava, prepravná kontrola, policajný zbor, obecná polícia, mestská polícia, cestovné lístky, prepravné doklady, ochrana osobných údajov.

Abstract: In this cross-sectional article based on applicable practices, the author offers the readers comparison of the cardinal legal enactment of the inspection procedures in public transport, which has been causing applicative problems of near up on illicit character up until the amendatory act of 2019. The issues addressed in this article are mostly connected to the identification of passengers travelling without a valid transportation ticket, as well as to the rights of the ticket inspectors and the police officers. At the end, the author offers suggestions *de lege ferenda*.

Key Words: Public transport, Urban mass transportation, Train transportation, Ticket inspection, Police force, Municipal police, City police, Transportation ticket, Transport document, Data protection regulation.

Úvod

V aplikačnej praxi je veľmi častým civilným súdnym sporom vymáhanie nezaplateného cestovného a sankčnej úhrady od cestujúcich bez platného cestovného dokladu v pravidelnej verejnej osobnej doprave. S procesom zistenia totožnosti cestujúceho bez platného cestovného dokladu boli dlhodobo spojené aplikačné problémy, ktoré boli v určitej miere odstránené novelizáciou príslušných právnych predpisov v roku 2019. Cieľom predkladaného príspevku a ambíciou autora je preto ponúknuť čitateľom komparatívny náhľad na právnu úpravu účinnú do roku 2019 a od roku 2019, poukázať na pretrvávajúce právne limity výkonu prepravnej kontroly a ponúknuť úvahy opierajúce sa o princípy právneho štátu za použitia štandardných vedeckých metód.

1. Právna úprava verejnej osobnej dopravy a prepravy osôb

Základnými formálnymi prameňmi práva upravujúcimi verejnú osobnú dopravu na účely tohto príspevku sú zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v účinnom znení (ďalej len „OZ“), zákon č. 56/2012 Z. z. o cestnej doprave (ďalej len „Zákon o cestnej doprave“ alebo „ZoCD“) a zákon č. 514/2009 Z. z. o doprave na dráhach (ďalej len „Zákon o doprave na dráhach“ alebo „ZoDnD“).

¹ JUDr. Mgr. Joachim Dušan Fraňo, externý doktorand na Katedre trestného práva a kriminológie Trnavskej univerzity v Trnave.

V otázkach prepravy, resp. dopravy osôb, sa prioritne vychádza z ustanovení § 760-764 OZ o preprave osôb. Právna úprava obsiahnutá v OZ je všeobecnou právnou úpravou, na ktorú nadväzujú uvedené osobitné právne predpisy, pričom OZ na viacerých miestach výslovne odkazuje aj na prepravné poriadky dopravcu (§ 761, § 763 ods. 1, ods. 2), ktoré sú však „len“ vopred určenými zmluvnými podmienkami, navyše, podľa názoru autora, formulárového typu.

Vychádzajúc z uvedených osobitných právnych predpisov je na účely tohto príspevku **verejnou osobnou dopravou** osobitná pravidelná doprava a pravidelná autobusová doprava (§ 8 ods. 1, ods. 2 ZoCD), ktorou je z hľadiska dopravnej obslužnosti územia prímestská doprava, diaľková doprava a mestská doprava (§ 9 ods. 1 ZoCD), subsumujúca mestskú autobusovú, mestskú električkovú a mestskú trolejbusovú dopravu (§ 9 ods. 2 ZoCD), pričom dopravou na dráhach sa s poukazom na ZoDnD rozumie aj doprava na špeciálnych dráhach, doprava na lanových dráhach a osobná železničná doprava.

Uvedené typy pravidelnej *verejnej osobnej dopravy* možno prakticky ilustrovať na príkladoch mestskej hromadnej dopravy v okresných a krajských mestách, pozostávajúcej z autobusov, trolejbusov a električiek, prímestských spojov známych ako „SAD“, diaľkových medzimestských (vnútroštátnych) autobusových spojov, lanoviek (napr. Tatranská električná železnica) a osobných vlakov.

Predmetom úpravy osobitných právnych predpisov sú konštantne práva a povinnosti dopravcov a cestujúcich v autobusovej doprave (§ 1 písm. d/ ZoCD) a vo verejnej osobnej doprave (§ 1 písm. b/ ZoDnD).

V ustanovení § 3 ZoCD nachádzame legálnu definíciu pojmu **dopravca**, ktorým je na účely ZoCD prevádzkovateľ cestnej dopravy (podnikateľ, ktorého predmetom je odplatné poskytovanie dopravných služieb verejnosti cestnými motorovými vozidlami, ktoré sú na tento účel typovo schválené) odo dňa právoplatnosti dopravnej licencie, koncesie alebo iného oprávnenia, ktoré ho oprávňuje na poskytovanie dopravných služieb verejnosti na základe prepravnej zmluvy, a to v osobnej doprave na základe zmluvy o preprave osôb a v nákladnej doprave na základe zmluvy o preprave nákladu. Autor hodnotí pozitívne kongruenciu pojmológie ZoCD s pojmológiou OZ (úplná jazyková zhoda v type zmlúv, vyplývajúca predovšetkým z odkazujúcej právnej normy), ktorá tak nedáva priestor pre vytvorenie stavu právnej neistoty.

Pre úplnosť sa žiada dodať, že pojem dopravca je legálne definovaný (z dôvodu všeobecnej záväznosti a priamej aplikovateľnosti nariadenia EÚ) aj v čl. 3 písm. e/ Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 181/2011 zo 16. februára 2011 o právach cestujúcich v autobusovej a autokarovej doprave a o zmene a doplnení nariadenia (ES) č. 2006/2004, a to ako fyzická osoba alebo právnická osoba, ktorá poskytuje pravidelnú alebo príležitostnú dopravu širokej verejnosti a ktorá nie je cestovnou agentúrou, cestovnou kanceláriou, ani predajcom cestovných lístkov.

Legálnu definíciu pojmu **cestujúci** však nenachádzame tak vo vnútroštátnom práve, ako ani v práve EÚ. Je preto potrebné vychádzať z pojmu zmluvy o preprave osôb ustanoveného v § 760 OZ, podľa ktorého možno cestujúceho definovať ako fyzickú osobu, ktorú má dopravca dopravným prostriedkom povinnosť (záväzok) prepraviť **za určené cestovné** do miesta určenia riadne a včas. Pritom „cestujúcim môže byť každá fyzická osoba, ktorá splňa podmienky stanovené Občianskym zákonníkom.“²

Zmluva o preprave osôb verejnou osobnou dopravou je pomerne špecifickým druhom dvojstranného synalagmatického právneho vzťahu, pretože verejná osobná doprava je

² FEKETE, I.: *Občiansky zákonník. 4. zväzok (Záväzkové právo – zmluvy). Veľký komentár*. Bratislava: Eurokódex, 2015, str. 644.

vykonávaná za účelom uspokojovania všeobecných prepravných potrieb podľa vopred vyhlásených prepravných podmienok, zverejneného cestovného poriadku a tarify³. I keď verejná osobná doprava je hromadná, zmluva o preprave osôb sa uzatvára s každým cestujúcim osobitne, *per facta concludentia*⁴. „Na základe zmluvy vzniká **záväzkovo-právny vzťah** medzi cestujúcim a dopravcom“⁵, pričom cestovné (v pravidelnej doprave) sa platí vopred. Potvrdením o uzatvorení zmluvy o preprave osôb a o zaplatení cestovného je cestovný lístok, resp. prepravný doklad, a to v papierovej podobe alebo v elektronickej podobe⁶. Na zmluvný vzťah je potrebné uplatňovať, aj napriek zákonnej úprave práv a povinností *lex specialis*, a úprave práv a povinností oboch zmluvných strán vyplývajúcej z prepravných poriadkov jednotlivých dopravcov, prihliadnúcich na osobitosti druhu dopravy a dopravcu, základné zásady súkromného práva. Hoci čitateľ môže do istej miery oprávnené namietat', že dopravca sa dostáva do silnejšieho postavenia oproti cestujúcemu, je nakoniec, v súlade so zásadou zmluvnej voľnosti, len na slobodnom rozhodnutí cestujúceho, či využitím verejnej osobnej dopravy vstúpi do záväzkovo-právneho vzťahu s dopravcom.

Subjektívnym právam cestujúcich zakotveným v ZoCD a ZoDnD, medzi ktoré patria najmä právo byť prepravený riadne a včas, bezpečne, pokojne a pohodlne, vrátane batožiny, zodpovedajú subjektívne zákonné povinnosti cestujúcich. V podmienkach ZoCD sú nimi *inter alia* mať platný cestovný lístok pri nastupovaní do autobusu, ak ho vydala výdajňa cestovných lístkov mimo autobusu alebo ak ide o cestovný lístok vo forme aktivovaného elektronického média, alebo kúpiť si cestovný lístok bezprostredne po nastúpení do autobusu, ak cestovný lístok vydáva vodič alebo iný člen osádky autobusu; označiť si cestovný lístok v označovacom zariadení autobusu bezprostredne po nastúpení do autobusu, ak ide o cestovný lístok, ktorého platnosť sa začína až jeho označením; mať cestovný lístok pri sebe po celý čas prepravy a bezprostredne pri vystupovaní z autobusu a na výzvu sa ním preukázať osádke autobusu, revízorovi alebo osobe poverenej výkonom odborného dozoru (§ 14 ods. 1 písm. d/ ZoCD). V podmienkach ZoDnD sú povinnosti cestujúcich definované všeobecnejšie, ako povinnosť preukázať sa v dráhovom vozidle alebo bezprostredne po vystúpení z neho platným prepravným dokladom označeným osobám oprávneným kontrolovať prepravné doklady a dodržiavať podmienky zmluvy o preprave vrátane prepravného poriadku, v konkrétnostiach však splnomocňujúca prepravné poriadky dopravcov (§ 16 ods. 4 písm. c/, písm. d/ ZoDnD).

Kontrolu povinností cestujúcich, predovšetkým zaplatenie cestovného, zabezpečuje mechanizmus laicky známy ako **prepravná kontrola**. V oblasti verejnej osobnej dopravy je v praxi realizovaná zamestnancami dopravcu oprávnenými kontrolovať cestovné lístky⁷, resp. osobami oprávnenými kontrolovať prepravné doklady⁸ (ďalej spoločne ako „revízor“ v príslušnom gramatickom tvare), ktorí musia byť *ex lege* zamestnancami konkrétneho dopravcu s oprávnením kontrolovať cestovné lístky, resp. prepravné doklady. Zákony neustanovujú bližšie podrobnosti upravujúce práva a povinnosti revízorov vo vnútri dopravcu. Gramatickým a systematickým výkladom ZoCD a ZoDnD možno dedukovať, že predmetné postavenie revízora smeruje navonok, teda k cestujúcim, s cieľom v prvom rade zabrániť

³ § 2a ods. 2 ZoDnD *per analogiam iuris* aj pre autobusovú dopravu. Podľa ZoCD je účelom uspokojiť dopyt a požiadavky verejnosti na dopravné služby.

⁴ Nastúpením do prostriedku MHD a využitím prepravy. Ak by však osoba nastúpila do akéhokoľvek prostriedku verejnej osobnej dopravy a ešte pred začatím prepravy by z neho vystúpila, prípadne po zatvorení dverí by si uvedomila, že sa nachádza v nesprávnom prostriedku, a podarí sa jej dosiahnuť umožnenie jej výstupu pred začatím prepravy, nemožno to považovať za uzavretie zmluvy o preprave, ba *ipso iure* to treba považovať za odstúpenie od zmluvy o preprave.

⁵ VOJČÍK, P.: *Občianske právo hmotné II*. Košice: UPJŠ, 2010, s. 164.

⁶ § 16 ods. 1 ZoCD *per analogiam iuris* aj pre dopravu na dráhach.

⁷ § 4 ods. 2 písm. k/ ZoCD.

⁸ § 16 ods. 1 písm. i/ ZoDnD.

zneužitíu postavenia revízora, ktorý je *ex lege* oprávnený na mieste prijať od cestujúceho bez platného cestovného lístka, resp. prepravného dokladu, cestovné a sankčnú úhradu podľa tarify. Autor dedukuje, že právnym titulom postavenia revízora vnútri dopravcu bude typicky pracovnoprávny vzťah s vymedzeným druhom práce.

Porušením subjektívnej povinnosti zaplatiť cestovné nastáva na strane cestujúceho protiprávny stav. Dopravca, ako zmluvná strana občianskoprávneho záväzku, sa môže domáhať splnenia povinnosti vyplývajúcej zo záväzku (*obligatio ex contractu*) – zaplataenia cestovného – jedine súdnou cestou, prípadne následnou exekúciou.

2. Právna úprava a limity výkonu prepravnej kontroly do roku 2019

Podľa § 14 ods. 2 ZoCD účinného do 14. 03. 2019, ak sa cestujúci pri kontrole cestovných lístkov v autobuse alebo bezprostredne po vystúpení z neho na zastávke nepreukázal vodičovi, inému členovi osádky autobusu alebo revízorovi na jeho výzvu platným cestovným lístkom, bol povinný na mieste zaplatiť cestovné a sankčnú úhradu podľa tarify, inak bol povinný poskytnúť identifikačné údaje na vymáhanie cestovného a sankčnej úhrady v rozsahu meno a priezvisko, dátum narodenia, adresa trvalého pobytu, číslo občianskeho preukazu alebo iného dokladu totožnosti, a ak išlo o maloletého cestujúceho, zisťovali sa identifikačné údaje aj o jeho zákonnom zástupcovi.

V doprave na dráhach je právna úprava o niečo prísnejšia a v tomto rozsahu bezo zmeny v roku 2019. Podľa § 8 ods. 5 ZoDnD, cestujúci, ktorý sa v dráhovom vozidle alebo bezprostredne po vystúpení z dráhového vozidla nepreukáže platným prepravným dokladom revízorovi, je povinný na mieste zaplatiť prirážku k základnému cestovnému a cestovné od nástupnej stanice alebo zastávky do cieľovej stanice alebo zastávky podľa tarify cestovného, alebo preukázať sa dokladom totožnosti na zaznamenanie údajov potrebných na vymáhanie prirážky a cestovného v rozsahu meno a priezvisko, dátum narodenia, adresa trvalého pobytu, číslo občianskeho preukazu alebo iného dokladu totožnosti. Popritom, cestujúci, ktorý neuhradí na mieste cestovné a prirážku, bude vylúčený z prepravy na najbližšej stanici alebo zastávke. Tým nezaniká nárok dopravcu na zaplataenie prirážky a cestovného do stanice alebo zastávky, na ktorej bol vylúčený z prepravy. Navyše, systematicky je medzi povinnosťami cestujúceho zaradené ust. § 16 ods. 4 písm. d/ ZoDnD, podľa ktorého je povinnosťou cestujúceho preukázať sa preukazom totožnosti označenej osobe oprávnenej kontrolovať prepravné doklady, ak sa počas prepravy nemohol preukázať platným prepravným dokladom a neuhradil cenu cestovného a prirážku k cestovnému na mieste.

V aplikačnej praxi narážal tento mechanizmus kontroly cestujúcich na skutočnosť, že síce preukázanie totožnosti v prípade cestovania bez platného cestovného lístka, resp. prepravného dokladu, bolo právnou povinnosťou cestujúceho vyplývajúcou z objektívneho práva, avšak na mieste *de iure* nevyhľaditeľnou. Vynútenie tejto právnej povinnosti bolo *de iure* možné len žalobou na splnenie povinnosti, čo je *de facto* nereálne. V aplikačnej praxi sa preto vyskytovali dlhodobé nežiaduce, ba temer protiprávne situácie, keď zisťovanie totožnosti bolo riešené privolaním príslušníkov Policajného zboru SR alebo mestskej (obecnej) polície, ktorí však jednak nemali oprávnenie zisťovať totožnosť v prípadoch porušenia civilného záväzku⁹, a jednak, *a minori ad maius*, nemali v zmysle v tom čase účinných právnych noriem oprávnenie poskytnúť tieto údaje dopravcovi. Súčasťou praxe bolo podľa poznatkov autora z aplikačnej praxe dokonca zadržíavanie cestujúcich revízormi do času príchodu hliadky PZ alebo obecnej polície.

⁹ K tomu pozri aj FRAŇO, J. D. 2016. Legitimita legitimácie občana – kde sú hranice? In: *Corpus delicti*. Roč. 6, č. 2, s. 18-20. ISSN 1338-6603

Obecná polícia i PZ, *largo sensu* ako štátne orgány¹⁰, môžu v zmysle princípu legality štátnej moci (čl. 2 ods. 2 Ústavy SR) konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.

Právomoci a kompetencie **Policajného zboru SR** (ďalej len „PZ“) nachádzame v ust. § 2 ods. 1 zákona č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore (ďalej len „Zákon o PZ“) ako taxatívny výpočet úloh PZ, z ktorého v žiadnom prípade nevyplýva oprávnenie zisťovať totožnosť účastníkov civilných deliktov. Tento výpočet právomocí a kompetencií PZ je síce rozšírený na základe odkazujúcej právnej normy ustanovenej v § 2 ods. 2 Zákona o PZ o plnenie úloh štátnej správy a iných úloh, ak tak ustanovujú osobitné predpisy, no do 14. 03. 2019 osobitné predpisy neoprávňovali PZ na zisťovanie totožnosti cestujúcich, *ergo* účastníkov civilných deliktov, hoci je to bežná prax.

Právomoci a kompetencie **obecnej (mestskej) polície** nachádzame ako *numerus clausus* základných úloh obecnej polície v ust. § 3 ods. 1 zákona č. 564/1991 Zb. o obecnej polícii (ďalej len „Zákon o OP“), z ktorého rovnako v žiadnom prípade nevyplýva oprávnenie zisťovať totožnosť cestujúcich bez platného cestovného lístka, resp. prepravného dokladu, *ergo* účastníkov civilných deliktov. Ustanovenie § 3 ods. 2 Zákona o OP rozširuje okruh úloh obecnej polície o ďalšie úlohy, ak to ustanovujú osobitné *zákony*, no tieto ani po 14. 03. 2019 neoprávňujú obecnú políciu na zisťovanie totožnosti účastníkov civilných deliktov.

Absencia uvedených oprávnení nepochybne prezumovala aj absenciu právneho titulu oprávňujúceho PZ a obecnú políciu na poskytnutie údajov dopravcovi, inými slovami, ak PZ a obecná polícia nemali oprávnenie zisťovať identifikačné (osobné) údaje cestujúceho, nemohlo byť založené ani oprávnenie na nakladanie s osobnými údajmi, *a fortiori* ich prenos tretej osobe (dopracovi), ako to ustanovuje Nariadenie EP a Rady (EÚ) 2016/679 z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov, ktorým sa zrušuje smernica 95/46/ES (všeobecné nariadenie o ochrane údajov) a zákon č. 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, a to prinajmenšom v období od 25. mája 2018 do 14. 03. 2019 (vrátane).

Možno teda konštatovať, že zisťovanie osobných údajov cestujúcich bez platného cestovného lístka, resp. prepravného dokladu, a následne poskytovanie osobných údajov PZ a/alebo obecnou políciou dopravcovi, bolo nepochybne prekračovaním kompetencií, ba až nezákonným konaním. Takéto konanie by na administratívnoprávnej úrovni mohlo zakladať zodpovednosť za nesprávny úradný postup (prekračovanie kompetencií ako konanie v rozpore s ústavným princípom legality štátnej moci) podľa zákona č. 514/2003 Z. z. o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci a o zmene niektorých zákonov v účinnom znení, či zodpovednosť za nezákonné spracúvanie osobných údajov a právo na náhradu škody (v podobe cestovného a sankčnej úhrady vymožených na základe nezákonného spracúvania a poskytnutia osobných údajov tretej osobe) podľa § 38 zákona č. 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení vyhlásenom. Na ústavnoprávnej úrovni takéto konanie podľa názoru autora predstavuje zásah do práva na nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia (čl. 16 ods. 1 Ústavy SR), či zásah do práva na ochranu mena, súkromného života a osobných údajov (čl. 19 Ústavy SR).

Rovnako možno konštatovať, že prax revízorov spočívajúca v zadržiavaní cestujúcich do času príchodu hliadky PZ by mohla v trestnoprávnej rovine zakladať podozrenie zo spáchania trestného činu **obmedzovania osobnej slobody** podľa § 183 ods. 1 zákona č. 300/2005 Z. z.

¹⁰ Hoci Policajný zbor SR nie je priamym orgánom štátnej správy, má len postavenie orgánu štátnej správy pri výkone štátnej správy, je verejným ozbrojeným zborom predstavujúcim represívnu zložku štátnej moci. Túto predstavuje do značnej miery aj obecná polícia, predovšetkým na základe kompetencií obmedzovať práva a slobody osôb. Bližšie pozri aj MACHAJOVÁ, J. a kol.: *Všeobecné správne právo*. Bratislava: Eurokódex, 2012, s. 126 – s. 145.

Trestný zákon v znení účinnom do 30. 06. 2019. Na administratívnoprávnej úrovni by takéto konanie mohlo zakladať rovnako zodpovednosť za nezákonné spracúvanie osobných údajov a právo na náhradu škody (v podobe cestovného a sankčnej úhrady vymožených na základe nezákonného spracúvania a získania osobných údajov) podľa § 38 zákona č. 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení vyhlásenom, a súčasne, podozrenie zo spáchania priestupku proti občianskemu spolunažívaniu podľa § 49 ods. 1 písm. d/, f/, g/ zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení účinnom do 30. 11. 2019. Na ústavnoprávnej úrovni možno podľa názoru autora charakterizovať uvedené konanie revízorov ako porušenie práva na slobodu pohybu a pobytu (čl. 23 ods. 1, ods. 3 Ústavy SR) či porušenie práva na ochranu mena, súkromného života a osobných údajov (čl. 19 Ústavy SR).

3. Právna úprava výkonu prepravnej kontroly od roku 2019 a aktuálne limity

Novelizáčnym zákonom č. 55/2019 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 513/2009 Z. z. o dráhach a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony¹¹, **došlo s účinnosťou od 15. 03. 2019 k zmene právnej úpravy týkajúcej sa oprávnení dopravcu, oprávnení Policajného zboru a povinností cestujúcich vo verejnej osobnej doprave**. Právna úprava bola výrazne precizovaná, čím boli odstránené niektoré nežiaduce javy a limity výkonu prepravnej kontroly v aplikačnej praxi uvedené vyššie.

Zmenou ust. § 14 ods. 2 ZoCD došlo k precizácii normatívneho textu, podľa ktorého *de lege lata* cestujúci, ktorý sa pri kontrole cestovných lístkov v autobuse alebo bezprostredne po vystúpení z neho na zastávke nepreukáže vodičovi, inému členovi osádky autobusu alebo revízorovi na jeho výzvu platným cestovným lístkom, je povinný na mieste zaplatiť cestovné a sankčnú úhradu podľa tarify, inak je povinný preukázať sa dokladom totožnosti na zaznamenanie identifikačných údajov potrebných na vymáhanie cestovného a sankčnej úhrady v rozsahu meno a priezvisko, dátum narodenia, adresa trvalého pobytu, číslo občianskeho preukazu alebo iného dokladu totožnosti. Ak ide o maloletého, kogentná právna norma oprávňujúca zisťovanie identifikačných údajov o jeho zákonnom zástupcovi zostala bezo zmeny.

Výrazný posun v právnej úprave **odstraňujúci limity prepravnej kontroly** nastal doplnením ustanovenia § 14 ods. 4 ZoCD, podľa ktorého PZ spolupracuje s dopravcom pri zisťovaní totožnosti cestujúceho, ktorý sa nepreukázal dokladom totožnosti podľa § 14 ods. 2 ZoCD. Zákonodarca zároveň zakotvil oprávnenie PZ poskytnúť dopravcovi identifikačné údaje cestujúceho v rozsahu a na účel podľa § 14 ods. 2 ZoCD.

Podstatnou zmenou v skúmanej oblasti prešiel aj ZoDnD, a to vložením ust. § 16 ods. 5, podľa ktorého PZ spolupracuje s dopravcom pri zisťovaní totožnosti cestujúceho, ktorý sa nepreukázal dokladom totožnosti podľa § 16 ods. 4 ZoDnD. Zákonodarca aj tu ustanovil oprávnenie PZ poskytnúť dopravcovi identifikačné údaje cestujúceho, a to v rozsahu a na účel podľa § 8 ods. 5 ZoDnD.

¹¹ Nad rámec príspevku sa žiada sa dodať, že týmto novelizačným zákonom mala byť v zmysle všeobecnej časti dôvodovej správy transponovaná smernica EP a Rady (EÚ) 2016/797 z 11. mája 2016 o interoperabilite železničného systému v Európskej únii, smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/798 z 11. mája 2016 o bezpečnosti železníc a smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/2370 zo 14. decembra 2016, ktorou sa mení smernica 2012/34/EÚ, pokiaľ ide o otvorenie trhu so službami vnútroštátnej železničnej osobnej dopravy a o správu železničnej infraštruktúry. Ako tzv. prílepok však bol novelizovaný aj zdanlivo súvisiaci ZoCD a ZoDnD, čím bolo zákonodarcom už tradične porušené ust. § 6 ods. 2, ods. 3 zákona č. 400/2015 Z. z. o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení účinnom do 28. 02. 2019.

Z vyššie uvedeného vyplýva, že *de lege lata* **je dopravca oprávnený zisťovať taxatívne vypočítané identifikačné údaje cestujúceho** v rozsahu meno a priezvisko, dátum narodenia, adresa trvalého pobytu, číslo dokladu, ktorým sa cestujúci identifikoval. Doklady totožnosti, ktorými sa môže cestujúci preukázať, sú vypočítané príkladmo. Uplatnením gramatického a systematického výkladu ust. § 14 ods. 2 ZoCD i ust. § 8 ods. 5 ZoDnD s poukazom na § 18 ods. 1 Zákona o PZ, vrátane poznámky pod čiarou, *et* § 18 ods. 2 Zákona o PZ *per analogiam iuris*, sa podľa názoru autora môže cestujúci preukázať okrem občianskeho preukazu aj cestovným pasom, dokladom o pobyte cudzinca, preukazom poslanca Národnej rady Slovenskej republiky, člena vlády, služobným preukazom sudcu, prokurátora, príslušníka ozbrojeného zboru, príslušníka Národného bezpečnostného úradu, či potvrdením o odovzdaní, strate alebo odcudzení občianskeho preukazu. **Doprovca je oprávnený zisťovať osobné údaje osve, alebo v spolupráci s Policajným zborom, ktorý je ex lege jediný oprávnený spolupracovať s dopravcom pri zisťovaní osobných údajov.** Oproti predchádzajúcej právnej úprave možno túto zmenu vnímať jednoznačne ako delimitujúcu, nastoľujúcu vyšší stav právnej istoty.

Čo sa spolupráce týka, bližšiu formu zákonodarca neustanovil. V tejto súvislosti bude na mieste aplikácia oprávnenia **požadovať preukázanie totožnosti** podľa § 18 Zákona o PZ, podľa ktorého je policajt oprávnený **vyzvať** osobu, ak je to potrebné na plnenie úloh podľa Zákona o PZ, aby preukázala svoju totožnosť dokladom totožnosti. Ako bolo uvedené, do roku 2019 táto úloha PZ v právnom poriadku absentovala. Novelizáciou ZoCD a ZoDnD v roku 2019 bolo postavenie dopravcu i PZ pri výkone prepravnej kontroly posilnené a dovtedajší nezákonný stav napravený. Ustanovenie § 18 Zákona o PZ však okrem oprávnenia požadovať preukázanie totožnosti upravuje aj postup policajta v prípade odmietnutia vyzvanej osoby preukázať totožnosť, či jej nemožnosti preukázať svoju totožnosť, spočívajúci v oprávnení predviesť takúto osobu, pričom hodnovernosť preukázania mena a priezviska, dátumu narodenia a adresy bydliska posudzuje policajt podľa dôvodu zisťovania totožnosti osoby, ktorým je cestovanie bez platného cestovného dokladu a poskytnutie údajov dopravcovi. Ak policajt nezistí totožnosť do 24 hodín od predvedenia osoby, je povinný túto osobu prepustiť. **Podľa názoru autora je absolútne neprimeraným zásahom do osobnej slobody jednotlivca jeho predvedenie a „zadržiavanie“ po dobu 24 hodín len preto, že cestujúci sa rozhodne napr. mlčať, alebo preto, že nie je schopný dodržať zmluvný záväzok**¹². Súčasne sa žiada dodať, že ZoCD i ZoDnD ustanovujú, že PZ s dopravcom spolupracuje, čo podľa názoru autora nepredstavuje využívanie celého diapazónu represívnych a slobodu obmedzujúcich oprávnení PZ podľa Zákona o PZ, ale len využitie čo „najjemnejších“ zásahov do základných práv a slobôd fyzických osôb, teda prakticky aplikácia iba ust. § 18 ods. 1 Zákona o PZ, oprávňujúceho policajta vyzvať osobu na preukázanie totožnosti, resp. ust. § 18 ods. 4 Zákona o PZ v časti hypotézy právnej normy predpokladajúcej súčinnosť osoby, *ergo*, tzv. diktát osobných údajov následne lustrovaný v REGOBe. Správne uchopenie spolupráce PZ s dopravcom, nanešťastie, nemožno vydedukovať ani autentickým výkladom, keďže zákonodarca sa pri presadzovaní novelizačného zákona obmedzil len na vetu: „Ustanovením sa upravujú oprávnenia príslušníkov Policajného zboru pri vymáhaní cestovného a prirážky k základnému cestovnému“¹³. Len navyše sa žiada uviesť, že neuposlušnosť výzvy na preukázanie

¹² Podľa čl. 17 ods. 2 Ústavy SR: „Nikoho nemožno pozbaviť slobody len pre neschopnosť dodržať zmluvný záväzok.“

¹³ Dôvodová správa k návrhu zákona č. 55/2019 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 513/2009 Z. z. o dráhach a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. [online]. Dostupné na internete: <<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=459326>>

totožnosti môže byť klasifikované ako priestupok proti verejnému poriadku podľa § 47 ods. 1 písm. a/ zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v účinnom znení, čo je podľa názoru autora ďalším neprimeraným represívnym nástrojom štátnej moci v prípadoch cestovania bez platného cestovného dokladu.

Nadálej nezodpovedanou ostáva aj otázka možnosti zadržania cestujúceho revízorom za účelom zistenia identifikačných údajov privolanou hliadkou PZ. **Žiadna právna norma totiž neumožňuje revízorom zadržať cestujúceho do času príchodu hliadky PZ.** Ako bolo vyššie uvedené, nepreukázanie sa platným cestovným lístkom, resp. prepravným dokladom, je nesplneným záväzkom zo zmluvy (občianskoprávnym záväzkom), preto by na toto konanie nebolo možné uplatniť ani inštitút umožňujúci zadržať podozrivého ktorukoľvek osobou (§ 85 ods. 2 Tr. por.). Práve naopak, revízor by sa zadržaním cestujúceho do príchodu hliadky PZ mohol dopustiť trestného činu obmedzovania osobnej slobody podľa § 183 ods. 1 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v účinnom znení, z dôvodu, že objektívna stránka tohto trestného činu spočíva v bránení užívať osobnú slobodu bez oprávnenia, ktoré by dopravcovi muselo vyplývať z objektívneho práva. Bránenie musí byť ťažko prekonateľné, pričom z hľadiska spôsobu spáchania trestného činu môže ísť o držanie za ruky, iné uchopenie a zadržiavanie, či zabránenie poškodenému vystúpiť z dopravného prostriedku v dôsledku uzamknutia dverí¹⁴, alebo aj vo všeobecnosti. Uvedené možno vnímať ako nadálej limitujúce výkon prepravnej kontroly, avšak potenciálne oprávnenie revízora zadržať osobu do príchodu hliadky PZ je bezo zvyšku v príkrom rozpore s princípom právneho štátu.

Záver

V právnej úprave týkajúcej sa výkonu prepravnej kontroly nastal nepochybne výrazný posun. Zákonodarca precizoval postup revízorov pri výkone prepravnej kontroly, zakotvil oprávnenie PZ poskytnúť dopravcovi osobné údaje v taxatívne vymedzenom rozsahu a uzákonil spoluprácu PZ s dopravcom, čím došlo k odstráneniu dlhodobého, priam protiprávneho stavu. Aj napriek tomu ostáva nadálej v aplikačnej praxi nevyriešená otázka možnosti zadržania cestujúceho revízorom do času príchodu príslušníkov PZ, či so zmenou právnej úpravy otvorená otázka limitov oprávnení a správneho postupu príslušníkov PZ pri zisťovaní totožnosti cestujúceho bez platného cestovného dokladu aplikáciou § 18 Zákona o PZ.

Podľa názoru autora navyše zakotvením právomocí a kompetencií PZ do iných právnych predpisov dochádza k nežiaducemu presahu, ktorý, síce nevytvárajúci stav právnej neistoty, ale jednako spôsobuje zmätočnosť a nejasnosť práva pre jeho adresátov, ktorými sú v prevažnej väčšine neprávnicki neorientujúci sa v spleti zákonov, nehovoriac o daromnom, ba až zavrhnutiahodnom spôsobe novelizácie ZoCD a ZoDnD, ktorý prešiel zákonodarným procesom v podobe zjavne nepovšimnutého prílepku s lahtikárskym odôvodnením k návrhu zákona, ktorým sa mala v skutočnosti transponovať smernica k interoperabilite železničného systému v Európskej únii a otvorení trhu so službami vnútroštátnej železničnej osobnej dopravy, nesúvisiaca s rozširovaním kompetencií a právomocí (úloh) PZ.

Neopomínajúc návrhy *de lege ferenda*, je žiaduce precizovať právnu úpravu týkajúcu sa spolupráce PZ s dopravcom, definovať konkrétne oprávnenia PZ, prípadne sa inšpirovať v zahraničí¹⁵ všeobecne známou praxou, kde súčasťou skupín revízorov vykonávajúcich prepravnú kontrolu sú príslušníci PZ, ktorých účelom je zaistiť fyzickú bezpečnosť revízorov a zisťovať ihneď na mieste osobné údaje cestujúcich bez platného cestovného dokladu, čo sa

¹⁴ TOBIÁŠOVÁ, L. Trestné činy proti slobode. In MENCEROVÁ, I. et al.: *Trestné právo hmotné. Osobitná časť*. Šamorín: Heuréka, 2014, s. 73.

¹⁵ Napr. metro v Prahe alebo vo Viedni.

javí ako riešenie nespôsobujúce aplikačné problémy a ilustrujúce praktickú spoluprácu PZ s dopravcom.

Summary

Legal Limitations of the Inspection Procedure in Public Transport

In this cross-sectional article based on applicable practices, the author offers the readers comparison of the cardinal legal enactment of the inspection procedures in the public transport, which has been causing applicative problems of near up on illicit character up until the amendatory act of 2019. The issues addressed in this article are mostly connected to identification of the passengers travelling without a valid transportation ticket, as well as to the rights of the ticket-inspectors and the police officers. In the summary, the author offers suggestions *de lege ferenda*.

Zoznam použitej literatúry a prameňov

Odborná literatúra

FEKETE, I.: *Občiansky zákonník. 4. zväzok (Záväzkové právo – zmluvy). Veľký komentár. 2. vyd.* Bratislava: Eurokódex, 2015. ISBN 978-80-8155-042-3.

FRAŇO, J. D. 2016. Legitimita legitimácie občana – kde sú hranice? In: *Corpus delicti*. Roč. 6, č. 2, s. 18-20. ISSN 1338-6603.

MACHAJOVÁ, J. a kol.: *Všeobecné správne právo. 6. vyd.* Bratislava: Eurokódex, 2012. ISBN 978-80-89447-74-9.

MENCEROVÁ, I. et al.: *Trestné právo hmotné. Osobitná časť.* Šamorín: Heuréka, 2014. ISBN 978-80-89122-96-7.

Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky

VOJČÍK, P.: *Občianske právo hmotné II. 3. vyd.* Košice: UPJŠ, 2010. ISBN 978-80-7097-817-7.

Právne predpisy

Zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok

Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník

Zákon č. 514/2009 Z. z. o doprave na dráhach

Zákon č. 56/2012 Z. z. o cestnej doprave

Dôvodová správa k návrhu zákona č. 55/2019 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 513/2009 Z. z. o dráhach a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. [online]. Dostupné na internete: <<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=459326>>

ÚRADNÁ KONTROLA POTRAVÍN A JEJ SÚDNY PRIESKUM PRIZMOU JUDIKATÚRY NAJVYŠŠIEHO SÚDU SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Mikuláš Lévai¹

Abstrakt: Cieľom tohto článku je skúmanie postupov orgánov úradnej kontroly potravín pri rozhodovaní o uložení sankcie. Autor sa bude cieľ snažiť naplniť tak, že vo všeobecnej rovine priblíži potravinové právo a úradnú kontrolu potravín. Následne zanalyzuje súdny prieskum rozhodnutí orgánov úradnej kontroly potravín. Prizmou jeho vybraných súdnych rozhodnutí bude nahliadať na postup, ktorým orgány úradnej kontroly potravín rozhodujú o uložení pokuty za spáchaný správny delikt. Nosným pilierom súdneho prieskumu bude rozhodovacia prax Najvyššieho súdu Slovenskej republiky.

Kľúčové slová: potravinové právo, potraviny, orgán úradnej kontroly potravín, súdne rozhodnutie.

Abstract: The aim of this article is to examine the practices of official food control authorities in deciding whether to impose a sanction. The author tries to fulfil the aim by giving a general overview of food law and official food control. Subsequently, he analyses the judicial review of the decisions of the official food control authorities. Through selected court decisions he looks at the procedure by which the official food control authorities decide on the imposition of a fine for an administrative offence. He reviews the decision-making practice of the Supreme Court of the Slovak Republic.

Key Words: Food law, Food, Official food control authority, Judicial decision.

Úvod

Úradná kontrola potravín je neoddeliteľnou súčasťou potravinového práva. Preto je nevyhnutné aspoň v skratke priblížiť pojem potravinové právo. Potravinové právo znamená *zákony, iné právne predpisy a správne opatrenia, upravujúce potraviny vo všeobecnosti, a najmä potravinovú bezpečnosť, či už na úrovni spoločenstva alebo na vnútroštátnej úrovni; vzťahuje sa na všetky stupne výroby, spracúvania a distribúcie potravín a tiež krmív vyrábaných pre zvieratá určené na produkciu potravín alebo pre zvieratá určené na kŕmenie takýchto zvierat (t. j. určených na produkciu potravín).*²

Cieľom potravinového práva je chrániť konzumenta pred zdravie škodlivými potravinami a chorobami z nich, chrániť spotrebiteľa pred klamaním falšovaním, zaistiť ochranu hospodárskej súťaže a podnikateľov pred nekalými praktikami a v neposlednom rade zaistiť ochranu zvierat, rastlín a životného prostredia. Na európskej úrovni k týmto cieľom pristupuje ešte požiadavka na zaistenie voľného pohybu potravín.

Každodenná spotreba potravín človekom na strane jednej a ohrozenie zdravotnej neškodlivosti civilizačnými zásahmi do prírody na strane druhej si vynútila aj právnu úpravu tejto matérie.³ V podmienkach slovenskej republiky sa o právnu reguláciu vzťahov

¹ JUDr. Mikuláš Lévai, externý doktorand Katedry trestného práva a kriminológie Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave.

² Čl. 3 bod 1. Nariadenia (ES) č. 178/2002 Európskeho parlamentu a Rady z 28. januára 2002, ktorým sa ustanovujú všeobecné zásady a požiadavky potravinového práva, zriaďuje Európsky úrad pre bezpečnosť potravín a stanovujú postupy v záležitostiach bezpečnosti potravín.

³ HELEŠIČ, F. – SUCHÁNEK, J.: *Zákon o potravinách: Komentár*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1998, 276 s. ISBN 80-7179-201-2.

súvisiacich s potravinami zaoberá najmä zákon č. 152/1995 Z. z. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky o potravinách (ďalej len „zákon o potravinách“).

Predmetom úpravy zákona o potravinách sú *povinnosti prevádzkovateľa potravinárskeho podniku v záujme podpory a ochrany zdravia ľudí a ochrany spotrebiteľa na trhu potravín, práva a povinnosti osôb vo vzťahu k potravinám a organizácia, pôsobnosť a právomoc orgánov úradnej kontroly potravín podľa osobitných predpisov*.⁴

Ústredným pojmom potravinového práva je pojem „potraviny“. Jeho definíciu nájdeme v Nariadení (ES) č. 178/2002 Európskeho parlamentu a rady ktorým sa ustanovujú všeobecné zásady a požiadavky potravinového práva, zriaďuje Európsky úrad pre bezpečnosť potravín a stanovujú postupy v záležitostiach bezpečnosti potravín (ďalej len „Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady, ktorým sa ustanovujú všeobecné zásady a požiadavky potravinového práva, zriaďuje Európsky úrad pre bezpečnosť potravín a stanovujú postupy v záležitostiach bezpečnosti potravín“).

Toto nariadenie v čl. 2 definuje potraviny ako *akékoľvek látky alebo výrobky, či už spracované, čiastočne spracované alebo nespracované, ktoré sú určené na ľudskú spotrebu alebo o ktorých sa predpokladá, že sú na ňu určené. Medzi potraviny sa zaraďujú tiež nápoje, žuvačky a všetky látky vrátane vody, zámerne pridávanej do potravín počas ich výroby, prípravy alebo úpravy. Zahŕňajú vodu po bode zhody, tak ako je definovaná v článku 6 smernice 98/83/ES, bez toho, aby boli dotknuté požiadavky smerníc 80/778/EHS a 98/83/ES*.

Medzi potraviny nepatria krmivá, živé zvieratá, ak nie sú pripravované s cieľom umiestnenia na trh pre ľudskú spotrebu, rastliny pred zberom, liečivá, kozmetické prostriedky, tabak a tabakové výrobky, omamné látky alebo psychotropné látky v súlade s Jednotnou konvenciou Organizácie Spojených národov o omamných látkach z roku 1961 a Konvencie Organizácie Spojených národov o psychotropných látkach z roku 1971 a reziduá a kontaminanty.

Neoceniteľnou pomôckou pri výbere judikatúry bola publikácia Judikatúra vo veciach potravinového práva (úradné kontroly potravín) od autorského kolektívu Jozef Milučký, Samuel Rybníkar a Tomáš Gábriš.⁵

1. Úradná kontrola potravín

Úradná kontrola potravín sa vykonáva na všetkých stupňoch výroby, spracúvania potravín a ich distribúcie, nad dovozom potravín z tretích krajín a vývozom, nad dodržiavaním podmienok zdravotnej spôsobilosti podľa osobitných predpisov⁶ určujúcich požiadavky na osobnú hygienu a hygienu osôb priamo alebo nepriamo zúčastnených na výrobe potravín, manipulácii s nimi a ich umiestnení na trh a nad dodržiavaním zákazu klamlivej reklamy potravín.⁷

Orgánmi úradnej kontroly potravín v SR sú orgány štátnej veterinárnej a potravinovej správy a orgány štátnej správy v oblasti verejného zdravotníctva.⁸ Úradná kontrola potravín sa

⁴ §1 ods. 1 zákona o potravinách.

⁵ MILUČKÝ, J. – RYBNÍKÁR, S. – GÁBRIŠ, T.: *Judikatúra vo veciach potravinového práva (úradné kontroly potravín)*. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2020. ISBN 978-80-571-0185-7.

⁶ Príloha II kapitola 8 nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 853/2004 v platnom znení.

⁷ §18 ods. 1 zákona o potravinách.

⁸ Potravinárska komora Slovenska už dlhšie vyzýva na reformu úradnej kontroly potravín. Zreformovanie úradnej kontroly potravín navrhuje zjednotením pod jeden samostatný kontrolný úrad, čím by sa rovnako zlúčila úradná kontrola potravín z regionálnych veterinárnych a potravinových správ a regionálnych úradov verejného zdravotníctva pod jeden orgán. Viac pozri Denník Pravda: *Potraviny kontrolujú dva rôzne štátne úrady. Je potrebná reforma, tvrdia potravinári*. Dostupné online: www.ekonomika.pravda.sk/krajina/clanok/585233-potravinari-vyzyvaju-na-zjednotenie-uradnej-kontroly-potravin/ (citované dňa 14.10.2022).

v SR vykonáva v zmysle zákona o potravinách v prípade surovín a potravín rastlinného a živočíšneho pôvodu, zákona č. 39/2007 Z. z. o veterinárnej starostlivosti v znení neskorších predpisov v prípade produktov živočíšneho pôvodu a zákona č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Hlavným cieľom úradných kontrol je overovanie dodržiavania právnych predpisov na zabezpečenie eliminácie nedostatkov u potravín vyrobených na našom území, zabránenie vstupu rizikových potravín z tretích krajín, ako i odhaľovanie zavádzania a klamania spotrebiteľov a falšovanie potravín tak, aby bola zabezpečená ochrana zdravia ľudí a záujmov spotrebiteľov EÚ.

Úradné kontroly sa vykonávajú na základe postupov, ktoré obsahujú pokyny pre inšpektorov, ktorí vykonávajú úradné kontroly. V prípade zistených nedostatkov sú v zmysle platnej národnej legislatívy uložené opatrenia na odstránenie zistených nedostatkov ako i sankcie zakotvené zákonom na odstránenie zistených nedostatkov.

Pri zisťovacej a hodnotiacej fáze výkonu úradnej kontroly potravín, orgány úradnej kontroly potravín tak zisťujú najmä skutočný stav a ten následne porovnávajú so stavom žiaducim. V prípade, ak boli zistené nedostatky u kontrolovaných subjektov, teda právnická osoba alebo fyzická osoba- podnikateľ konala v rozpore so všeobecne záväznými právnymi predpismi na úseku potravinového práva, môžu orgány úradnej kontroly potravín pristúpiť k uloženiu sankcie.

Okrem Zákona o potravinách môžu kontrolované subjekty porušiť ustanovenia aj osobitných predpisov, ktorými sú najmä Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady, ktorým sa ustanovujú všeobecné zásady a požiadavky potravinového práva, zriaďuje Európsky úrad pre bezpečnosť potravín a stanovujú postupy v záležitostiach bezpečnosti potravín alebo Nariadenie (ES) č. 852/2004 Európskeho parlamentu a Rady z 29. Apríla 2004 o hygiene potravín.

Konanie o uložení sankcie je samostatným konaním a nie je súčasťou úradnej kontroly potravín. Uplatňuje sa tak zásada dvojinstančnosti konania o uložení sankcie. V tejto súvislosti sa Najvyšší súd SR vyjadril, že *výkon inšpekcie potravín predstavuje kontrolnú činnosť, ktorá v sebe zahŕňa obstarávanie podkladov pre vydanie rozhodnutia, pričom túto činnosť nemožno zamieňať s rozhodovacou činnosťou, ktorá je zákonom zverená orgánom úradnej kontroly potravín.*⁹

Konanie o uložení sankcie môže mať ale dve podoby, medzi ktorými sú významné rozdiely najmä v právnej úprave procesného postupu a v druhu a v spôsobe uloženia sankcie. Prvou podobou konania o uložení sankcie je priestupkové konanie. Skutkové podstaty priestupkov na úseku potravín sú taxatívne uvedené v §29 ods. 1 Zákona o potravinách. Na konanie o priestupkoch sa vzťahujú ustanovenia osobitného predpisu, ktorým je v tomto prípade zákon č. 372/1990 Z. z. Zákon o priestupkoch. Za priestupky možno uložiť iba pokutu; a to aj v blokovom konaní (§29 ods. 3), čo je podstatný rozdiel oproti konaniu o uložení pokuty.

Druhou podobou konania o uložení sankcie je konanie o uložení pokuty za spáchanie správneho deliktu. Jednotlivé skutkové podstaty správnych deliktov sú taxatívne vymenované v §28 ods. 1 až ods. 5. a na konanie o uložení pokuty za spáchanie správneho deliktu sa vzťahuje zákon č. 71/1967 Zb. Správny poriadok (§28 ods. 12).

Pri ukladaní sankcií sa uplatňuje sankčný mechanizmus zákona o potravinách. *Sankčný mechanizmus vytvorený zákonom o potravinách musí naplňovať požiadavky stanovené v čl. 55 ods. 1 Nariadenia č. 882/2004, podľa ktorého musia byť ukladané sankcie účinné, primerané*

⁹ Pozri napr. rozhodnutie Najvyššieho súdu SR 5Sžo/44/2016 zo dňa 29.januára .2018 alebo uznesenie Najvyššieho súdu SR 5 Asan 2/2016 z 26. apríla 2018.

a odradzujúce. V tomto zmysle § 28 ods. 6 zákona o potravinách napĺňa nielen požiadavku primeranosti, ale aj účinnosti práve v situácii, ak predchádzajúce sankcie uložené za opakované porušenie rôznych či rovnakých povinností neviedli k náprave. Kritéria pre určenie konečnej výšky pokuty sú v danom prípade stanovené výpočtom skutočností, ku ktorým je správny orgán povinný prihliadnuť (§ 28 ods. 9 zákona o potravinách). Vzhľadom na to, že ide o výpočet taxatívny, správny orgán je povinný, realizujúc správne uváženie o konkrétnej výške ukladanej pokuty, sa týmito hľadiskami zaoberať. Tieto hľadiská je potrebné zohľadňovať a posudzovať vždy a za každých okolností.¹⁰

V aplikačnej praxi sa Najvyšší súd SR zaoberal prípadom, ktorým sa navrhovateľ domáhal, aby súd zakázal Potravinovej a veterinárnej správe SR pokračovať v porušovaní práv navrhovateľa, najmä práva na ochranu súkromia, taktiež, aby jej zakázal používať podklady a dôkazy získané počas kontroly a v ďalšom konaní používať akúkoľvek informáciu získanú z týchto podkladov a dôkazov, v neposlednom rade žiadal uložiť Potravinovej a veterinárnej správe SR povinnosť obnoviť stav pred nezákonným zásahom, a teda zničiť všetky podklady a dôkazy získané počas kontroly. Navrhovateľ taktiež s poukazom na čl. 6 a čl. 8 Európskeho dohovoru o ľudských právach (ďalej len „Dohovor“) namietal nedostatok súhlasu súdu na vykonávanie kontroly.

Najvyšší súd SR konštatoval, že v tomto prípade vnútroštátne právo oprávňuje orgány kontroly vykonať vstup do prevádzky ako aj kontrolu bez súdneho príkazu. Najvyšší súd SR dospel po podrobnej analýze veci k záveru, že v tomto prípade nešlo o svojvoľný zásah verejnej moci do práv zaručených článkom 8 Dohovoru. Zákon o potravinách umožňuje, aby sa dotknutý subjekt mohol v prípade, ak je názoru, že prišlo k porušeniu zákona pri úradnej kontrole potravín v prevádzke – predajni navrhovateľa hneď, najneskôr do piatich dní od realizácie kontroly, brániť podaním námietok (§ 20 ods. 11 zákona o potravinách). A v konaní o námietke je možné preskúmať i všetky výhrady, ktoré súvisia s postupom odporkyne pri kontrole potravín. Najvyšší súd SR je tak názoru, že v prípadoch, v ktorých zákon nevyžaduje súhlas súdu na vstup do prevádzky právnických osôb, možno nedostatok súhlasu súdu na prehliadku vyvrátiť súdnou kontrolou zákonnosti a nevyhnutnosťou šetrenia vykonanou ex post facto.¹¹

3. Súdny prieskum rozhodnutí orgánov úradnej kontroly potravín

Najvyšší súd SR sa otázkami týkajúcich sa prieskumu rozhodnutí orgánov úradnej kontroly potravín zaoberal už vo viacerých prípadoch. A to aj napriek tomu, že rozhodovacia prax na tomto úseku nie je až tak rozsiahla.

Najvyšší súd SR v tejto súvislosti v rozhodnutí 7Sžo/49/2016 z 23. novembra 2017 zdôraznil, že v procese súdneho prieskumu nie je súdom skutkovým. Jeho úlohou pri preskúmaní zákonnosti rozhodnutia a postupu správneho orgánu je posudzovať, či správny orgán príslušný na konanie si zadovážil dostatok skutkových podkladov pre vydanie rozhodnutia, či zistil vo veci skutočný stav, či konal v súčinnosti s účastníkom konania, či rozhodnutie bolo vydané v súlade so zákonmi a inými právnymi predpismi a či obsahovalo zákonom predpísané náležitosti, teda či rozhodnutie správneho orgánu bolo vydané v súlade s hmotnoprávnymi ako aj s procesnoprávnymi predpismi.

Súdny prieskum zákonnosti rozhodnutia žalovaného správneho orgánu je určený rozsahom dôvodov uvedených v opravnom prostriedku, ktorými navrhovateľ namieta nezákonnosť rozhodnutia správneho orgánu, tvrdiac, že nezákonným rozhodnutím správneho orgánu a

¹⁰ Rozsudok Najvyššieho súdu SR 4 Asan 7/2018 z 2. apríla 2019.

¹¹ Rozsudok Najvyššieho súdu SR 4 Sžnz 5/2015 z 2. februára 2016.

postupom mu predchádzajúcim bol ukrátený na svojich hmotnoprávných alebo procesnoprávných právach. Zákonnosť rozhodnutia správneho orgánu je podmienená zákonnosťou postupu správneho orgánu predchádzajúcemu vydaniu napadnutého rozhodnutia.

Pri preskúmaní zákonnosti rozhodnutia je pre súd rozhodujúci skutkový stav, ktorý existoval v čase vydania napadnutého rozhodnutia. Súd môže vykonať dôkazy nevyhnutné na preskúmanie napadnutého rozhodnutia. V rámci správneho prieskumu súd teda skúma aj procesné pochybenia správneho orgánu namietané v žalobe, či uvedené procesné pochybenie správneho orgánu je takou vadou konania pred správnym orgánom, ktorá mohla mať vplyv na zákonnosť napadnutého rozhodnutia.

Pri rozhodnutí, ktoré správny orgán vydal na základe zákonom povolenej voľnej úvahy (správne uváženie), súd iba preskúmava, či také rozhodnutie nevybočilo z medzí a hľadísk ustanovených zákonom. Súd neposudzuje účelnosť a vhodnosť správneho rozhodnutia.

Pomerne bohatá judikatúra sprevádza uplatňovanie ustanovenia §28 ods. 9 Zákona o potravinách, ktoré hovorí, že orgán úradnej kontroly potravín pri určení výšky pokuty prihliada na závažnosť, trvanie, následky protiprávneho konania, minulosť prevádzkovateľa a na to, či ide o opakované protiprávne konanie.

V rozhodnutí 3Sžo/41/2016 zo dňa 31. januára 2018 sa Najvyšší súd SR zaoberal kritériami pre určenie konečnej výšky pokuty vo všeobecnej rovine a taktiež aj represívnou a preventívnou funkciou postihu vo vzťahu k prevádzkovateľovi. Jednalo sa o prípad, v ktorom bola žalobcovi v správnom konaní uložená pokuta 8 000,-€ za naplnenie skutkovej podstaty správneho deliktu podľa §28 ods. 4 písm. a) Zákona o potravinách v spojení s §28 ods. 7 Zákona o potravinách.

Najvyšší súd SR uviedol, že kritéria pre určenie konečnej výšky pokuty sú stanovené výpočtom skutočností, ku ktorým je správny orgán povinný prihliadnuť (§ 28 ods. 9 zákona č. 152/1995 Z. z.). Navyše, vzhľadom na to, že ide o výpočet taxatívny, správny orgán je povinný, realizujúc správne uváženie o konkrétnej výške ukladanej pokuty, sa týmito hľadáskami zaoberať. Tieto hľadásky je potrebné zohľadňovať a posudzovať vždy a za každých okolností.

K preventívnej a represívnej funkcii postihu vo vzťahu k prevádzkovateľovi Najvyšší súd SR v tomto rozhodnutí uviedol, že preventívna úloha postihu nespočíva iba v účinku voči žalobcovi (individuálne pôsobenie). Postih musí mať silu odradiť od nezákonného postupu aj iných nositeľov rovnakých zákonných povinností (generálne pôsobenie); tento účinok potom môže vyvolať iba postih zodpovedajúci významu chráneného záujmu. V prípade, ak ide o finančný postih, musí byť tento citeľný v majetkovej sfére delikventa, a teda musí v sebe obsahovať aj zložku represívnu. V opačnom prípade by totiž postih delikventa nemal žiadny zmysel.¹²

Najvyšší súd zdôraznil, že potreba účinne sankcionovať protiprávne konania naplňujúce skutkové podstaty iných správnych deliktov vyplýva pre Slovenskú republiku taktiež z práva Európskej únie. V mnohých prípadoch totiž ide o postih za porušenie povinností uložených právnymi predpismi a prijatými na úrovni Európskej únie, a to buď priamo (nariadenia Únie), alebo nepriamo, na základe vnútroštátnych právnych predpisov transponujúcich smernice. Súdny dvor Európskej únie pritom vždy zdôrazňuje povinnosť členských štátov postihovať porušenie povinností plynúcich z únieového práva dostatočne efektívnymi sankciami a zaistiť tak „užitočný účinok“ (l'effet utile) únieového práva. Uložené sankcie tak musia mať podľa Súdného dvora Európskej únie dostatočne odradzujúci účinok, a to tak z hľadiska prípadnej recidívy zo strany samotného delikventa, ako aj z hľadiska ostatných

¹² Rovnako aj v prípade 7Sžo/49/2016 z 23. novembra 2017.

subjektov (napríklad rozsudok Súdneho dvora zo 7. júna 1983, C-100/80 až 103/80, SAMusique Diffusion française a iní proti Komisii Európskych spoločenstiev, bod 106).

Na základe uvedeného Najvyšší súd SR dospel k záveru, že *správny orgán svoju diskrečnú právomoc použil v rámci zákonného rámca* (pokuta bola uložená vo výške 8.000,- €, pričom horná hranica sadzby podľa §28 ods. 4 písm. a) zákona č. 152/1995 Z. z. bola stanovená na 500.000,- €), *z tohto rámca nijakým spôsobom nevybočil, inštitút správnej úvahy nezneužil, svoje rozhodnutie dostatočným spôsobom zdôvodnil, a preto správna úvaha pri výške a druhu pokuty (aj vzhľadom na represívno-výchovnú funkciu tejto pokuty) bola použitá v súlade so zákonom.*

Pre Najvyšší súd SR však hrá pri rozhodovaní o konečnej výške pokuty úlohu bezpochyby aj to, akú povahu má subjekt, ktorému bola pokuta uložená. Napríklad v prípade 7Sžo/49/2016 z 23. novembra 2017 sa Najvyšší súd SR zaoberal námietkou neprimeranej výšky pokuty vo vzťahu k svojmu konaniu.

Žalobcovi (Kaufland Slovenská republika v.o.s.) bola uložená pokuta vo výške 15.000,-€ podľa § 28 ods. 2 písm. p) zákona o potravinách, za porušenie povinností plynúcich z § 10 písm. a/ a b/, § 12 ods. 1 písm. b/ menovaného zákona a porušenie Prílohy II Kapitola I, Bod 1, Prílohy II Kapitola V, Bod 1, písm. a/ a b/, Prílohy II Kapitola IX, Bod 3 Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 852/2004 z 29. apríla 2004 o hygiene potravín.

Zo spisu správneho orgánu vyplývalo, že výšku uloženej pokuty predovšetkým ovplyvnila tá skutočnosť, že nedostatky aj na úseku hygieny sa v tej istej prevádzkarni vyskytovali opakovane, pričom doteraz uložené pokuty vo výške 2.000,- eur (v ktorom bolo okrem iných pochybení konštatované aj porušenie povinnosti dodržiavať hygienické požiadavky na potravinárske priestory, povinnosť zabezpečiť čistotu skladovacích a manipulačných priestorov) ako aj vo výške 10.000,- eur (v ktorom bol konštatovaný aj okrem iných pochybení výskyt hrubých nečistôt v priestore mraziarenského skladu) nespĺnili svoj účel, a preto správny orgán správne pristúpil k uloženiu prísnejšej sankcie.

Najvyšší súd považoval za potrebné zopakovať, že *prevádzkovateľ potravinárskeho podniku je povinný zabezpečiť predaj a skladovanie potravín za takých podmienok, aby sa zabránilo akémukoľvek riziku kontaminácie. Každou možnou kontamináciou potraviny dochádza k riziku negatívneho ovplyvnenia jej vlastností, kvality, prípadne bezpečnosti, čo zároveň predstavuje možnosť negatívneho vplyvu na zdravie spotrebiteľa. Povrchy zariadení musia byť udržiavané v takom stave, aby sa minimalizovalo zhromažďovanie častíc potravín a nečistôt, a tak sa znižovala možnosť rozmnožovania mikroorganizmov, ktoré by mohli byť príčinou ohrozenia kvality a zdravotnej neškodnosti uchovávaných potravín.*

Takéto a dokonca v danom prípade opakujúce sa pochybenia považoval Najvyšší súd SR za zvlášť závažné a neprípustné, a to aj s ohľadom na skutočnosť, že *spotrebiteľ v Slovenskej republike, teda v členskom štáte Európskej únie, oprávnené očakáva vysokú kvalitu predávaného tovaru (potravín) a zároveň aj prísne dodržiavanie hygienických štandardov stanovených právnymi normami.*

Správne delikty, za ktoré bol žalobca sankcionovaný a ktorých spáchanie žalobca ani nepopiera, svedčia podľa názoru Najvyššieho súdu SR *o nedodržiavaní hygienických a potravinárskych predpisov zo strany žalobcu, ktorý je navyše významným obchodným reťazcom, ktorý vzhľadom k svojmu postaveniu na potravinárskom trhu má dostatok materiálnych, ľudských a obchodných možností na to, aby sa takýmto pochybeniam dokázal vyvarovať, respektíve im predchádzať.*

Vzhľadom na povahu žalobcu, ktorý má značné množstvo prevádzok po celom území Slovenskej republiky sa očakáva vyššia miera zodpovednosti pri plnení zákonom stanovených povinností na úseku potravinového práva.

Na základe uvedeného najvyšší súd dospel k záveru, že správny orgán svoju diskrečnú právomoc použil v rámci zákonného rámca (pokuta bola uložená vo výške 15.000,- eur, pričom horná hranica sadzby podľa § 28 ods. 2 písm. p) zákona č. 152/1995 Z. z. bola stanovená na 100.000,- eur), z tohto rámca nijakým spôsobom nevybočil, inštitút správnej úvahy nezneužil, svoje rozhodnutie dostatočným spôsobom zdôvodnil, a preto správna úvaha pri výške a druhu pokuty (aj vzhľadom na represívno-výchovnú funkciu tejto pokuty) bola použitá v súlade so zákonom.

Úplne opačne posudzoval žalobcu v rozhodnutí 8Sžo/70/2014 zo dňa 31. marca 2014 sa Najvyšší súd SR zaoberal pojmom „minulosť prevádzkovateľa“ a zároveň posudzoval možný likvidačný charakter pokuty. Jednalo sa o obdobný prípad, v ktorom bola žalobcovi, malej dedinskej prevádzke, uložená pokuta vo výške 10 000,-€, pričom správny orgán prihladal aj na predošlé previnenia žalovaného.

Najvyšší súd SR v rámci rozhodovania uviedol, že *kritériami, ktoré musia byť zohľadnené pri určení výšky pokuty, sú okrem iného aj trvanie protiprávneho konania, minulosť prevádzkovateľa a opakovanosť protiprávneho konania.*

Najvyšší súd SR ďalej v tomto kontexte poznamenal, že v právnom poriadku SR *absentuje legálna definícia pojmu „minulosť prevádzkovateľa“. Spravidla však orgány úradnej kontroly potravín skúmajú minulosť v trvaní 24 až 36 mesiacov pred úradnou kontrolou, na základe ktorej má byť sankcia uložená. V rámci minulosti prevádzkovateľa je osobitne dôležité obdobie jedného roka, počítané spätne odo dňa vykonania kontroly do dňa nadobudnutia právoplatnosti predchádzajúceho rozhodnutia o uložení sankcie.*¹³

V dotknutom období bola Najvyšším súdom SR skúmaná minulosť žalobcu a bolo zistené, že *sa dopustil porušenia tých istých povinností, za ktoré mu v predchádzajúcom období bola uložená sankcia 1000,-€. Nakoľko ku kontrole došlo jeden rok a 12 dní od nadobudnutia právoplatnosti predchádzajúceho rozhodnutia o uložení sankcie, pri určovaní výšky pokuty bolo nevyhnutné prihliadať aj na tú skutočnosť, že žalobcovi v minulosti bola uložená pokuta za porušenie tých istých povinností a k náprave z jeho strany nedošlo.*

Pokiaľ išlo o namietaný likvidačný charakter pokuty, že neboli zohľadnené všetky relevantné skutočnosti, čo viedlo k uloženiu pokuty, Najvyšší súd SR poznamenal, že *žalovaný ani orgán prvého stupňa sa touto námietkou žalobcu riadne nezaoberal. Správny orgán sa mal otázkami a tvrdeniami žalobcu zaoberať, teda posúdiť možnú likvidačnú výšku pokuty z namietaných dôvodov, teda, že ide o malú „dedinskú“ prevádzku, za ktorú môže byť považovaná aj s prihliadnutím na veľkosť a charakter budovy, v ktorej sa nachádza, a množstvom skladovaného tovaru v nej.*

Dôležitou skutočnosťou bude podľa názoru Najvyššieho súdu SR pri rozhodovaní o výške sankcie v podmienkach malej dediny to, že *likvidáciou takejto prevádzky môže byť vo veľkej miere zasiahnuté do života každého bežného občana, ktorý je odkázaný práve na jej tovar. S prihliadnutím na uvedené sa stráca potom výchovná funkcia pokuty, ktorá je jej najpodstatnejším elementom, a ktorá správnymi orgánmi oboch stupňov nebola nijak zhodnotená.*

Podľa Najvyššieho súdu SR, *pokuta nesmie mať likvidačný charakter, ale jej cieľom je výchovná a preventívna funkcia, a nesmie sa stať nástrojom na faktické zničenie podnikateľa. Posudzujúc teda túto námietku žalobcu, dospel Najvyšší súd SR napokon k záveru, že napadnuté rozhodnutie je potrebné zrušiť a vec vrátiť na ďalšie konanie správneho orgánu.*

Pri týchto dvoch rozhodnutiach správneho orgánu o uložení sankcie správny orgán podľa môjho názoru správne aplikoval tzv. precedenčnú zásadu uvedenú v §3 ods. 5 Správneho poriadku, ktorá hovorí, že *rozhodnutie správnych orgánov musí vychádzať zo spoľahlivo*

¹³ Rovnako aj v prípade: 4Asan/20/2017 zo dňa 5. februára 2019.

zisteného stavu veci. Správne orgány dbajú o to, aby v rozhodovaní o skutkovo zhodných alebo podobných prípadoch nevznikali neodôvodnené rozdiely.

Podľa Najvyššieho súdu SR táto zásada vyjadruje, aby správne orgány dbali o to, aby v rozhodovaní o skutkovo zhodných alebo podobných prípadoch nevznikali neodôvodnené rozdiely, t. j. medzi skoršími a neskoršími rozhodnutiami správneho orgánu. Najvyšší súd SR ďalej uviedol, že nejde o absolútnu nemennosť neskorších rozhodnutí správnych orgánov, ale pripúšťa určité odchýlky od skoršieho rozhodnutia. V podstate ide o záväznosť rozhodnutia ako finálneho aktu (meritum rozhodnutia), ale zaväzujú aj logické úvahy, vyjadrené myšlienkové pochody, poskytnutý neurčitý výklad pojmov (ak je to relevantné) a pod., ak sa v skoršom rozhodnutí takéto skutočnosti objavujú. V neskôr rozhodovanej veci by si teda správny orgán nemal osvojiť len meritum skoršieho rozhodnutia, ale aj podstatné elementy, ktorými skôr rozhodujúci správny orgán k tomuto rozhodnutiu dospel.¹⁴

Zostáva teda otázkou, prečo Najvyšší súd SR vzal pri svojom rozhodovaní do úvahy aj to, akú povahu má subjekt.

Ukladanie pokút za správne delikty, a teda i rozhodovanie o ich výške, sa realizuje vo sfére voľného správneho uváženia (diskrečné právo správneho orgánu). Najvyšší súd v rozsudku 10 Asan 2/2016 z 24. januára 2018 uviedol, že *správna úvaha, resp. voľná úvaha správneho orgánu vyjadruje určitý stupeň voľnosti rozhodovania správneho orgánu, ktoré mu umožňuje v medziach zákona prijať také rozhodnutie, aké uzná za najvhodnejšie, a to s prihliadnutím na konkrétne okolnosti veci. Ide teda o právomoc, na základe ktorej má správny orgán istý stupeň slobody pri prijímaní rozhodnutia, pričom si môže vybrať z viacerých právne prijateľných rozhodnutí jedno, ktoré pokladá za najvhodnejšie. Podrobiť správne uváženie súdnemu prieskumu je možné iba vtedy, ak správny orgán buď prekročil zákonom stanovené medze tohto uváženia, alebo voľné uváženie zneužil.*¹⁵

Záver

Potraviny a ich bezpečnosť je pre zdravie obyvateľstva kľúčová. Pri dodržiavaní všeobecne záväzných právnych predpisov je úradná kontrola potravín nevyhnutnosťou a každý spotrebiteľ by ju mal privítať. *Uni sono* každý poctivý výrobca, distribútor a predajca. S úradnou kontrolou potravín sa spája aj ukladanie sankcií, ktoré bude u toho, komu je sankcia udelená, vždy vyvolávať otázky jej opodstatnenosti. Preto je sankčný mechanizmus nastavený tak, aby k týmto otázkam dochádzalo čo v najmenšom možnom rozsahu.

Rozhodovacia prax Najvyššieho súdu Slovenskej republiky je bezpochyby najlepším zrkadlom pre postupy orgánov úradnej kontroly potravín. Orgány úradnej kontroly potravín ju môžu vnímať aj ako nástroj zlepšovania svojich postupov pri vykonávaní úradnej kontroly potravín. V súčasnosti je už vo svojej rozhodovacej činnosti rozbehnutý aj Najvyšší správny súd Slovenskej republiky, ktorý pokračuje v rozhodovacej činnosti Najvyššieho súdu Slovenskej republiky.

¹⁴ Rozsudok Najvyššieho súdu SR 6 Sžo 10/2016 z 12.7.2017.

¹⁵ Odporúčania R (80) 2 Výboru ministrov o vykonávaní právomoci voľnej úvahy správnymi orgánmi prijatého Výborom ministrov dňa 11. marca 1980 na 316. zasadnutí zástupcov ministrov, možno hovoriť aj o právomoci voľnej úvahy - *discretionary power*.

Summary

Official Food Control and Investigation in the Decisions of the Supreme Court of the Slovak Republic

This article examines the practices of official food control authorities in deciding whether to impose a fine. The author analyses the judicial review of the decisions of the official food control authorities. Through selected court decisions, he looks at the procedure by which the official food control authorities decide on the imposition of a fine for an administrative offense. The pillar of judicial review is the decision-making practice of the Supreme Court of the Slovak Republic.

Zoznam použitej literatúry

Odborná literatúra

HELEŠIČ, F. – SUCHÁNEK, J. *Zákon o potravinách: Komentář. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 1998. ISBN 80-7179-201-2. 276 s.

MILUČKÝ, J. – RYBNÍKÁR, S. – GÁBRIŠ, T.: *Judikatura vo veciach potravinového práva (úradné kontroly potravín).* Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2020. ISBN 978-80-571-0185-7. 549 s.

Odporúčania R (80) 2 Výboru ministrov o vykonávaní právomoci voľnej úvahy správnymi orgánmi prijatého Výborom ministrov dňa 11. marca 1980 na 316. zasadaní zástupcov ministrov.

Denník Pravda: *Potraviny kontrolujú dva rôzne štátne úrady. Je potrebná reforma, tvrdia potravinári.* Dostupné online: www.ekonomika.pravda.sk/krajina/clanok/585233-potravinari-vyzyvaju-na-zjednotenie-uradnej-kontroly-potravin/

Právne predpisy

Európsky dohovor o ľudských právach

Konvencia Organizácie Spojených národov o omamných látkach z roku 1961

Konvencia Organizácie Spojených národov o psychotropných látkach z roku 1971

Nariadenie (ES) č. 178/2002 Európskeho parlamentu a Rady z 28. januára 2002, ktorým sa ustanovujú všeobecné zásady a požiadavky potravinového práva, zriaďuje Európsky úrad pre bezpečnosť potravín a stanovujú postupy v záležitostiach bezpečnosti potravín

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 853/2004 z 29. apríla 2004 o hygiene potravín

Zákon č. 39/2007 Z. z. o veterinárnej starostlivosti v znení neskorších predpisov

Zákon č. 372/1990 Z. z. Zákon o priestupkoch

Zákon č. 71/1967 Zb. Správny poriadok

Zákon č. 152/1995 Z. z. o potravinách

Zákon č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Súdne rozhodnutia

Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR 10 Asan 2/2016 z 24. januára 2018

Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR 3Sžo/41/2016 zo dňa 31. januára 2018

Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR 4 Asan 7/2018 z 2.4.2019
Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR 4 Sžnz 5/2015 z 2. februára 2016
Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR 4Asan/20/2017 zo dňa 5. februára 2019
Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR 5Sžo/44/2016 zo dňa 29.01.2018
Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR 6 Sžo 10/2016 z 12.7.2017
Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR 7Sžo/49/2016 z 23. novembra 2017
Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR 8Sžo/70/2014 zo dňa 31. marca 2014
Rozsudok Súdneho dvora zo 7. júna 1983, C-100/80 až 103/80, SAMusique Diffusion française a iní proti Komisii Európskych spoločenstiev:
<https://doi.org/10.3406/bspf.1983.5424>
Uznesenie Najvyššieho súdu SR 5 Asan 2/2016 z 26.4.2018

DOMOVÁ PREHLIADKA VO SVETLE AKTUÁLNYCH PROBLÉMOV VYSKYTUJÚCICH SA V APLIKAČNEJ PRAXI

Eva Szabová – Ivana Mokrá¹

Abstrakt: Nevyhnutnosť dodržiavania zásady zákonnosti v trestnom konaní vystupuje do popredia najmä v spojitosti s aktuálne proklamovaným zaisťovacím inštitútom väzby. V tejto súvislosti je však potrebné konštatovať, že v procese objasňovania trestnej činnosti s poukazom na zabezpečovanie dôkazov, vznikajú aj situácie, ktoré si vyžadujú použitie iného procesného inštitútu, a to domovej prehliadky. Vychádzajúc z uvedeného upriami predkladaný príspevok² pozornosť na vybrané problémy vyskytujúce sa v aplikačnej praxi, ktoré sú neodmysliteľne previazané s realizáciou domovej prehliadky v trestnom konaní.

Kľúčové slová: zákonnosť, domová prehliadka, procesná chyba, orgán činný v trestnom konaní, dokazovanie

Abstract: The necessity of respecting the principle of legality in criminal proceedings comes to the fore especially in connection with the currently proclaimed remand institute. In this context, however, it is necessary to state that in the process of clarifying criminal activity with reference to the securing of evidence, situations also arise that require the use of another procedural institution, namely a house search. Based on the above, the submitted contribution will focus on selected problems occurring in application practice, which are inherently linked to the implementation of house searches in criminal proceedings.

Key Words: Legality, House search, Procedural error, Law enforcement authority, Evidentiary process.

Úvod

Trestné konanie spočíva v realizácii diapazónu procesných úkonoch orgánov činných v trestnom konaní vedúcich k objasneniu trestnej činnosti a odhaleniu jej páchatel'a. Napriek tomu, že je pozorovateľný fakt nárastu miery odhaľovania a úspešného potrestania páchatel'a,³ nemožno opomenúť skutočnosť, že narastá aj početnosť procesných pochybení vyskytujúcich sa v činnosti, či už poverených príslušníkov, vyšetrovateľov alebo prokurátorov pri zanedbaní dozornej činnosti. Na predmetnú skutočnosť upozorňuje každoročne aj Generálny prokurátor Slovenskej republiky vo svojich štatistických správach o činnosti prokuratúry a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike.⁴

Aj keď sme v nedávnom období boli svedkami prijatia početných opatrení smerujúcich k zvýšeniu aktivity prokurátorov v ich dozornej činnosti v prípravnom konaní napr. prokurátorom bolo uložené vykonávanie previerok vyšetrovacích spisov každé tri mesiace po začatí trestného stíhania či vykonanie previerky vyšetrovacieho spisu vždy po vydaní uznesenia o vznesení obvinenia⁵ je na mieste zhodnotiť, že k procesným chybám dochádza aj naďalej.

V tomto smere s ohľadom na recentnú súdnu prax sa za takéto pochybenia považujú najmä chyby, ktorých uskutočnením dochádza k porušeniu, či spochybneniu zákonného postupu v prípravnom konaní a jeho výsledkov alebo majú za následok, že k niektorým úkonom

¹ doc. JUDr. Eva Szabová, PhD., Katedra trestného práva a kriminológie Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave; JUDr. Ivana Mokrá, denná doktorandka 2. ročníka Katedry trestného práva a kriminológie Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave

² Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0050.

³ Pozri bližšie napr. Štatistiku kriminality v Slovenskej republike za rok 2021 dostupné na: <https://www.minv.sk/?statistika-kriminality-v-SR-za-rok-2021-csv>

⁴ Pozri bližšie: <https://www.genpro.gov.sk/spravy-o-cinnosti-12b7.html>

⁵ Napríklad opatrenie krajského prokurátora v Bratislave sp. zn. 1/1 Spr 179/2010 z 15. novembra 2010, resp. opatrenie krajskej prokuratorky v Bratislave č. 5 sp. zn. 1/1 Spr 140/2014 z 10. apríla 2014.

prípravného konania nemožno prihliadnuť ako k dôkazu, pričom náprava týchto skutočností v konaní pred súdom nie je možná. Príkladom je nedoručenie uznesenia o vznesení obvinenia obvinenému, konanie a rozhodnutie nepríslušného orgánu alebo orgánu, ktorý mal byť vylúčený, vykonanie konania bez súhlasu poškodeného, hoci jeho súhlas sa podľa zákona vyžaduje, získanie dôkazu nezákonným donútením alebo hrozbou, vykonanie konania bez obhajcu, hoci išlo o prípad povinnej obhajoby a neumožnenie obvinenému alebo jeho obhajcovi po skončení prípravného konania preštudovať spisy, nedostatočné objasnenie a preukázanie naplnenia znakov skutkovej podstaty žalovaného trestného činu a pod.⁶

Takýmto konaním dochádza k postupu *non lege artis*, ktorým sa znehodnocujú získané dôkazy, čím sa oslabuje, prípadne úplne vylučuje ich dôkazná sila, čo zákonite vedie k zníženiu pravdepodobnosti úspešného potrestania páchatel'a. Z uvedeného dôvodu je nevyhnutné pristupovať k výkonu dôkazných prostriedkov len v intenciách zákonnosti, legitimacy a proporcionality. Aj keď by sa mohlo zdať, že nevyhnutnosť deklarovania zmienených požiadaviek nie je taká naliehavá ako sa zdá, opak je pravdou a v rámci výkonu procesných úkonov orgánov činných v trestnom konaní dochádza aj k takým konaniam, ktoré zmienené požiadavky nedodržiavajú.

Načrtnuté nedostatky reflektujú aj udalosti z nedávnych dní a týždňov, ktoré upozorňujú na stupňujúcu sa problematiku inštitútu, ktorý v kontexte objasňovania trestnej činnosti zohráva osobitne dôležitú úlohu, a to domová prehliadka. Z uvedeného dôvodu sa predkladaný príspevok vo svojej podstate zameria na podrobnú analýzu vybraných problémov, s ktorými je jej výkon v aplikačnej praxi neodmysliteľne previazaný.

1. Stručne k vymedzeniu domovej prehliadky v trestnom konaní

V súvislosti s priblížením vybraných problémov v dotknutej oblasti je žiaduce z dôvodu úplnosti výkladu pristúpiť k vymedzeniu základných poznatkov neodmysliteľne spätých so skúmanou oblasťou.

V rade prvom považujeme za vhodné upozorniť na pomerne rozsiahlu právnu úpravu deklarujúcu ochranu nielen práva na súkromie, ako jedného zo základných ľudských práv, zakotveného v čl. 16 ods.1 alebo čl. 19 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky (tiež „Ústavy SR“), ale v neposlednom rade najmä práva na nedotknuteľnosť obydlia, do ktorého sa výkonom domovej prehliadky sa výrazne zasahuje. Načrtnutú ochranu poskytuje napr. čl. 21 Ústavy SR, čl. 8 ods. 1 a ods. 2 Európskeho dohovoru o ľudských právach (ďalej tiež „EDLP“) vrátane čl. 17 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach. Vzhľadom na pomerne široký rámec právnej úpravy nie je prekvapením, že predmetný zásah do uvedených práv musí byť vykonávaný osobitne obozretne. Aj keď by sa mohlo zdať, že aktívne legitimovaným subjektom domáhajúcim sa ochrany práva na nedotknuteľnosť obydlia je len vlastník, v širšom slova zmysle k nemu neodmysliteľne zaradujeme aj toho, kto v obydľí v súlade s právom býva t. j. užívateľ.

Príslušná právna úprava v tomto smere vymedzuje domovú prehliadku, osobnú prehliadku a prehliadku iných priestorov a pozemkov ako osobitné dôkazné prostriedky, čo môžeme pozorovať aj v právnej úprave, do ktorej ju radí aj zákonodarca, a to v štvrtej hlave prvej časti Trestného poriadku vedenej pod názvom *Zaistenie osôb a vecí*. Konkrétnejšie je potrebné poukázať na ustanovenia § 99 a nasl. TP.

Aj z dôvodu interdisciplinárneho charakteru trestného práva, nachádzame definíciu predmetného inštitútu aj v iných súvisiacich vedných odboroch. Takýmto vedným odborom je aj kriminalistika, ktorá definuje prehliadku ako kriminalistickú metódu, ktorej cieľom je

⁶ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn 5 Tost 23/2016 z 22. 09. 2016.

zaistiť prípadne nájsť osoby, veci a iné skutočnosti dôležité pre objasnenie trestnej činnosti.⁷ V tejto spojitosti je domová prehliadka zaradená do oblasti kriminalisticko-taktických metód, pričom je možné osobitne sledovať zaradenie do časti kriminalistických prehliadok slúžiacich hlavne k odhaleniu dôkazov vedúcich k objasneniu trestnej činnosti. Z uvedeného dôvodu má v trestnom konaní osobitný význam.

Po nahliadnutí do ustanovenia § 99 TP, by sme mohli spozorovať, že zákonodarca na účel vymedzenia oblasti ponímajúcej ochranu jej nedotknuteľnosti používa pojem „obydlie“, avšak jeho zákonnú definíciu ponecháva nevysvetlenú. Z uvedeného dôvodu nám odpoveď na absentujúce obsahové vymedzenie tohto pojmu poskytuje súvisiaca právna úprava iných právnych predpisov, ako aj rozhodnutí vychádzajúcich zo súdnej praxe. Typickým príkladom sú najmä právne predpisy v podobe ustanovenia § 2 ods. 1 zákona č. 182/1993 Z. z. o vlastníctve bytov a nebytových priestorov, § 43b ods. 3 zákona č. 50/1976 Z. z. Stavebný zákon, § 3 ods. 1 zákona č. 162/1995 Z. z. o katastri nehnuteľností či § 1 písm. a) a písm. b) zákona č. 116/1990 Zb. o bytových a nebytových priestoroch. Na podklade vyhodnotenia rozhodnutí súdnej praxe ako aj súvisiacich právnych predpisov dospievame k záveru, že obydlím je možné na účel domovej prehliadky ponímať dom prípadne byt a aj iné príľahlé uzavreté priestory, ktoré tvoria príslušenstvo domu alebo bytu napr. pivnica alebo povala.⁸ Rovnako tiež sa obydlím rozumie aj záhradkárská, či rekreačná chata za predpokladu, že poskytuje svojmu užívateľovi súkromie alebo možnosť odpočinku tzv. individuálnu rekreáciu.⁹ Pritom súdna prax berie na zreteľ aj osoby, ktoré sa prechodne, či trvalo obývajú aj hotelovú izbu.¹⁰

Aktuálna právna úprava použitie domovej prehliadky na účel efektívnejšieho objasnenia trestnej činnosti pripúšťa, avšak s ohľadom na takýto zásah do ochrany nedotknuteľnosti obydlia, ukladá EŠLP povinnosť štátom zabezpečiť dostatočné záruky proti jej zneužitiu.¹¹ Predmetnými požiadavkami plynúcimi z vnútroštátnej súdnej praxe Ústavného súdu Slovenskej republiky sú najmä legálnosť zásahu,¹² legitímnosť sledovaného cieľa,¹³ ktorým je verejný záujem na odhalení trestnej činnosti a súčasne požiadavka dodržiavania proporcionality,¹⁴ ktorá je aplikovaná pri posudzovaní zásahov do súkromia, v kontexte ktorej sa vyžaduje adekvátne vyváženie dvoch navzájom si konkurujúcich záujmov v danom prípade garancie domovej slobody (nedotknuteľnosť obydlia) sťažovateľa na strane jednej a verejného záujmu na odhalení trestnej činnosti a zistení (potrestaní) páchatel'a na druhej strane.¹⁵

Aj dôvodu procesnej zložitosti jej výkonu rozlišujeme dve fázy. V rade prvom sa dochádza k nariaďovacej fáze, ktorá je charakteristická, predbežnou súdnou kontrolou jej prípustnosti a v rade druhom nasleduje vykonávací fáza.¹⁶ Už z uvedeného je zjavné, že

⁷ ŠIMOVČEK, I. a kol.: *Kriminalistika*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 239.

⁸ R 1/1980.

⁹ R 36/1988.

¹⁰ „Násilné vniknutí do hotelového pokoje (např. vypáčení zámku dveří) určeného k přechodnému ubytování občana také zasahuje do domovní svobody.“ R 8/1990.

¹¹ FRYŠTÁK, M.: *Dokazování v přípravě řízení*. 2.vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, s. 238; tiež rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Klass a iní proti Nemecku č. 5029/71 z 06.09.1978.

¹² Prehliadku je možné vykonať len na podklade zákona príp. súdneho precedensu (krajiny s právnym systémom common law). V tejto súvislosti je potrebné dodržať súlad právnej normy s princípmi právneho štátu proklamovaný vo viacerých rozsudkoch Európskeho súdu pre ľudské práva napr. vo veci Chappel v. Spojené kráľovstvo č. 10461/83 z 30.03.1990, Klass a iní v. Nemecko č. 5029/71 z 06.09.1978 alebo Golder v. Spojené kráľovstvo č. 4451/70 z 21. 02. 1975.

¹³ Vykonanie prehliadky musí byť primerané sledovanému cieľu, a to vzhľadom na okolnosti každého jednotlivého prípadu.

¹⁴ Posudzovanie nevyhnutnosti zásahu s ohľadom na prostriedky, ktoré boli použité.

¹⁵ Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky IV. ÚS 66/2019 z 07. 02. 2019.

¹⁶ Pokyn Generálneho prokurátora č. III Spr 117/14/1000 z 15.12. 2014.

k jej vykonaniu dochádza len na základe vydania príkazu. V tejto spojitosti je orgánom, oprávneným vydať príkaz na vykonanie domovej prehliadky predseda senátu a pred začatím trestného stíhania alebo v prípravnom konaní na návrh prokurátora sudca pre prípravné konanie. Z tohto pohľadu môžeme sledovať základný rozdiel odlišujúci domovú prehliadku od osobnej prehliadky, či prehliadky iných priestorov a pozemkov dotýkajúci sa nemožnosti jej vykonania bez vydania príkazu oprávnenou osobou. Zákonodarca v tomto prípade nadradil ochranu súkromia a nedotknuteľnosti obydlia nad záujem objasnenia veci v trestnom konaní. Skutočnosťou, ktorá nemôže ostať nepovšimnutá, je oprávnenie vykonať domovú prehliadku aj pred začatím trestného stíhania a to v podobe tzv. neodkladného úkonu, avšak len za predpokladu, že *„hrozí nebezpečenstvo z omeškania, teda že vzhľadom na hrozbu zničenia alebo zmarenia vykonania dôkazu, ktorý má byť zaistený, neznesie domová prehliadka odklad na čas do vydania uznesenia o začatí trestného stíhania. Nebezpečenstvo z omeškania je v tomto prípade pojmovým ekvivalentom neodkladnosti úkonu.“*¹⁷

2. Vybrané problémy previazané s výkonom domovej prehliadky v aplikačnej praxi

Ako bolo uvedené v úvode príspevku, realizácia domovej prehliadky je previazaná s početnými procesnými pochybeniami majúcimi za následok nepoužiteľnosť získaných dôkazov. Problematický charakter v naznačenom kontexte vyplýva najmä z opakujúcich sa nedostatkov plynúcich z absencie dodržiavania zákonných ustanovení pri jej samotnom výkone. Efektívnym prostriedkom slúžiacim k lepšiemu priblíženiu načrtnutých flagrantných nedostatkov objavujúcich sa v aplikačnej praxi, je ich následná ilustrácia na vybraných prípadoch.

2.1. Právo na dobrovoľné vydanie veci

Kardinálnou súčasťou predchádzajúcou samotnému výkonu domovej prehliadky je existencia dôvodného podozrenia, že sa v obydlí nachádza vec dôležitá pre trestné konanie prípadne sa tam skrýva osoba podozrivá z páchania trestnej činnosti, alebo je potrebné zaistiť hnuťelné veci na uspokojenie nároku poškodeného na náhradu škody.¹⁸ Napriek tomu, že na preukázanie dôvodnosti nie je potrebná absolútna istota,¹⁹ naďalej je zachovaná požiadavka, odôvodnenosti zásahu do nedotknuteľnosti obydlia. V tomto kontexte je potrebné k posudzovaniu existencie dôvodnosti výkonu domovej prehliadky pristupovať aj z pohľadu osoby, u ktorej sa domová prehliadka má vykonať. Povedané inými slovami je nevyhnutné posudzovať aj tú skutočnosť, či vydanie veci, ktorá má byť domovou prehliadkou zaistená nie je možné zabezpečiť aj menej násilnou cestou, a to s poukazom na ustanovenie § 89a TP o dobrovoľnom vydaní veci v trestnom konaní.

Vo vybranom skutkovom prípade bol vydaný príkaz na vykonanie domovej prehliadky z dôvodu podozrenia, že sa v sťažovateľovom dome nachádza jeden z falošných obrazov, ktorý mal byť predmetom vyšetrovania (trestné stíhanie proti viacerým osobám podozrivým z výroby a predaja falošných obrazov) a sťažovateľ (ako poškodený) si ho mal kúpiť na aukcii. Orgány činné v trestnom konaní teda nadobudli podozrenie, že v priestoroch sťažovateľovho domu, sa nachádza vec dôležitá pre účely trestného konania. Z uvedeného dôvodu bola vykonaná domová prehliadka, avšak bez prítomnosti sťažovateľa, ktorý sa v tom čase

¹⁷ Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 2 Tdo 20/2016 z 21.06. 2016.

¹⁸ IVOR, J.-POLÁK, P.-ZÁHORA, J.: *Trestné právo procesné I.* Bratislava: Wolters Kluwer s.r.o., 2017. s. 359.

¹⁹ Právna veta: „Podstatné pre posúdenie veci je, či v relevantnom čase nariadenia domovej prehliadky predostrel súdny príkaz a návrh prokurátora dostatočné argumenty osvedčujúce dôvodné podozrenie (nie absolútnu istotu) o prítomnosti veci dôležitej pre trestné konanie v dotknutom obydlí.“ Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 524/2015 z 20. 10. 2015.

nachádzal na dovolenke v Egypte. Prítomní na domovej prehliadke boli jeho syn a družka. Napriek tomu, že došlo k prehľadaniu všetkých miestností, obraz nájdený nebol.²⁰

Sťažovateľ sa domáhal porušenia svojich práv na Ústavnom súde Slovenskej republiky s poukazom na to, že nemal žiadny záujem na skrývaní obrazu, pričom on sám mal záujem na zistení pravého pôvodu obrazu a ak by ho OČTK požiadali o jeho vydanie, spolupracoval by s nimi. V tomto prípade ho však nijakým spôsobom nekontaktovali a bez povolenia sa pokúšali prehľadať aj jeho súkromnú umeleckú zbierku, ktorá bola umiestnená na inom mieste. Týmto postupom a následným vypočúvaním zamestnancov sťažovateľovej spoločnosti došlo k poškodeniu jeho dobrého mena a povesti. K vyzvaniu na dobrovoľné vydanie veci došlo až po predmetných skutočnostiach, čo OČTK odôvodnili najmä tým, že sa domnievali, že k dobrovoľnému vydaniu veci nedôjde z obavy možných komplikácií pri získavaní odškodnenia od páchatel'ov trestného činu. Sťažovateľ však výzvu okamžite uposlúchol. Ústavný súd sťažovateľovu sťažnosť odmietol, čoho následkom sa obrátil na Európsky súd pre ľudské práva.²¹

ESLP poznamenal, že sťažovateľ bol v trestnom konaní v postavení poškodeného a vyššie zmienený argument dotýkajúci sa obavy z nevydania veci dobrovoľne považuje za neopodstatnený. Sťažovateľ nemal podľa ESLP zjavný dôvod na odopretie spolupráce s orgánmi činnými v trestnom konaní, pretože by sa tým vystavil riziku sankcie, možno aj trestnej. Záverom súd uviedol, že vykonanie domovej prehliadky v dome sťažovateľa, uskutočnenej bez dostatočných dôvodov, keď sťažovateľ nebol podozrivý zo spáchania trestného činu, ale bol poškodeným v trestnom konaní, nebolo „*nevyhnutné v demokratickej spoločnosti*“. Z uvedeného dôvodu bol porušený článok 8 EDLP. Pokiaľ ide o spravodlivé zadostučinenie, súd priznal sťažovateľovi 3000 eur z titulu nemajetkovej ujmy.²²

Vychádzajúc z uvedeného môžeme vysloviť záver, že posudzovanie dôvodnosti vykonania domovej prehliadky musí prioritne vychádzať z nevyhnutnosti jej výkonu. Povedané inými slovami, vzhľadom na to, že ide o výrazný zásah nielen do práva na súkromie, aj do nedotknuteľnosti obydlia, musí realizácia predmetného inštitútu zodpovedať jeho nevyhnutnosti výkonu v trestnom konaní resp. bez jej vykonania nebude možné dostatočne objasniť skutkový stav veci. V tejto spojitosti je potrebné na účel posudzovania dôvodnosti jej výkonu vychádzať aj z ochoty osoby spolupracovať s OČTK v trestnom konaní a na tento účel uprednostniť aplikáciu inštitútu dobrovoľného vydania veci v trestnom konaní.

2.2. Nepoučenie o práve byť prítomný na výkone domovej prehliadky

Jedným z pomerne častých problémov vyskytujúcich sa v aplikačnej praxi prebiehajúceho vyšetrovania s dôrazom na realizáciu domovej prehliadky, je nepoučenie o možnosti na jej účasti prípadne násilné vniknutie do objektu bez predchádzajúceho vyzvania.

V predmetom rozhodnutí bol obvinený prvostupňovým rozsudkom odsúdený na nepodmienečný trest odňatia slobody vo výmere 6 rokov, 6 mesiacov a 1 deň zo spáchania zločinu nedovolennej výroby omamným a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držania a obchodovania s nimi podľa § 172 ods. 1 písm. c), písm. d) Trestného zákona (ďalej len „TZ“), pričom nedovolenú látku prechovával v izbe na prízemí v rodinnom dome až do vykonania domovej prehliadky príslušníkmi Policajného zboru a zaistenia dotknutej látky.²³

²⁰ Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Zubaľ proti Slovenskej republike č. 44065/06 z 09. 11. 2010.

²¹ Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Zubaľ proti Slovenskej republike č. 44065/06 z 09. 11. 2010.

²² Tamže.

²³ Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 6 Tdo 75/2015 z 27. 07. 2016.

Po neúspešnom odvolaní, ktoré bolo odvolacím súdom zamietnuté, podal prostredníctvom obhajcu dovolanie, v ktorom po uvážení NS SR naplnil okrem iných aj dovolací dôvod podľa § 371 ods.1 písm. g) TP, v zmysle ktorého je rozhodnutie založené na dôkazoch, ktoré neboli súdom vykonané zákonným spôsobom. Obvinený v dovolaní zdôraznil skutočnosť, že domová prehliadka rodinného domu jeho rodičov, ktorí sú zároveň jeho vlastníci, nebola vykonaná v súlade s ustanoveniami § 99 a nasl. TP. V tomto kontexte namietal najmä skutočnosť, že jeho rodičia neboli v zmysle § 105 TP pred prehliadkou poučení o práve sa jej zúčastniť a ani im to nebolo umožnené hoci boli prítomní.

Vychádzajúc z uvedeného sa obvinený domáhal porušenia § 2 ods. 2 TP a tiež podotkol, že v miestnosti, kde boli spolu s digitálnou váhou nájdené aj drogy nebol prítomný a taktiež tam nebola prítomná nezúčastnená osoba, ktorej prítomnosť bola uvedená v zápisnici o tomto úkone. Najvyšší súd v uvedenom rozhodnutí vyslovil, že zo zápisnice o domovej vykonanej na príkaz sudcu pre prípravné konanie nevyplýva, že by vlastníci rodinného domu boli pred vykonaním prehliadky poučení, a to aj o ich práve zúčastniť sa tejto prehliadky, čo im umožnené nebolo s odkazom na § 105 ods. 1 TP a zápisnicu o tomto úkone ani nepodpísali. Je potrebné pripomenúť, že základným dokumentom kriminalistickej dokumentácie domovej prehliadky je zápisnica o prehliadke, ktorej imanentnou súčasťou sú podpisy zúčastnených osôb.²⁴

Ďalší postup, ktorý možno označiť *non lege artis*, spočíval v spôsobe vniknutia do objektu. V zmysle už vyššie uvedeného a zároveň podľa § 106 ods. 2 TP môžu orgány vykonávajúce úkon oprávnené po predchádzajúcej márnej výzve prekonať odpor takej osoby, prípadne ňou vytvorenú prekážku. V tomto prípade dotknutá vyšetrovateľka ani len nevyzvala podozrivú osobu na vydanie vecí, o ktorých bol predpoklad, že sa nachádzajú v dome a bez existencie potreby prekonať odpor dala pokyn na násilné vniknutie do domu. Výsledkom tohto nezákonného postupu boli porušené základné ľudské práva a slobody fyzických osôb a prekročená aj nevyhnutná miera na dosiahnutie účelu trestného konania s dopadom na dôstojnosť a súkromie v tej dobe ubytovaných osôb. Z vyššie uvedeného je nepochybné, že domová prehliadka bola vykonaná nezákonne a z toho dôvodu boli nezákonne zaistené drogy a digitálna váha.

Najvyšší súd preto vyslovil porušenie zákona v ustanoveniach § 319 TP a § 172 ods. 1 písm. c), písm. d) TZ v neprospech obvineného, zrušil napadnuté uznesenie odvolacieho súdu i predchádzajúci rozsudok súdu prvého stupňa a nadväzujúce rozhodnutia a prikázal súdu prvého stupňa prikázal, aby vec v potrebnom rozsahu znovu prerokoval a rozhodol.

2.3. K prípustnosti prehliadky advokátskej kancelárie

Otázka posudzovania zákonnosti prehliadky advokátskej kancelárie si v kontexte aplikačnej praxe vyžiadala polemiku právnych názorov, ktorá vyplynula z početných prípadov posudzovaných ESLP. Problematickým sa v tomto smere javí najmä stret záujmu orgánov činných v trestnom konaní na ochrane poriadku, predchádzaní trestnej činnosti a ochrany práv a slobôd iných na strane jednej a povinnosti mlčanlivosti advokáta na strane druhej. V zmysle judikatúry ESLP je možné pojem obydlie vykladať aj širšom slova zmysle. V tomto smere je nevyhnutné garantovať právo na rešpektovanie obydlia podľa čl. 8 ods. 1 EDLP aj osobám, ktoré v miestach určených na bývanie vykonávajú aj profesijnú činnosť. Takýmto príkladom je najmä advokátska činnosť, ku ktorej výkonu dochádza častokrát práve v

²⁴ ŠIMOVČEK, I. a kol.: *Kriminalistika*, s. 250.

zmienených priestoroch na bývanie.²⁵ Táto skutočnosť plyní najmä z nemožnosti odlišenia osobných a pracovných činností osôb, ku ktorých prelínaniu týmto spôsobom dochádza.²⁶

Vychádzajúc zo súčasnej aplikačnej praxe je pozorovateľný fenomén narastajúceho tlaku dotýkajúceho sa ohrozenia dôverného vzťahu medzi advokátom a klientom najmä z dôvodu zaistenia elektronických a dátových nosičov s údajmi o klientoch z iných trestných káz. V tejto súvislosti je potrebné v prvom rade pripomenúť ustálenú judikatúru ESLP, ktorá pod korešpondenciu v zmysle článku 8 EDLP podraduje aj hard disky,²⁷ počítačové súbory a elektronické údaje²⁸ nachádzajúce sa v advokátskej kancelárii. Osobitne je nevyhnutné zdôrazniť, že „ochrana povinnosti mlčanlivosti advokáta je neoddeliteľnou súčasťou práva na obhajobu v zmysle článku 6 EDLP. S ohľadom na špecifické postavenie advokátov, ktorí zastávajú ústredné miesto v systéme výkonu spravodlivosti, je nutné, aby boli za daných okolností prísne rešpektované osobitné procesno-právne záruky a opatrenia súvisiace s prehliadkou advokátskej kancelárie musia byť predmetom obzvlášť prísnej kontroly.“²⁹

Na početnosť prehliadok advokátskych kancelárií porušujúcich tieto právne štandardy, upozorňuje aj predseda SAK JUDr. Martin Puchalla slovami, že „ide o znepokojivé trendy, ktoré svedčia o ohrozovaní elementárneho práva ľudí na možnosť dôverne komunikovať s advokátmi. Takúto prax je potrebné zastaviť.“³⁰ Aj keď v aktuálnej trestnoprávnej úprave absentuje osobitný postup úpravy pri výkone prehliadky advokátskej kancelárie, advokátsky poriadok SAK schválený konferenciou advokátov 10. júna 2017 v § 9 ods. 5 ukladá povinnosť advokátovi upozorniť orgán vykonávajúci prehliadku na svoju zákonnú povinnosť mlčanlivosti, s tým spojenú obmedzenú edičnú povinnosť, ako aj na právne predpisy na ochranu osobných údajov. Rovnako tiež je povinný žiadať, aby bola na domovú prehliadku pribraná ako nezúčastnená osoba zástupca komory alebo iný advokát. Napriek tomu, je sledovateľný fakt obchádzania tejto povinnosti, a tým dochádza k nezákonnému postupu jej vykonania. Aj z dôvodu aktuálnosti uvedeného fenoménu, priblížime procesné pochybenie, priamo súvisiace s prehliadkou advokátskej kancelárie.

Vo vybranom prípade došlo k vykonaniu prehliadky advokátskej kancelárie u obvineného advokáta, ktorú v tom čase zdieľal s inými advokátmi. Polícia na mieste zaistila a vytvorila si kópiu všetkých údajov, ktoré sa nachádzali na zaistenom hard disku, ako aj na zaistenom USB kľúči advokátky, ktorá vystupovala ako spoločníčka. Konanie polície sa stretlo s výhradami, že zaistený hard disk užívajú prevažne ostatní spoločníci v kancelárii a USB kľúč patriaci ďalšej advokátke, neobsahoval žiadne dokumenty dotýkajúce sa obvineného advokáta, čo následne aj sám vo svojej výpovedi potvrdil. Vzhľadom na vyčerpanie všetkých dostupných zákonných prostriedkov domáhajúcich sa vyslovenia porušenia práva, sa sťažovatelia obrátili na ESLP. Ten uviedol, že od momentu vykonania prehliadky advokátskej kancelárie mali orgány činné v trestnom konaní vedomosť, že zaistené materiály obsahujú informácie patriace ostatným trom advokátom pôsobiacim v kancelárii, pričom túto informáciu následne potvrdil aj obvinený vo svojej výpovedi. ESLP konštatoval, že v dotknutom prípade skutočne išlo

²⁵ Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Buck proti Nemecku sťažnosť č. 41604/98 z 28. 04. 2005, Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Niemietz proti Nemecku sťažnosť č. 13710/88 z 16.12. 1992.

²⁶ Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Niemietz v. Nemecko zo dňa 12.12. 1992.

²⁷ Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Petri Sallinen a ostatní proti Fínsku sťažnosť č. 50882/99 z 27. 09 2005.

²⁸ Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Wieser a Bicos Beteiligungen GmbH proti Rakúsku, sťažnosť č. 74336/01 z 16. 10. 2007, Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Robathin proti Rakúsku sťažnosť č. 30457/06 z 03.07. 2012, Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Vinci Construction a GTM Génie Civil et Services proti Francúzsku, sťažnosti č. 63629/10 a 60567/10 z 02. 04. 2015.

²⁹ Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Kirdök a ostatní proti Turecku č. 14704/2012 z 03.12. 2019.

³⁰ Dostupné na: <https://www.sak.sk/web/sk/cms/news/form/list/form/row/1456381/ event>

o zásah do práva sťažovateľov na rešpektovanie súkromia resp. obsahu korešpondencie už len tým, že boli vytvorené kópie zmienených zaistených materiálov.

V posudzovanom prípade sa však ESLP zaoberal primárne otázkou, či zmienených zásah OČTK spĺňal podmienku zákonnosti a nevyhnutnosti v demokratickej spoločnosti. Podľa ESLP priebeh prehliadky priestorov advokátskej kancelárie bol v súlade so zákonom a súdnym príkazom. Napriek tomu, že pri posudzovaní legitímnosti cieľa zásahu súd predpokladal, že zásah do práv v rámci prehliadky priestorov advokátskej kancelárie v danom prípade je možné odôvodniť konaním OČTK v záujme ochrany poriadku, predchádzania trestnej činnosti a ochrany práv a slobôd iných je potrebné, aby bol tento predpoklad podrobený skúške nevyhnutnosti v demokratickej spoločnosti. A to aj vzhľadom na to, že postavenie advokátov vo vzťahu k ich klientom má striktné určený právny rámec lemovaný povinnosťou mlčanlivosti advokáta ako jedného z nosných pilierov dôvery medzi advokátom a klientom.

Vychádzajúc z uvedeného ESLP zdôraznil, že konanie OČTK predstavovalo jednoznačný zásah do povinnosti mlčanlivosti advokáta a zároveň pripomenul, že prehliadka advokátskej kancelárie podlieha obzvlášť prísnej kontrole posudzovania dodržania zákonných podmienok a to z dôvodu, aby boli poskytnuté dostatočné záruky proti jej zneužitiu ako aj svojvôli subjektov. Z uvedeného dôvodu nariadil vykonanie *"konkrétnej kontroly proporcionality"* a okamžité navrátenie údajov chránených povinnosťou mlčanlivosti.³¹

S ohľadom na aktuálne udalosti v aplikačnej praxi dotýkajúce sa zaisťovania materiálov v advokátskych kanceláriách v nedávnej dobe, ktoré sa stretli s výraznou kritikou odbornej verejnosti upozorňujúcou na ohrozenie dôverného vzťahu medzi advokátom a jeho klientom najmä v podobe zaisťovania materiálov podliehajúcich povinnosti mlčanlivosti, by sme predmetnému judikátu mohli pripísať atribút smerodajnosti. Napriek tomu, že povinnosť mlčanlivosti nie je absolútna a k jej prelomeniu v rámci zákonných výnimiek dochádza, nie je akceptovateľným, aby OČTK uvedeným spôsobom ohrozovali jej fundamentálny rámec bez odôvodnených príčin.

Záver

Dokazovanie a trestnoprocesné inštitúty naň nadväzujúce čelia početným dišputom dotýkajúcich sa spôsobu získania dôkazov s ich následným pripustením v trestnom konaní. Je zrejma snaha právnych odborníkov v oblasti trestného práva a judikatúry ako vnútroštátnych súdov, tak aj Európskeho súdu pre ľudské práva vymedziť podmienky použitia jednotlivých dôkazov, ktoré môžu byť postihnuté, procesnými nedostatkami. Avšak počet dôkazných prostriedkov zdokonaľovaním techniky narastá (videokonferenčný hovor v oblasti výsluchu či informačno-technické prostriedky pri odpočúvaní) a je teda nemožné, vymedziť také podmienky a koncipovať takú právnu úpravu Trestného poriadku a súvisiacich právnych noriem, v rámci ktorej by zákonodarca predpokladal vznik všetkých aplikačných problémov, ktoré by sa v kontexte využitia dôkazných prostriedkov mohli vyskytnúť. V tejto súvislosti možno v niektorých prípadoch konštatovať až prílišné lipnutie na formalizme, a to práve z obavy vzniku procesných pochybení, ktorých následkom, je často oslobodenie obvineného spod obžaloby.

Domová prehliadka, ako kriminalisticko - taktická metóda je imanentnou súčasťou dokazovania v trestnom konaní, a to v podobe osobitného dôkazného prostriedku. Ide o prostriedok, ktorý nielen napomáha k objasneniu skutkového stavu bez dôvodných pochybností na strane jednej, ale v početných prípadoch je tiež predmetom viacerých polemík

³¹ Pozri bližšie aj § 23 zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

dotýkajúcich sa jej ne/zákonného vykonania. Z uvedeného dôvodu je potrebné venovať jej aj naďalej osobitnú pozornosť najmä v kontexte možného porušenia práva na nedotknuteľnosť obydlia. Túto skutočnosť potvrdzuje aj nemožnosť jej vykonania bez predchádzajúceho príkazu.

Pozornosť predloženého príspevku bola sústredená nielen na teoretické vymedzenie domovej prehliadky v zmysle kriminalistického poňatia, či zákonných intencií Trestného poriadku, ale najmä na problémy, s ktorými sa v aplikačnej praxi spája. Medzi aj naďalej aktuálne problémy v tejto oblasti zaraďujeme nedodržanie zákonných ustanovení, z ktorých pramení následná nezákonnosť postupu pri jej realizácii, či stret povinnosti mlčanlivosti advokáta so záujmom OČTK na objasnení trestnej činnosti. Konkrétnejšie je potrebné poukázať na absenciu poučenia o účasti na domovej prehliadke, nedostatočnú dôvodnosť jej vykonania, ako aj ohrozenie vzťahu medzi advokátom a klientom v podobe povinnosti mlčanlivosti.

Existencia týchto početných problémov, s ktorými sa realizácia domovej prehliadky spája, prináša so sebou následnú nezákonnosť priamo ovplyvňujúcu použitie dôkazov, ktoré boli takýmto spôsobom zaistené. Autorky z uvedeného dôvodu apelujú na zvýšenie zákonnosti postupu pri vykonávaní jednotlivých procesných úkonov, ktoré predznamenávajú porušenie základných ľudských práv a slobôd v trestnom konaní.

Summary

House Search in the Context of Selected Application Problems

In the context of the provisions of the criminal process, we classify the house search as a specific means of evidence. It is a breakthrough in the constitutionally guaranteed right to protect the inviolability of the dwelling. For this reason, it is necessary to take into account not only the requirement of proportionality or legitimacy of its performance but especially legality when applying it. The submitted article draws attention to selected problems occurring in application practice, inherently connected with the house search. Therefore, the authors deal with the absence of legality of the procedure in its execution, through the identification of certain problems arising from the activities of law enforcement authorities.

Zoznam použitej literatúry a prameňov

Monografie

FRYŠTÁK, M.: *Dokazování v přípravném řízení*. 2.vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, 392 s., Spisy Právnické Fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretické, Edice Scientia; sv. č.509. ISBN 978- 80-210-7687-7. (brož.)

IVOR, J.-POLÁK, P.-ZÁHORA, J.: *Trestné právo procesné I*. Bratislava: Wolters Kluwer s.r.o. 2017, 526 s. ISBN 978- 80- 8168- 593-4

ŠIMOVČEK , I. a kol.: *Kriminalistika*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, 405 s. ISBN 978-80-7380-343-8.

Judikatura

Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Buck proti Nemecku sťažnosť č. 41604/98 z 28. 04. 2005

Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Chappel v. Spojené kráľovstvo č. 10461/83 z 30.03.1990
Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva Golder v. Spojené kráľovstvo č. 4451/70 z 21. 02. 1975
Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Klass a iní v. Nemecko č. 5029/71 z 06.09.1978
Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Niemietz proti Nemecku sťažnosť č. 13710/88 z 16.12. 1992
Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Petri Sallinen a ostatní proti Fínsku sťažnosť č. 50882/99 z 27. 09 2005
Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Zubal' proti Slovenskej republike č. 44065/06 z 09. 11. 2010
Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 2 Tdo 20/2016 z 21.06. 2016
Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 6 Tdo 75/2015 z 27. 07. 2016
R 1/1980
R 36/1988
R 8/1990
Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn 5 Tost 23/2016 z 22. 09. 2016
Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 524/2015 z 20. 10. 2015
Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV. ÚS 66/2019 z 07. 02. 2019

Právne predpisy a iné zdroje

<https://www.genpro.gov.sk/spravy-o-cinnosti-12b7.html> navštívené dňa 04.11.2022
Opatrenie krajskej prokurátorky v Bratislave č. 5 sp. zn. 1/1 Spr 140/2014 z 10. apríla 2014
Opatrenie krajského prokurátora v Bratislave sp. zn. 1/1 Spr 179/2010 z 15. novembra 2010
Pokyn Generálneho prokurátora č. III Spr 117/14/1000 z 15.12. 2014
Štatistika kriminality v Slovenskej republike za rok 2021 dostupná na:
https://www.minv.sk/?statistika_kriminality_v_SR_za_rok_2021_csv navštívené dňa 04.11.2022
Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok

Peter Blaha

Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave vyhlásila v januári druhý ročník súťaže "Cena Petra Blaha - Cum grano salis" o najlepšiu esej všetkých študentiek a študentov Trnavskej univerzity na tému
Čo nám dalo a čo vzalo obdobie pandémie.

Súťaž sa konala na počesť Dr. h. c. mult. prof. JUDr. Petra Blaha, CSc., ktorý nás opustil v máji 2018. Profesor Peter Blaho bol významný slovenský právnik, vysokoškolský pedagóg a bývalý rektor Trnavskej univerzity v Trnave.

Spolupodieľal sa na založení Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave v roku 1998 a bol aj jej dekanom.

Výsledky súťaže boli vyhlásené pri príležitosti výročia založenia Trnavskej univerzity v Trnave ostrihomským arcibiskupom Petrom Pázmaňom (12. máj 1635).

ESEJE

vítazov

študentskej celouniverzitnej súťaže
o najlepšiu esej na tému:

***Čo nám dalo a čo vzalo
obdobie pandémie***

ČO NÁM DALO A ČO VZALO OBDOBIE PANDÉMIE V PRÁVNEJ VEDE?

Dominika Kuchárová¹

Abstrakt: Predložená esej je úvahou autorky, inšpirovanej literárnymi dielami a právnymi dišputami. Hlavná myšlienka tkvie v otázke, či musíme právne pravidlá dodržiavať aj počas krízovej situácie. Esey načrtáva argumentáciu dvoch protichodných táborov a názor autorky v prospech vlády pravidiel za každých okolností.

Kľúčové slová: pandémia, vláda práva, právna veda.

Abstract: The essay is a contemplation inspired by literary reflections and legal disputations. The main idea is to question whether we must follow the legal rules during a crisis. Thus, the essay presents the arguments of two opposing groups. At the same time, the author expresses her own opinion, which favours the necessary rule of principles at all events.

Key Words: Pandemic, Rule of law, Legal science.

Všetci sa s pretrvávajúcou situáciou snažíme vysporiadať inak. Niektu pomocou ilustrácií ako Marek Ormandík, niekto – rovnako ako dnes my – a ako Milan Lasica obvykle, pomocou textu. Humor, ten inteligentný, ktorým tak oplýval Milan Lasica, v spoločnosti chýba. Vo svojej smutnej i vtipnej knihe raz napísal, že „*papier na rozdiel od sličky znesie všetko*.“² Aj dnes by naša esej zniesla veľa, no vhodnejšie sa javí poskytnúť tematicky zúžený pohľad. Sme svedkami krízy autorít, odbornosti, jednotlivých identít či porozumenia, navyše často v útrobach samoty. Moderný život je často osamelý i bez pandémie. Ona to však umocnila. Umenie Edwarda Hoppera sa zrazu zdá veľmi súčasné, pretože jeho obrazy, ktoré tak veľmi vyjadrujú pocity neistoty a samoty, sú nanajvýš aktuálne.³ Čeliac pandémie sa nám ukazuje malosť nášho bytia. Vnímame, že samota neznamena slobodu. V októbri minulého roka vydal nórsky spisovateľ knihu poviedok, ktorá reflektovala postpandemickú situáciu.⁴ Na vrchu mrakodrapu stoja traja ľudia, ktorí sledujú, ako ľudia utekajú z mesta. Idea poviedky, ktorá je dôležitá pre nasledujúce riadky, je učebnicovým príkladom dneška – ak si myslíme, že naše organizácie, vlády, princípy právneho štátu sú pevné a stabilné, mylíme sa.

1. Machiavelliho doktrína *raison d'état*

Doktrína *raison d'état* by sa najlepšie dala vystihnúť tak, že za účelom zachovania štátu, alebo zo štátnych dôvodov, môže vláda porušovať právo.⁵ Práve počas pandémie sa vynorila otázka, či je nutné dbať na vládu pravidiel alebo nie. Častým argumentom porušovania pravidiel zo strany vlády bolo, že na ne dbať nemusíme, ak denne umiera niekoľko desiatok ľudí. Je to naozaj tak, ako tvrdil Trasymachos, a to že „*kto má moc, má aj právo*“? Môžeme na chvíľu privrieť oči nad dodržiavaním práva, ak bojujeme za záchranu ľudských životov? Ak áno, kedy ich opäť možno otvoriť?

¹ Denná študentka 2. ročníka Mgr. štúdia na Právnickej fakulte a 2. ročníka Bc. štúdia na Filozofickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

² LASICA, M.-ORMANDÍK, M.: *V krátkosti*. Bratislava: Slovart. 2021, 408 s.

³ Ak ste počas posledných mesiacov čítali knihu o pandémii (Camusov Mor), tak si určite spomeniete, že aj keď ľudia umierali v strašných bolestiach, opera stále hrala. Kultúra ale (ne)prírodzene zažila ťažké časy nie len na Slovensku.

⁴ NESBO, J.: *Ostrov potkanov a iné príbehy*. Bratislava: Ikar, 2021, 336 s.

⁵ ŠEJVL, M.: *Idea právneho štátu v dejinách filozofie*. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk. 2014, s. 146.

1.1 Tábor prvý alebo prečo by sme mali ospravedlniť nedodržiavanie pravidiel počas pandémie

Prvý argument je založený na myšlienke, že môžeme napádať zákonodarné akty, rozhodnutia vlády, môžeme žiadať, aby ľudia nad primeranú mieru neboli obmedzovaní. Prijímané sú rozsudky rôzneho druhu, no žiaden neústi do zbavenia sa pandémie.⁶

Druhým argumentom je, že spory týkajúce sa ochrany ústavnosti nepomáhajú právnemu štátu, ale skôr mu škodia.

Tretím argumentom by mohol byť nedostatok pokory k množstvu úmrtí. Pokora znamená, že si uvedomujeme vlastnú slabosť a motívom ustupovania z ústavných princípov je pochopenie, že „mudrovanie," či hoc aj „právnická erudícia," sú v takejto situácii „tak vhodné ako mŕtvemu kabát."

Zjednodušene by sa dalo povedať, že škodlivé dôsledky nedodržiavania práva neprekročili únosnú hranicu a spoločným pochopením a solidaritou môžeme chyby následne napraviť a nepotrebujeme ani využívať právnické vzdelanie na „zbytočné veci."⁷

1.2 Tábor druhý alebo prečo je potrebné dodržiavať právne pravidlá aj počas pandémie

Nemožno spochybníť, že vyhlásenie núdzového stavu bolo logickým riešením pre situáciu, ktorú sme od marca 2020 zažívali. Nesúhlasíme však s tým, že poukazovanie na chyby spočívajúce v obchádzaní práva zo strany vlády nám nepomôže. V prvom rade si pripomeňme, na čom stojí teória spoločenskej zmluvy, ktorá je základom existencie štátu. Jej podstatou je predísť stavu vojny všetkých proti všetkým a nahradiť ho stavom, v ktorom sa síce vzdáme časti svojej slobody, ale výmenou za ochranu práv a hodnôt, ktoré sú dôležité. Ešte nenáročnejšie by sa dalo povedať, že štát je efektívny strážca hodnôt a záujmov občanov a občianok.⁸ A nie len to - ak má „panovník" priveľa neobmedzenej moci, je prirodzené, že je náchylný k jej zneužívaniu. Práve tá neviditeľná spoločenská zmluva jej dáva mantinely. Hoci sme v núdzovom stave, stále teória spoločenskej zmluvy platí, a teda štát stále má a musí vystupovať ako strážca hodnôt a záujmov, a tak tvrdenie, že rozsudky súdov sú momentálne „nazvyš" alebo „nepotrebné" nie je, z nášho pohľadu, v súlade s teóriou spoločenskej zmluvy. V tomto fiktívnom záväzku sa odzrkadľuje aj politická zodpovednosť,⁹ ktorú často naši politici postrádajú. Právny filozof John Finnis tvrdil, že „*oddanosť vláde zákona (obzvlášť pri požiadavke dodržiavať vopred oznámené a stabilné pravidlá zo strany štátu) má vždy sklon znižovať schopnosť zlej vlády konať zlo. Myšlienka vlády zákona sa zakladá na predpoklade, že určitá kvalita interakcie medzi vládcom a ovládanými, ktorej súčasťou je aj procedurálna férovosť, má sama o sebe veľkú hodnotu.*"¹⁰

Vyvstáva otázka, načo vôbec máme ústavu, ktorá chráni naše práva, ak ju tu máme len v prípade pokoja. Otázka je to nanajvýš oprávnená, a to práve preto, že na ochranu našich práv neslúži len v bezkrízových časoch. Práve naopak. Vlády odhodlané zachovať demokraciu potrebujú osobitne dbať na zachovanie nezávislých inštitúcií s právomocami preskúmať

⁶ Tento argument predostrel MAZÁK, J. 2020. *Covid-19 učí viac byť človekom než právnikom*. In: Denník N [online]. 2020. [cit. 27.2.2022]. Dostupné na internete <https://dennikn.sk/2107098/covid-19-uci-viac-byt-clovekom-nez-pravnikom/>

⁷ Aj tieto argumenty predostrel MAZÁK, J. 2020. *Covid-19 učí viac byť človekom než právnikom*. In: Denník N [online]. 2020. [cit. 27.2.2022]. Dostupné na internete <https://dennikn.sk/2107098/covid-19-uci-viac-byt-clovekom-nez-pravnikom/>

⁸ Bližšie pozri: PROCHÁZKA, R.-KÁČER, M. *Teória práva*. 2. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2019, s. 20.

⁹ PŘIBÁN, J.: *Obrana ústavnosti*. 1. vydanie. Praha : Sociologické nakladatelství, 2014, s. 25.

¹⁰ FINNIS, J.: *Prirodzený zákon a prirodzené práva*. Kalligram, 2019, s. 412.

a, v prípade odôvodnenej potreby, zrušiť vládne rozhodnutia.¹¹ Existenciu ústavnosti si uvedomujeme hlavne vtedy, keď sami zažívame jej absenciu, preto hlavne vtedy cítime jej potrebu.

Vláda mala mimoriadne sťažené vládnutie, to je bez pochyb. No jednotlivé zložky moci si majú vzájomnou kontrolou pomáhať. Ústavný súd má ostať bdely aj v týchto pohnutých časoch, a práve viac než kedykoľvek predtým, keďže aj z ústavnoprávneho hľadiska môžeme hovoriť o bezprecedentnej dobe. Machiavelliho doktrína nemá v dnešnej dobe v právnom štáte miesto. Nie len, že by sme nemali zatvárať oči pred nedodržiavaním pravidiel, ale mali by sme ich mať počas krízy viac otvorené.

2. Odpoveď právnej vedy na pandémie

Kríza je obvykle nutnou podmienkou k tomu, aby mohla vzniknúť nová teória.¹² Pandémia Covid-19 krízou bola. Čo teda táto kríza priniesla právnej vede? Ak by sme sa držali teoretického zmýšľania Ota Weinbergera, ktorý tvrdil, že právna veda sa má zameriavať aj na tvorbu práva a jeho následnú aplikáciu,¹³ odpoveď je viac ako zrejmá – zmätok. Úlohou právnej vedy je tiež overovanie teórie v praxi. Ak sme na začiatku eseje tvrdili, že princípy právneho štátu, fungovanie demokratických inštitúcií či legitimita autorít sú naozaj krehké a nie je ťažké ich zatlačiť do úzadia, právna veda to počas pandémie skutočne overila. Táto kríza, paradoxne, priniesla právnej vede aj istotu. Istotu v tom, že je nevyhnutná, pretože vďaka nej môžeme testovať staré teórie a overovať tie nové. Posúvať právo a tak i spoločnosť vpred. Odpoveďou právnej vedy na pandémie je pokrok. Alebo naopak - pandémie dala možnosť právnej vede rásť.

Záver

Čo hovorí veštecká guľa Jacka Londona? (Čo nám pandémie môže vziať?)

V roku 1910 napísal Jack London novelu Šarlátový mor,¹⁴ ktorej obsah nás posúva do roku 2073. Starý muž v nej rozpráva chlapcom, čo sa stalo, keď mal 28 rokov – ako vznikla choroba, ktorú najprv každý ignoroval, ako štáty zamlčovali informácie o jej šírení, ako ju preniesli najmä ľudia presúvajúci sa prostredníctvom leteckej dopravy.¹⁵ Rozprával o chorobe, ktorá mala nezvyčajne dlhý inkubačný čas, po ktorej človek zomieral rýchlo a neexistoval na ňu liek. Chlapci ale nerozumeli. Mysleli si, že ak niečo nevidia, nemôže to byť skutočné. Starý muž bol vyobrazený ako pozostatok vzdelanosti a posledný záchvev ľudskosti, ktorá sa zo sveta vytratila, pretože ľudstvo pokleslo do stavu, keď treba saturevať tú najprimitívnejšiu potrebu – prežiť. Nedovoľme, aby sme smerovali k takémuto záveru. Ľudsky ani právne.

Summary

How was legal science affected by the pandemic?

¹¹ STEUER, M. 2020. *Ako ochrániť demokraciu v podmienkach výnimočnej situácie*. In Denník N [online]. 2020. [cit. 28.2.2022]. Dostupné na internete <https://dennikn.sk/1823434/ako-ochranit-demokraciu-v-podmienkach-vynimocnej-situacie/>

¹² KUHN, T.: *Struktura vědeckých revolucí*. Praha. 1997, s. 97.

¹³ HARVÁNEK, J.: *Teorie práva*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008, s. 34.

¹⁴ LONDON, J.: *Šarlátový mor*. Vydavateľstvo Premedia. 2020, 128 s.

Legal science is fascinating. The essay shows just a fraction of how argumentative things can be. Although the rule of law wins in the eyes of the author, other principles could easily win in another dispute. That is the point. Legal science is blossoming thanks to ever-better arguments. The pandemic has been a challenge for legal science, and legal science must respond to it. How? We will see with time.

Zoznam použitej literatúry

Odborná literatúra

- FINNIS, J.: *Prirodzený zákon a prirodzené práva*. Kalligram, 2019, 712 s.
- HARVÁNEK, J.: *Teorie práva*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008, 496 s.
- KUHN, T.: *Struktura vědeckých revolucí*. Praha. 1997, 206 s.
- LASICA, M.-ORMANDÍK, M.: *V krátkosti*. Bratislava: Slovart. 2021, 408 s.
- LONDON, J.: *Šarlátový mor*. Bratislava Premedia. 2020, 128 s.
- NESBO, J.: *Ostrov potkanov a iné príbehy*. Vydavateľstvo Ikar, 2021, 336 s.
- PROCHÁZKA, R.-KÁČER, M. *Teória práva*. 2. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2019, 320 s.
- PŘIBÁN, J.: *Obrana ústavnosti*. 1. vydanie. Praha : Sociologické nakladatelství, 2014, 266 s.
- ŠEJVL, M.: *Idea právního státu v dějinách filozofie*. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk. 2014, 256 s.

Elektronické zdroje

- MAZÁK, J. 2020. *Covid-19 učí viac byť človekom než právnikom*. In: Denník N [online]. 2020. [cit. 27.2.2022]. Dostupné na internete: <https://dennikn.sk/2107098/covid-19-uci-viac-byt-clovekom-nez-pravnikom/>
- STEUER, M. 2020. *Ako ochrániť demokraciu v podmienkach výnimočnej situácie*. In: Denník N [online]. 2020. [cit. 28.2.2022]. Dostupné na internete: <https://dennikn.sk/1823434/ako-ochranit-demokraciu-v-podmienkach-vynimocnej-situacie/>

ČO NÁM DALO A ČO VZALO OBDOBIE PANDÉMIE

Lujza Paljusová¹

Abstrakt: Autorka sa, ako študentka dejín umenia, zamyšľá najmä nad dôsledkami pandémie pre oblasť kultúry. Neopomína škody, ktoré komunikácia v online priestore vnáša do osobnej komunikácie medzi ľuďmi, ktorá sa stáva čoraz viac nekultúrnou. Spytuje sa, čo je vlastne normálom, ku ktorému sa chceme vrátiť.

Kľúčové slová: koronavírus, pandémia, kultúra, komunikácia, nový normál?, sociálne siete.

Abstract: As a student of the history of art, the author presents the consequences of the pandemic in the culture. Uncultured is often the communication between people, too. That is another aspect she draws attention to - especially concerning the damage that communication in the online space brings to face-to-face discussions between people. She asks which is the normality, which is the new normality, and which one shall we choose?

Key Words: Coronavirus, Pandemic, Culture, Communication, New Normality?, Social Networks.

Množstvo ľudí si presne pamätá, kde boli, keď sa dozvedeli o prvom lockdowne. Ja som sedela v prednáškovej miestnosti univerzity na štvrtom poschodí a čakala na pána doktora, aby sme začali prednášku o románskej architektúre. Prednáška však už nezačala. Pán doktor nám už len prišiel oznámiť, že škola prechádza na dištančnú výučbu. Nikto z nás vtedy nevedel, čo to znamená. Keď sa prešlo na dištančnú výučbu v druhom ročníku, boli sme na exkurzii na Červenom Kameni. S mojimi spolužiakami sme sa videli len nakrátko, a už sme sa znova mali vidieť len ako iniciály v krúžku na Teams stretnutí. Pandémia vírusu Covid-19 nás všetkých zastihla nepripravených a prinútila nás rýchlo sa adaptovať na bezkontaktný svet. Zmenilo sa doslova všetko, celý náš život, každý zabehnutý rituál. V každej oblasti nášho života museli nastať menšie či radikálne zmeny.

Nie je jednoduché pokúsiť sa napísať objektívnu esej na tému, ktorá každého z nás zastihla veľmi subjektívne. Pandémia nám zobrala veľa – od možností socializácie až po najbližšie osoby. Aj napriek tomu, že to môže byť emočne náročné, je veľmi dôležité túto tému preberať. Môžeme mať pocit, že sa už nepovie nič nové, pretože o pandémii bolo napísaných množstvo článkov, esejí či zamyslení. Každá výpoveď, každé vyjadrenie o prežitých rokoch nás však môže posunúť ďalej, poskytnúť nám inú optiku a môže nám pomôcť vysporiadať sa s prežitou dobou. Na druhej strane, mne osobne príde ťažké rozoberať to, aký „náročný“ bol život počas lockdownu, v tieni nešťastných udalostí a smutných osudov mnohých ľudí. Robím tak so všetkým rešpektom a v zmysle vyššie napísaného.

Avšak, je dôležité pamätať si, že len preto, že naše ťažkosti nie sú život ohrozujúce alebo náročné ako ťažkosti niekoho iného, neznamená to, že nie sú dôležité. Psychológ, ktorého som počas pandémie začala navštevovať, mi počas prvých stretnutí tento fakt prízvukoval pomocou zaujímavej metafory; Ak sa niekto topí desať metrov pod vodou a ja sa topím iba dva metre pod vodou, neznamená to, že sa topím menej. Znamená to, že obaja umierame, hoci každý tým „svojím“ spôsobom.

Pandémia teda výrazne ovplyvnila naše životy a dovoľm si tvrdiť, že rovnako ovplyvnila aj spôsob, akým sa pozeráme na prebiehajúci vojnový konflikt na Ukrajine. Zatvorenie sa do našich príbytkov a prežívanie dlhého času online nám, okrem iného, vzalo kontakt so skutočnosťou a s reálnymi ľuďmi a dalo nám pocit anonymity.

Hovorí sa, že papier znesie všetko. Rovnako to platí aj pri textoch písaných v online priestore. Je veľmi jednoduché si niečo vymyslieť, prikrášliť a následne to v obrovských

¹ Denná študentka 2. ročníka Bc. štúdia na Filozofickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

množstvách posunúť medzi ľuďmi. Takýmto šírením čohokoľvek ako „relevantných informácií“ sa vytvorí nebezpečný fenomén – pravda už nie je to, čo je naozaj pravdivé, ale to, čo je najviac šírené. Pridaná anonymita a akési odosobnenie profilu na sociálnej sieti od skutočného človeka za ním zapríčinili, že ľudia prestali mať zábrany v komunikácii; v komentároch sa začali hromadiť urážky či vyhrážky násilím a smrťou každému, kto si dovolil s niečím nesúhlasiť.² Smutné je, že takéto hanlivé komentáre nezaznievali len z profilov jednoduchších, menej vzdelaných ľudí. Aj navonok veľmi kultúrni ľudia boli a sú schopní nehorázných vyjadrení – napríklad: „*dakujem dezolatom za ich dobrou prácu iba vďaka nim- vám moja firma expandovala a momentálne ovláda takmer celý trh na Slovensku čo sa týka výroby a predaja truhiel dakujem vám veľmi pekne a držim palce robte to čo robíte aj naďalej*“.³

Ak niekedy existovala v konverzáciách na sociálnych sieťach akási kultúrnosť, pandémie ju veľmi rýchlo zatlačila do úzadia. Nie je na tom nič prekvapivé – pri lockdowne boli kultúrne inštitúcie zatvárané medzi prvými a otvárané za veľmi prísnych podmienok medzi poslednými. Kultúra bola už pred pandemiou odsúvaná na vedľajšiu koľaj, pandémie ju však posunula na koľaj nefunkčnú, odstavenú. A hoci online divadelné hry, knihy, filmy či iné online kultúrne vyžitie bolo často tým, čo mnoho ľudí držalo nad vodou počas dní medzi štyrmi stenami, umelci boli posielaní „vykladať tovar do obchodov,“ aby si zažili ozajstnú prácu. Ako študentka dejín umenia vidím na zatvorení kultúrnych inštitúcií jednu výhodu – galérie boli nútené prejsť aj do online priestoru, a preto bolo doplnené množstvo informácií či kvalitných skenov umeleckých diel z celého sveta. Online vernisáž nikdy nenahradí osobný stret s dielami, no online prednášky, ktoré niektoré galérie organizovali, boli skvelým spôsobom, ako ostať v spojení s umením, aj bez fyzického kontaktu, dokonca často aj s takým, s ktorým by sme bežne nestretli.

Napriek tomu, že digitalizáciu zbierkových fondov a online prednášky vnímam ako pozitívne aktivity, bolo náročné sledovať, ako sú kultúrne inštitúcie nechané napospas technológiám. Ministerstvo kultúry počas pandémie akoby neexistovalo; pomoc pre ľudí pracujúcich v kultúrnom sektore bola podľa mnohých pomalá a nedostatočná. Umelecká sféra utrpela straty mnohých talentovaných a kvalitných ľudí jednoducho preto, že finančná pomoc prišla neskoro a oni boli nútení zmeniť povolanie. Pre mňa osobne bol veľmi emotívny rozhovor Zuzany Kovačič Hanzelovej s hudobníčkou Dorotou Nvotovou, ktorá kvôli výpadku príjmov počas pandémie musela predať svoj klavír.⁴ Aj pod týmto príbehom sa zbehlo množstvo anonymných sivých postavičiek, ktoré tvrdili veci ako: „*Prace je dost, chudobných asi malo*“.⁵ alebo: „*Umelci celkom o prácu neprišli, o.i. majú príjem za autorské práva, za dávanie ich opakovanej produkcie v médiách.... Navyše nech sa snažia dočasne zamestnať aj v iných povolaniach, čo takto ísť robiť na chvíľu upratovačku a neviest' napriek pandémie bohémsky život? Nezaškodilo by aj pre rozšírenie "svetonázoru"*“.⁶

Milovan Vitezovič, srbský spisovateľ, povedal, že: „*V bájkach sú zvieratá ľudia. V živote je to naopak*“.⁷ Anonymita, ktorú online komunikácia ponúka, z ľudí naozaj vytvára nekultúrne

² Súbor takýchto príspevkov vieme nájsť napríklad na instagramovom profile @tabulahanby. Dostupné online na: <https://www.instagram.com/tabulahanby/> [cit. 2022 – 03 – 30].

³ Výňatok z diskusie. Autor: Slovensky vlastenec Lacko. Komentár pridaný 31.03.2022. Dostupné online: https://www.topky.sk/cl/10/2288523/COVID-nezmizol--je-stale-tu--Musime-byt-ostraziti--Dalsi-variant-moze-byt-smrtelnejsi--UVZ-SR-vydal-odporucania#disqus_holder [2022 – 03 – 31].

⁴ Rozhovor dostupný online: <https://video.sme.sk/c/22494803/rozhovory-zkh-dorota-nvotova-a-pandemia-video.html> [2022 – 03 – 30].

⁵ Výňatok z diskusie. Autor: Cavi583. Komentár pridaný 24.09.2020. Dostupné online: <https://video.sme.sk/diskusie/3708053/rozhovory-zkh-dorota-nvotova-a-pandemia-video.html> [2022 – 03 – 31].

⁶ Výňatok z diskusie. Autor: Universalxx. Komentár pridaný 24.09.2020. Dostupné online: <https://video.sme.sk/diskusie/3708053/rozhovory-zkh-dorota-nvotova-a-pandemia-video.html> [2022 – 03 – 31].

⁷ Milovan Vitezovič citáty. citaty-slavyh.sk. Dostupné online: <https://citaty-slavyh.sk/autori/milovan-vitezovic/> [2022 – 03 – 30].

zvery. Pandémia to, bohužiaľ, natoľko znásobila, že v dnešnej dobe je veľmi náročné otvoriť stránku Facebook-u a nájsť na nej niečo pozitívne. Otvorená sociálna sieť sa zmenila na akúsi sociálnu ochlokraciú – vládu lúzy. Informáciám vládne ten, kto najviac kričí. Ľudia zdieľajú čokoľvek bez toho, aby si prečítali viac než nadpis, čím sa (hlavne tie nepravdivé) informácie šíria neskutočne rýchlo. Z vírusu Covid-19 tak bola vytvorená len „obyčajná chrípka“, z testovania „zavádzanie čipov“ a nakoniec aj z vakcíny na vírus „smrteľná zbraň“. Tento spôsob myslenia (alebo nemyslenia) pri zdieľaní „šokujúcich pravdivých“ informácií vidíme aj v dnešnej dobe v spojení s vojnovým konfliktom na Ukrajine. Hoci ich je menej než počas pandémie, stále sa nájdu ľudia, ktorí sú schopní prekrúcať pomoc pre utekajúcich Ukrajincov či dokonca závidieť im lekárske vyšetrenia.

Záver

Pandémia trvá už viac než dva roky. Vojnový konflikt už viac než mesiac. Názor spoločnosti je vo väčšine možné rozdeliť na dva tábory: agitovaní a apatickí. Čím dlhšie niečo trvá, tým jednoduchšie si na to zvykneme. Čím dlhšie trvá povinnosť nosiť respirátory, tým menej sa na ne sťažujeme. Čím viac budeme v našom okolí počuť ukrajinčinu, tým menej sa nad tým budeme pozastavovať. Dostojevskij v diele *Zločin a trest* povedal, že človek si zvykne na všetko.⁸ A my sme si zvykli. Počty nakazených a mŕtvych už sú pre mnohých len čísla. Dni home officu či online školy už nie sú ničím výnimočným. Je preto zaujímavé tvrdenie, že sa vraciame do normálu. Po dvoch rokoch „nenormálu“ – čo je vlastne tým normálom, do ktorého sa chceme vrátiť? Pandémia nám vzala jeden normál a dáva nám nový normál. Je len na nás, čo si vyberieme.

Summary

The pandemic has been going on for more than two years. The war conflict broke out more than a month ago. Society was divided from the beginning about both, mainly into two groups: agitated people and apathetic people. However, one thing proves to be true. The longer something lasts, the more we get used to it. The longer we have to wear respirators, the less we complain about them. The more we hear the Ukrainian language in our surroundings, the less it attracts our attention. In *Crime and Punishment*, Dostoevsky said that man gets used to everything. And we got used to it. The numbers of infected and dead are already just numbers for many. Home office or online school days are no longer unusual. It is, therefore, interesting to claim that we are returning to normal. The pandemic has taken away the normality and offered new normality. After two years of "abnormality," what is the normality we want? The choice is up to us.

⁸ DOSTOJEVSKIJ, F. I. *Zločin a trest*. Bratislava: Ikar, 2014. 3. vyd. s. 26. ISBN 978-80-551-4087-2.

ČO NÁM DALO A ČO VZALO OBDOBIE PANDÉMIE

Mária Habalová¹

Abstrakt: Cieľom tejto eseje je priblížiť, akým spôsobom nás formovala a pretvárala globálna pandémia COVID-19. V texte sa zamýšľame nad tým, čo toto obdobie odhalilo o našej ľudskej individualite, a čo o spoločnosti ako (ne)fungujúcom celku. Uvažujeme o samote, jej zmysle a význame. Všímame si, ako dokáže byť v určitej miere faktorom vyvolávajúcim akúsi vnútornú renesanciu. Ústredným motívom eseje je schopnosť vedieť prijať nevyhnutné a kladne ovplyvňovať ovplyvniteľné. V závere vystupuje do popredia myšlienka prehodnotenia priorít. Uvedomujeme si, čo je pre nás dôležité, čo menej a čo naopak vôbec. Hlavným zámerom textu je poukázať na rozmery postpandemických zmien, ktoré, ako sa zdá, zostanú v určitej podobe súčasťou našich životov už navždy.

Kľúčové slová: pandémia COVID 19, jednotlivec verzus spoločnosť, izolácia, mentálne zdravie, blízkosť, ticho, samota, reštriktívne opatrenia, istoty, bolesť, nepredvídateľnosť, solidarita.

Abstract: The author contemplates how our personalities have been (re)shaped during the global pandemic of COVID-19. What has this period revealed about human individuality and about our society as a (mal)functioning whole? One of the motives of the essay is loneliness, its meaning and significance. The author thinks that this period might have contributed to an inner renaissance of people. In her opinion, they must try to accept the inevitable and positively shape the influenceable. People must reconsider their priorities after a direct experience with what is important, what is less important and what is not important at all. The main aim of this essay is to highlight the dimensions of post-pandemic changes that, in some form, seem to stay in our lives forever.

Key Words: The COVID-19 pandemic, Man and Society, Isolation, Mental health, Proximity, Silence, Solitude, Restrictive measures, Certainty, Pain, Unpredictability, Solidarity.

„Svet bez lásky je ako mŕtvy. Vždy príde hodina, keď človeka vyčerpá väzenie, práca i odvaha a keď zatúži po ľudskej tvári a srdci prežiarenom nehou.“²

Francúzsky filozof a spisovateľ Albert Camus v úvode svojho diela *Mor* uvažuje, či je utrpenie výlučne záležitosťou jednotlivca, alebo či môže existovať aj vo forme zdieľanej kolektívnej skúsenosti. Táto otázka sa stala zvlášť aktuálnou v posledných dvoch rokoch, odkedy sa pandémia koronavírusu doslova vpečatila do našej každodennosti. Hlboko a trvalo ovplyvnila náš spôsob bytia. Pandémia nediskriminuje. Nakaziť sa môže ktokoľvek. Je našou spoločnou záležitosťou. Buď sa zachránime všetci spolu alebo sa nezachránime vôbec. Ukázala nám, nakoľko sme ako celok vzájomne prepojení. V boji proti nej je najpodstatnejšou esenciou individuálna zodpovednosť každého jednotlivca. Zdravie iných sa stalo mojím zdravím. Práve tento fakt ukázal, aké dopady má naše správanie, či už v pozitívnom alebo negatívnom zmysle.

Ako efektívny prostriedok, ktorý pomáha zamedziť nekontrolovateľnému šíreniu nákazy, sa zdôrazňuje izolácia. Nevyhnutnosť minimalizácie sociálnych kontaktov nás obrala o možnosť stretnúť sa s ľuďmi, ktorých obyčajná prítomnosť má moc naplňovať pocitom šťastia. Odlúčenie sa bytosťami, ktoré na to neboli pripravené, spôsobovalo postupné uvedomenie si ťaživej prítomnosti samoty. Chýbajúce objatie, gestá, stisk ruky, smiech blízkej osoby... Prišiel moment, kedy sme si s nástoľčivou intenzitou uvedomili, že človek priam prahne po pohľade na známú tvár. Brutálne a akoby nikdy nekončiace odlúčenie nás presvedčilo, že bez milovaných bytosťami je naša vlastná existencia chudobnejšia.

Na druhej strane, naučiť sa na určitú dobu prijať samotu malo aj viaceré kladné aspekty. V tichu sme mali šancu stretnúť samých seba. Začali sme načúvať svojmu vnútru. Mali sme,

¹ Denná študentka 2. ročníka Bc. štúdia na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

² CAMUS, A. *Mor*. Bratislava: Slovart, spol. s.r.o., 2017, s. 95. ISBN 97880-556-3091-5.

paradoxne, príležitosť precítiť výpovednú hodnotu ticha. Privádzalo nás k zamysleniu nad vecami, na ktoré sme až do tohto momentu nedokázali či nechceli myslieť. Počas častých období izolácie si viacerí uvedomili, že medzi osamelosť a samotu nemožno vložiť rovná sa. Hoci fyzicky sme boli sami, nemohli sme si nevšimnúť podporu a slová povzbudení od tých, ktorým na nás záleží. Kdežto osamelosť môžeme bez problémov cítiť aj v zajatí tisícového davu. Pandémia koronavírusu nám dala schopnosť vedieť patrične oceniť chvíle prežité v spoločnosti iných. Naučila nás, že blízkosť nie je samozrejmosťou, lež cenným výnimočným darom.

Náhly vpád pandémie zasiahol nielen fyzické, ale snáď v ešte markantnejšej miere aj mentálne zdravie. Otriasol krehkou psychickou rovnováhou, aktivoval stresové mechanizmy. Reštriktívne obmedzenia, obavy, zákaz vychádzania či nepredvídateľnosť vírusu vyvolávali pocity ohrozenia. Svetová zdravotnícka organizácia prišla s pojmom *pandemická únava*³, ktorou, podľa jej zistení, trpí až šesťdesiat percent populácie. Nedokážeme predpovedať, kedy sa s nami vírus nadobro rozlúči, ani to, v akej podobe sa znovuzrodí postpandemický svet. Maslowova pyramída⁴ demonštruje, že hneď po naplnení základných fyziologických potrieb potrebujeme najviac cítiť pocit istoty a bezpečia. Ak tento pocit absentuje, je veľmi náročné udržať si čo i len základný nadhľad. Málokto je natoľko vyrovnaný, že by ho všadeprítomné ohrozenie nejakým spôsobom nezasiahlo.

Nič v našich životoch nie je zaručené. Čokoľvek môže byť kedykoľvek predmetom náhlej a nečakanej zmeny. Môžeme stratiť zdravie, prácu či vzťahy, a to nielen počas pandémie. Za normálnych okolností si však túto konštantnú hrozbu veľmi neuvedomujeme. Podvedome sa ju snažíme vytesniť. Pandémia neľútostne zvýraznila našu jedinou istotou, ktorou je určitá neurčitosť. V tomto ohľade nás navádza naplno sa stotožniť s myšlienkou filozofie stoicizmu: „*Neovplyvníme to, čo sa stane, máme ale kontrolu nad tým, ako sa s danou situáciou vysporiadame.*“⁵ Priniesla nám pochopenie, že rozlišovanie medzi priaznivými a nepriaznivými okolnosťami je skutočne záležitosťou pohľadu.

Friedrich Nietzsche v nadväznosti na stoikov vykresľuje myšlienku tzv. *amor fati* (*lásky k osudu*)⁶. Ak sa nám prihodí niečo, čo nie je v našich silách ovplyvniť, namiesto umárania sa mučivým rozjímaním o nespravodlivosti osudu je oveľa oslobodzujúcejšie ho akceptovať. Ba čo viac, najideálnejšie je prijať ho natoľko, že ho doslova objímame... Stotožníme sa s ním. Ide o nachádzanie príležitosti v jadre každej prekážky. Tvárou v tvár globálnej pandémie nebolo jednoduché nachádzať pozitíva prevažujúce nad odvrátenými stránkami. Získali sme však schopnosť odhaľovať na prvý pohľad skryté dobrá, jemne svetielkujúce šance, na ktoré sa môžeme sústrediť. Kultivovanie vďačnosti, akceptovanie nezmeniteľného a transformácia bolesti na niečo oveľa znesiteľnejšie - toto sú jednoznačne najvýznamnejšie plusy, ktoré nám priniesla súčasná pandémia.

Protipandemické opatrenia, meniace sa z týždňa na týždeň, prísne dodržiavanie odporúčaných vzdialeností, izolácia, nosenie respirátorov... Každý z nás niesol zodpovednosť za všetko voči všetkým. Pandemické časy nás spojili spoločným údelom. Museli sme si počínať nanajvýš opatrne, niešť zodpovednosť za ďalšie (ne)šírenie nákazlivého vírusu. Naším spoločným osudom sa stala pandémia. Nebezpečenstvo sa dotýkalo každého. Boli sme nútení prekročiť svoju individuálnu existenciu a zosúladiť osobnú zodpovednosť so zodpovednosťou spoločenstva. Uvedomovali sme si ďalekosiahly dopad našich činov. Získavali sme vedomie možných dôsledkov, následkov i výsledkov. Akokoľvek opatrenia proti šíreniu nákazy

³ MEICHTRY, S.-SUGDEN, J.-BARNETT, A. Pandemic Fatigue Is Real—And It's Spreading. *WSJ.com* [online]. 2020-10-26 [cit. 2020-12-02]. [Dostupné online](#)

⁴ MASLOW, A. H. *Motivace a osobnost*. Praha: portál, Klasici, 2021, s. 135. ISBN 978-80-262-1728-2.

⁵ TRETERA, I. *Dějiny filozofie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986., s. 46.

⁶ DELEUZE, G. *Nietzsche a filosofie*. Vydání druhé. Praha: Herrmann, 2016. ISBN 978-80-87054-47-5.

redukovali hranice našej osobnej slobody, tento fakt sme dokázali niest' ľahšie práve vďaka vnímaniu spoluzodpovednosti za ďalší vývoj situácie.

Časté opakovanie karantény, home office, telekonferencie, zatvorené nákupné či kultúrne centrá nám odrazu poskytli oveľa väčší priestor pre kreativitu. Vrátili sme sa k obyčajným jednoduchým radostiam. Mali sme možnosť rozvíjať svoje vášne, pustiť sa do reorganizácie bytu, prehodnotiť priority, znovuobjaviť seba samého... Pocítili sme nástojčivú potrebu tráviť viac času v prírode. Bolo pre nás potešenie cítiť čerstvý nežný jarný vetrík alebo sálajúce teplo z letného slnka. Forma vedomej prestávky. Intermezzo. Útek od neistôt.

Napriek tomu, že kultúrny svet sa počas vyčíňania pandémie akoby zastavil, literatúra s nami zostala nepretržite. Konečne prišiel čas, kedy sme sa mohli venovať knihám nahromadeným v našich knižniciach, ktorých prečítanie sme pre nedostatok času vždy odkladali na neskôr. Slúžili ako prostriedok zabudnutia, prenesenia sa do iných svetov. Svetov, v ktorých pandémie nemá miesto. Začali sme viac dbať o svoje zdravie, kládli sme dôraz na dostatok spánku, vyvážené stravovanie a zabezpečenie prísunu odporúčanej dávky vitamínov. Mnohí sa vďaka karanténnym opatreniam zamilovali do dosiaľ nepraktizovanej športovej aktivity. Mali sme príležitosť rozvinúť nové druhy talentov a schopností. Učili sme sa nové jazyky či prehlbovali svoju úroveň v už poznaných. Navštevovali sme online kurzy, ktoré nás aspoň na chvíľku vytrhli z reality a dnes sme vďaka nim bohatší o zručnosti, ktoré nám robia radosť aj naďalej. Jednoducho, robili sme všetko, čo malo silu zobrať nás na ruky a vyniesť aspoň o kúsok vyššie ako boli miesta, z ktorých sme spadli.

Čo nám teda dalo a čo vzalo obdobie pandémie? Stali sme sa svedkami nespočetných ľudských drám spôsobených chorobou či dokonca smrťou. Na druhej strane sme ale pozorovali dojemné oduševnenie pomáhať. Byť solidárny. Solidarita dobrovoľná, chcená dušou aj srdcom. Koronakríza nás primäla k životu s väčšou dávkou empatie, porozumenia a súcitu. Urobila nás ľudskejšími. „*Dobročinnosť je výnimočný stav, keď sa z ľahostajného prúdu človečiny oddelí skutočná ľudskosť, aby pomohla trpiacemu.*“⁷ Nedalo sa zostať slepým k všadeprítomnému utrpeniu. Žili sme temné chvíle naplnené bolesťou, no napriek tomu sme mohli vnímať prekvitajúcu vľúdnosť. Bola to skúsenosť, ktorá podčiarkla, že empatia je, aj napriek našim vlastným problémom, neoddeliteľným prvkom ľudskej duše. Cítili sme bolesť pre bolesť iných.

Prehodnotili sme niektoré názory či postoje. Odrazu sme jasnejšie cítili, čo má naozaj cenu a čo je len vatou vyplňajúcou medzery medzi tým podstatným. Uvedomili sme si, na čom chceme pracovať aj „po tom“ a tiež to, čo z novozískanej perspektívy viac nedáva zmysel.

Správanie vírusu bolo a je len ťažko predvídateľné, nedá sa povedať ako bude vyzerať nasledujúci deň, týždeň, mesiac, rok... Prítomný okamih je všetkým, čo máme. Pandémia nás ukotvila v prítomnosti. Zistili sme, že nie je v našich silách mať moc úplne nad všetkým. Toto vedomie nám poskytlo istú úľavu. Dnešok sa stal primárnym zameraním našej existencie.

Hrôzovláda vírusu na nás zanechá nezmazateľné stopy. Nemožno predstierať, že humanitárna kríza takýchto rozmerov môže prísť a zase odísť len tak. Bez toho, aby sa v ľudských srdciach niečo zmenilo. Dosah týchto zmien budeme odkrývať s plynúcim časom. Budeme si musieť zvyknúť na myšlienku, že nám môžu do života zasiahnuť veci nepredpokladané a obrátiť ho hore nohami. Jedno však vďaka pandémie vieme už teraz. V ľuďoch je stále viac vlastností, ktoré si zaslúžia obdiv, ako tých, ktoré by si zasluhovali opovrhnutie.

Záver

Autorka sa v práci zamýšľala nad dosahmi pandémie COVID-19. Toto obdobie, a s ním spojené problémy, boli častou príčinou frustrácie, hnevu, bolesti či osamelosti. Všetko

⁷ Milan Rúfus, slovenský básnik, prekladateľ a spisovateľ, 1928 – 2009.

zaplavila neistota. Išlo o ťažko určiteľnú neistotu, pretože s niečím takým sme sa, našťastie, ešte nemali možnosť stretnúť. Nastolila základné existenciálne otázky. Také, na ktoré väčšina z nás necíti nutkanie hľadať odpovede v čase blahobytu. Pandémia nás naučila istej forme kolektívnej inteligencie a medziľudskej solidarity.

Summary

The author of this essay reflects on the consequences of the global pandemic of COVID-19. This period and the associated problems were a frequent cause of frustration, anger, pain, and loneliness. Uncertainty engulfed everything. It was an uncertainty that was hard to define, because, fortunately, we had never been able to experience it before. It made us think about the basic existential questions, ones that we would never even think of in the good times. The pandemic has taught us a form of collective intelligence and interpersonal solidarity.

Zoznam použitej literatúry

- ÁBELOVÁ, M. - ČEKAN, P. – GEŠTVANTNER, M. a kolektív. *Celkom neobyčajné veci izolovanej doby: 19 príbehov z karantény*. Bratislava: Albatros Media Slovakia, 2021. ISBN 978-80-556-2024-3.
- CAMUS, A. *Mor*. Bratislava: Slovart, spol. s.r.o., 2017. ISBN 978-80-556-3091-5.
- DELEUZE, G. *Nietzsche a filosofie*. Vydání druhé. Praha: Herrmann, 2016. ISBN 978-80-87054-47-5.
- KUKELKA, V. *Vztah mezi filozofickým pohledom na svet a rozvojom osobnosti*. [S.l.: s.n.], 1993. ISBN 80-967129-6-9.
- MASLOW, A. H. *Motivace a osobnost*. Praha: portál, Klasici, 2021. ISBN 978-80-262-1728-2.
- MEICHTRY, S.-SUGDEN, J.-BARNETT, A. Pandemic Fatigue Is Real—And It's Spreading. *WSJ.com* [online]. 2020-10-26 [cit. 2020-12-02]. Dostupné online
- MISTRÍK, E. *O blízkosti: Stretnutia so sebou samým*. Bratislava: Hajko - Hajková, 2006. ISBN 80-88700-66-3.
- ŠAJDA, P. *Kierkegaardovská renesancia: filozofia, náboženstvo, politika*. Bratislava: Premedia, 2016. ISBN 978-80-8159437-3.
- ŠTERBÁKOVÁ, D. *Ticho: John Cage, filozofia absencií a skúsenosť ticha*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. Myšlení současnosti. ISBN 978-80-2464139-3.
- TRETERA, I. *Dějiny filozofie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986.

ESEJE

účastníkov

študentskej celouniverzitnej súťaže
o najlepšiu esej na tému:

***Čo nám dalo a čo vzalo
obdobie pandémie***

ČO NÁM DALO A ČO VZALO OBDOBIE PANDÉMIE

Hanna Artymchuk¹

Abstrakt: Autorka približuje svoj pohľad na najväčšie zmeny, ktoré priniesla pandémia koronavírusu jednak pre jednotlivca a jednak pre spoločnosť. Ukazuje, ako na rovnakú zmenu odlišne reagovali rôzni jednotlivci aj rôzne spoločenstvá. Na pozadí negatívnych zmien poukazuje na tie pozitívne, ktoré pretrvávajú aj v post-covidovom období.

Kľúčové slová: pandémia, koronavírus, človek, jednotlivec, spoločnosť, štát.

Abstract: The author describes her perspective on the changes in life and behavior of individuals and societies that result from the coronavirus pandemic. She shows how differently the individuals and communities reacted to the same changes. In the background of gloomy changes, she points to the positive ones that will last even in the post-covid period.

Key Words: Pandemic, Coronavirus, Man, Individual, Society, State.

Vírus, ako biologická jednotka, prenikol nielen do útrob našich organizmov, ale aj do nášho vedomia, vďaka čomu sa slová „sebaizolácia“, „práca na diaľku“ a „vakcína“ stali jednými z najčastejších dopytov v našich vyhľadávачoch. Čo ďalšie koronavírus priniesol? Za seba vidím dve úrovne, ktoré sú od seba neoddeliteľné: úroveň jednotlivca a úroveň spoločnosti. Jednotlivé zmeny sa dotkli oboch.

Úroveň jednotlivca

Začiatok pandémie. Politici neustále menia pravidlá. Sprísňovanie. Obmedzenia. Pokuty za nedodržanie povinnosti nosiť rúška. Správy o preplnených nemocniciach. Počet pozitívnych prípadov rastie, rovnako ako počet obetí. Človek je zdesený, človek je zmätený, človeku je to jedno - každý reaguje inak. Miera katastrofy závisí od pripravenosti psychiky a stratégií zvládania záťažových situácií nadobudnutých dávno pred príchodom koronavírusu.

Časť ľudstva, napriek psychickému stavu, prišla k rovnakému záveru: sedieť doma a čakať, kým všetko prejde. Či už to bolo dobrovoľne alebo kvôli tlaku štátnych obmedzení. Uzavreté hranice, zatvorené verejné miesta, prístup len k tomu najnutnejšiemu, z času na čas lockdowny. Niekedy sa zdalo, že je otvorený iba internet. Dlhý pobyt doma sa stal mučením aj spásou. Boli sme zamknutí v okolnostiach. Niektorí zostali doma s milovaným partnerom a deťmi, niektorí sa kvôli vzdialenému vyučovaniu vrátili domov k rodičom, niektorí sa ocitli úplne sami medzi štyrmi stenami a počúvali, ako u susedov kričí žena, ktorá zostala s manželom násilníkom.

Občas sa stalo, že blízki ľudia začali byť otravní, hádky vznikali častejšie. Deti sa sťažovali na nedostatok sociálneho života, rodičia nezvládali online prácu a domáce starosti. Nie je kam utiecť do ústania, treba zatnúť zuby a pokračovať v chôdzi po trojuholníku počítač-kuchyňa-posteľ...

Tí, ktorí sa ocitli sami, sa rozdelili na dva tábory. Samotu si užívali introverti a tí, ktorí si chceli nájsť čas pre seba. A zvyšok, ktorý potrebuje spoločnosť pravidelne, vnímal svoje ubytovanie ako väzenskú celu. Neprijemná a všetko pohlcujúca samota, pred ktorou sa niet kam skryť, zasiahla najmä tých, ktorí boli ešte pred pandemiou psychicky zraniteľnejší. U ľudí trpiacich úzkosťou, depesiou či poruchami osobnosti bolo, pri pohľade na globálnu tragédiu, riziko zhoršenia ich stavu ešte väčšie.

Tak to aj pokračovalo. Všetci sme sedeli doma a zvyšovali „screen-time“ na sociálnych sieťach. Budúcnosť sa zdá byť rozmazaná, prítomnosť desivá a minulosť príjemná, no

¹ Denná študentka 2. ročníka Bc. štúdia na Filozofickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

nekonečne vzdialená. Ale dokázali sme sa tomu prispôbiť. Chvíľu sme sa nudili, ale potom prišla inšpirácia. Prečo voľný čas nevyužiť produktívne? Mohli sme sa predsa venovať joge alebo záhradke, konečne prečítať knihy, ktoré už čakali na poličke, znova si pozrieť Harryho Pottera a ešte lepšie – využiť túto príležitosť na sebazpoznanie a riešenie osobných problémov. Keď na dlhší čas utekáme od obáv o svoju budúcnosť, od konfliktov vo vzťahoch s ľuďmi, nútená izolácia je zakopnutím, po ktorom sa môžeme zraniť alebo postaviť na nohy a vykročiť vzpriamenejši. Niekedy to však človek nezvládne sám a je pozitívne, že počas pandémie sa umožnil prístup k online psychoterapii a poskytli sa zdroje pre samopomoc.

Nie bezdôvodne vyvolal koronavírus obavy o vlastné zdravie a zdravie svojich blízkych. Keď medicína nedáva jasné odpovede na následky vírusu, keď neexistuje hotový liek a každá bežná aktivita je spojená s rizikom ochorenia, emocionálna reakcia na seba nenechá dlho čakať. Niektorí pokračovali v životoch rovnako ako predtým. Psychicky stabilizovaní ľudia ostali pokojní, len si častejšie umývali ruky a pravidelne menili rúška. Hypochondri a extrémne úzkostliví jednotlivci zavádzali rituál na dezinfekciu jedla a svojho životného priestoru, vyhýbali sa ľuďom, často sa testovali...

V podmienkach lockdownu sú najzraniteľnejšou vrstvou osamelí starí ľudia. Tí, ktorí súrne najviac vyžadujú podporu, starostlivosť a pozornosť, potrebovali vážnejšiu izoláciu kvôli vysokej úmrtnosti v ich veku. Pozorní príbuzní sa ich snažili čo najviac chrániť a zbaviť ich potenciálnych rizík. Vo veľmi zlej situácii sa ocitli aj dospelí, ktorí prišli o prácu, zdroj príjmu a v dôsledku toho aj o bývanie. Deti a študenti, ktorí vypadli z komunikácie s rovesníkmi a stratili sociálne zručnosti, boli poznačení tiež.

Napriek ťažkostiam, ktorým čelil každý človek, sú aj takí, ktorým koronavírus vzal to najdôležitejšie: zdravie, blízkych či ich vlastný život. Počet obetí presiahol 6 miliónov. 6 miliónov priateľov, otcov, manželiek, detí, kolegov zmizlo z našich životov kvôli vírusu, ktorý nehľadá na sociálne postavenie a demografické údaje. Mnohí z tých, čo vírus prekonali, majú ešte stále zdravotné ťažkosti – dýchacie, imunitné, nervové... Lekári stále objavujú nové somatické poruchy, ktoré sú dôsledkom nákazy.

Zvláštne obdobie...Nezmyselná, nemilosrdná a ironicky nepostrehnuteľná častica putuje medzi ľuďmi a zanecháva za sebou skazu, z ktorej musíme hľadať cestu von. Aj zamyslením sa nad tým, čo pozitívne nám toto obdobie prinieslo...

Úroveň spoločnosti

Predstavu o úrovni nebezpečenstva nemajú ľudia rovnakú. Týkalo sa to aj samotnej pandémie, čo je dôvodom, prečo jednotlivci konali rôzne. Na rovnakom princípe však konali aj štáty, ktoré svoje postoje zakladali na rôznych údajoch a podľa svojich priorit.

Krajiny ako Bielorusko, kde bol koronavírus popretý a prezident odporúčal pitie vodky ako liečby, sa tvárili, že problém jednoducho neexistuje. Ale ak zavriete oči, nebezpečenstvo nezmizne. Kým štát mlčal, falšoval štatistiky a nemocnice boli preplnené pacientmi, medzi ľuďmi sa šírili obavy o ďalších a ďalších nakazených medzi priateľmi a príbuznými. Následkom zamlčovania bolo aj správanie sa jednotlivcov voči spoločnosti ako celku. Obyvatelia nenosili rúška, ignorovali domácu izoláciu a sociálne distancovanie. Opačným príkladom je Švédsko, kde neplatili žiadne tvrdé obmedzenia, no socializmus a kolektívne sebedovedomie obmedzovali šírenie koronavírusu. Každý občan rešpektoval svoje zdravie a zdravie iných ľudí, a preto dobrovoľne dodržiaval preventívne ochranné opatrenia.

Ministerstvá zdravotníctva sa stali závislými od politikov a ich ambícií. Vo vývoji vakcíny prebiehali nerozumné preteky o prvenstvo, chudobné krajiny nemohli získať dostatok dávok vakcín. Niektoré krajiny sa nevyhli zmätku s organizáciou očkovania. Napríklad v Rusku sa zaznamenali prípady, že namiesto vakcíny podali pacientom fyziologický roztok. Každá krajina mala svoje certifikáty, aplikácie, ktoré bolo potrebné koordinovať pri prekračovaní hraníc.

Obmedzené bolo aj medzinárodné cestovanie. Hranice sa zatvorili. Zahraniční študenti, turisti a zamestnanci pracujúci v zahraničí sa ocitli sami na cudzom území. Dovolenkové plány

museli byť zrušené, čo však, aspoň čiastočne, následne podporilo domáci cestovný ruch. Ľudia začali viac cestovať vo svojej krajine a objavovať nové miesta na rekreáciu.

Zníženie počtu ľudí na uliciach, obmedzenie cestovania lietadlom a využívania áut úžasným spôsobom ovplyvnilo životné prostredie a prírodu. Menej skleníkových plynov viedlo k čistejšiemu ovzdušiu a pozastavenie turizmu umožnilo zvieratám vrátiť sa do ich prirodzeného prostredia. Nanešťastie, tieto pozitívne zmeny negatívne vyvážili tony odpadu z jednorazových masiek a rukavíc.

Subjekty poskytujúce služby sa ocitli v mimoriadne ťažkej situácii. Reštaurácie, kluby, fitness haly, divadlá či múzeá stratili príjmy kvôli nedostatku návštevníkov. Koncerty a výstavy museli byť zrušené, peniaze za vstupenky treba bolo vrátiť. Kiná boli nahradené streamovacími službami. Každý túto nečakanú situáciu zvládol ako mohol, čo na konci povedlo k obrovským spotrebiteľským zmenám. Po online nakupovaní a donáške jedla bol zvýšený dopyt až natoľko, že určite ostanú vo zvýšenej obľube aj v post-covidnej ére.

Zamestnávateľia a školy boli nútení rýchlo sa prispôsobiť novým podmienkam, čo sa podarilo vďaka online režimu. Úspora času na dopravu, pohodlie domáceho oblečenia a online anonymita boli skvelé, občas však len kým neprišiel mesačný poplatok za elektrinu. Väčšia sloboda a viac času na relax popri online povinnostiach mali však aj svoje úskalía. Aktívne podvádzanie študentov, neschopnosť kontrolovať pracovný tok svojich podriadených, závislosť na telefóne a nedostatok fyzickej aktivity nás rýchlo motivovali vrátiť sa čo najskôr do kancelárie alebo na univerzitu. Sú však aj takí, ktorí sa odvtedy rozhodli zostať v online pracovnom prostredí kvôli nezávislosti od svojho bydliska a možnosti pracovať kdekoľvek.

Keď vo svete zúri vírus, ekonomiky štátov kolabujú a v ľuďoch je nahromadená frustrácia a bezmocnosť, každý hľadá nejaké útočisko, kde sa môže uvoľniť. Pre mnohých sa takým útočiskom stal internet a sociálne siete. Tie sa stali nielen platformami na zvyšovanie povedomia o koronavíruse, ale vyvolali aj rozmach dezinformácií, hoaxov, konšpiračných teórií či nenávistných prejavov, napríklad aj voči Aziatom, najmä Číňanom. Informačné bubliny sa naplňali konšpiráciami o vyhladzovaní ľudstva, čipovaní, biologických zbraniach, túžbach Číny po dominancii či špinavých útokoch Ameriky. Nedôvera k politikom rástla. Na ulici sa zišli tisíce odporcov očkovania, tých, ktorí koronavírus popierali, alebo tých, ktorí boli obmedzeniami zbavení svojich práv a slobôd. Po celej planéte vznikali štrajky. Medzi očkovanými a neočkovanými rástli predsudky.

V populárnej kultúre sa objavilo veľa materiálu o koronavíruse. Stand-up vystúpenia, memy, ironické piesne – ľudia uvoľnili svoje rozhorčenie humorom. Aktuálnou témou sa aktívne zaoberala aj veda. Filozofi rozmýšľajú o zmenách vo vedomí i podvedomí, ktoré vyvolal koronavírus, psychológovia o vplyvoch na duševnú pohodu ľudí, sociológovia o počtoch narodených detí či po-covidových rozvodov a ekonómovia hodnotia finančné straty štátov a jednotlivých skupín obyvateľstva. Predstavitelia cirkví a náboženských spoločností sa vyjadrovali tiež, niektorí primerane a seriózne, iní nebezpečne, keď na piedestál dali dôveru duchovnu miesto lekárskej vedy.

Zmenil sa aj vzťah ľudí k sebe navzájom. Niektorí vnímali okoloidúcich ako potenciálnu hrozbu, iní sa stali ľahostajní k blízkemu kontaktu, niektorí organizovali tajné večierky, iní robili grimasy po PCR testoch radšej len do obrazovky a bavili kamarátov na diaľku...

Záver

Koronavírus zatiaľ nikam neodišiel, no už sme si naň stihli zvyknúť a prijať ho. Pomaly sa vraciame do normálneho života. Niektorým koronavírus zničil život, niektorým otvoril nové možnosti. Rozhodne však nemáme človeka, ktorého sa Covid-19 nedotkol.

Všeobecný chaos korona-krízy výrazne zmenil ľudstvo. Koronavírus ako lakmusový papierik ukázal boľavé miesta jednotlivcov, spoločností a štátov. Ľudská solidarita a túžba navzájom si

pomáhať sa striedali s nejednotou a izoláciu od ostatných, uvedomujúc si zraniteľnosť veľkého človeka vystaveného mikroskopickému vírusu.

Summary

The coronavirus has not gone anywhere yet, but we have already managed to get used to it and accept it. We are slowly returning to the life we had before. For some, the coronavirus was a disaster. For others, it opened up new possibilities. However, it is possible to say that everybody was somehow affected by Covid-19.

The general chaos related to the corona crisis has significantly changed humanity. The coronavirus became a litmus test that indicates the sore spots of individuals, companies, and states. We all reacted variously, but generally speaking, it has been an era when human solidarity and the desire to help each other alternated with disunity and isolation from others. We have realized the vulnerability of a human exposed to a microscopic virus, which led to both positive and negative reactions and aftereffects.

ČO NÁM DALO A ČO VZALO OBDOBIE PANDÉMIE

Ružena Halčinová¹

Abstrakt: „Nie je nič viac ako rodina, zdravie a národ, ktorý žije slobodne.“ Všetko ostatné, čo nám pandémia vzala, je niečím s čím sa musíme vyrovnávať. Aj uvedomenie si tohto je pozitívom...

Autorka sa v krátkej eseji zamýšľa nad obdobím pandémie, jej negatívami a pozitívami, a to aj z pohľadu vysokoškolskej študentky.

Kľúčové slová: pandémia, koronavírus, pozitíva, negatíva, úvaha.

Abstract: "There is nothing more than family, health, and a nation that lives freely." Everything else that the pandemic has taken from us is something we have to and will manage. Even realizing this is a positive thing...

From a university student's perspective, the author of this short essay reflects on the period of the pandemic and contemplates its negatives and positives.

Key Words: Pandemic, Coronavirus, Positives, Negatives, Contemplation.

Ak sa povie slovo pandémie, nie jednému človeku prebehne mráz po chrbte. Obzvlášť v súčasnej dobe, keď pandémia koronavírusu zasiahla takmer celý svet. Hrôza objavená v Číne sa postupne dostala do všetkých kútov zeme. Táto novina pohltila všetky dostupné médiá, a aj tým ovplyvnila naše životy. Z každodenných rutín sa stali občasné aktivity. Ľudia venovali svoj drahocenný čas predovšetkým získavaniu informácií o tomto víruse. Nad všetkými vládol strach, obavy či smútok. S pribúdajúcimi číslami nakazených, pribúdalo čoraz viac negatívneho myslenia. Ale ako býva zvykom, že vo všetkom zlom sa nachádza aj kúsok dobra, tak aj z môjho uhla pohľadu priniesla so sebou táto negatívna situácia niečo pozitívne.

Prvý prípad koronavírusu sa objavil, tak ako som v úvode spomínala, v Číne. V tom čase by si nikto nepomyslel, že tento vírus následne prepukne v celosvetovú pandémiu. Vírus sa šírila rýchlosťou blesku, až sa nakoniec prvé prípady objavili aj u nás. Dovtedy sme o ňom vedeli len z médií či informácií od zahraničných blízky, ktorých tento vírus navštívil skôr. Keď sa objavil aj u nás, ľudia začali vážnosti situácie viac rozumieť a začali chápať, aké následky tento vírus spôsobuje. Obdobie pandémie nám vzalo predovšetkým niečo, čo sa už nedá vrátiť, a to životy našich blízky. Ľudia prežívali nekonečný smútok, bolesť, trápenie a ťažko sa s tým zmierovali. Z usmievavých pozitívne naladených ľudí sa stala zarmútená spoločnosť.

Pandémia sa dotkla všetkých odvetví vrátane ekonomiky a spoločenských podujatí. Výrazne ovplyvnila naše životy tým, že sme boli izolovaní od spoločnosti kvôli hroziacemu sa šíreniu tohto vírusu. Ľuďom chýbala kultúra, vzdelávanie v školách, duchovný život a všetko, čomu sa vo voľnom čase venovali a čo ich robilo šťastnými. Krutá realita nás natoľko pohltila, že postupom času sme zabudli na pestrý, farebný život a žili sme len vo svojich priesvitných bublinách.

Nám študentom chýbal pravý vysokoškolský život, spoznávanie nových ľudí vrátane vlastných spolužiakov či pedagógov. Naše vzdelávanie sa začalo výlučne vďaka internetu, bez fyzického kontaktu s ľuďmi. Našťastie, nastali dni, kedy počty nakazených klesali, a tým sa zmierňovali aj prísne opatrenia. Konečne sme mali možnosť ísť fyzicky do škôl, zúčastniť sa prednášok a ako-tak sa spoznať aj s novými ľuďmi.

To, že všetko zlé je na niečo dobré sa uplatnilo aj v súvislosti s touto epidémiou. Tým, že sme boli dlhý čas odrezaní od spoločnosti, sme mali v našich domovoch možnosť viac premýšľať a uvedomiť si, aké dôležité veci sme brali po celý život ako samozrejmosť. Teraz,

¹ Denná študentka 2. ročníka Bc. štúdia na Fakulte zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity v Trnave.

keď stretávam na ulici známych, vidím v nich aj neznámych. Viacerí z nich sú noví ľudia, pokornejší, všímavější, ohľadupľnejší, láskavejší. Ľudia si začali vážiť jednoduché veci ako je možnosť porozprávať sa s dobrými priateľmi niekde na káve, možnosť zúčastniť sa svätej omše a prijať eucharistiu, možnosť venovať sa záľubám, ísť do divadla, do kina či navštíviť rodinu v inom okrese. To všetko bolo pre tých „starých“ ľudí samozrejmosťou, nad ktorou by sa nikdy vážne nezamýšľali. Pandémia zmenila myslenie, postoje či dokonca aj charakter takmer všetkých z nás. Povedala by som, že je to veľkým prínosom a pozitívom pre dnešnú modernú dobu. Aj keď ľudia počas tohto obdobia prišli o peniaze alebo prácu, keďže sa to výrazne dotklo aj ekonomiky, väčšina z nich má aj tak úsmev na tvári a je spokojná, pretože opäť žije slobodný život. Nie je nič viac ako rodina, zdravie a národ, ktorý žije slobodne.

Záver

To, že nám obdobie pandémie veľa vzalo je smutné a nenávratiteľné, no dôležité je, že nám aj veľa dalo, pretože to je to, s čím budeme ďalej žiť a na čom môžeme zakladať. Obdobie koronavírusu sa stane nezmazateľnou súčasťou všetkých nás, ktorí sme ho zažili. Niekomu zanechá veľkú jazvu, inému veľkú skúsenosť. Je na nás, ako a či tie negatíva a pozitíva využijeme v náš prospech. Aj keď ešte nie je úplný koniec, dovoľm si tvrdiť, že najhoršie máme za sebou a už nás čakajú len a len lepšie dni. Pevne verím, že onedlho bude tento čas len spomienkou. Modlím sa, aby nás už podobné nešťastie viac nepostihlo a ďakujem Pánu Bohu, že môžeme byť teraz tam, kde sme.

Summary

The fact that the pandemic took a lot from us is sad and irreversible, but the important thing is that it also gave us a lot. With that, we have to live on and build upon it. The experiences from the coronavirus period have become an indelible part of all of us. It is up to us what use we will make of them. For sure, the pandemic has caused a lot of bad. But it has also opened new doors. Even though it is not quite over yet, I dare to say that the worst is behind us, and only better days are yet to come. I pray that no similar misfortunes will happen in the future, and I thank God for what we have now.

ČO NÁM DALO A ČO VZALO OBDOBIE PANDÉMIE

Katarína Hargašová¹

Abstrakt: Esej sa zaoberá sumarizáciou určitých skutočností, ktoré mali značný dosah na spoločnosť počas pandémie. Venuje sa aj správaniu istých skupín osôb, ktoré sa vymykali priemeru a priťahovali na seba pozornosť a opisuje emócie, ktoré prevládali medzi ľuďmi.

KLúčové slová: pandémia, korona, ľudstvo, správanie, chyby, negativita.

Abstract: The essay deals with issues that considerably impacted society during the pandemic. The author contemplates the behavior of some groups of people, who were out of the average and attracted attention, and describes emotions that were dominant among people.

Key Words: Pandemic, Covid, Humankind, Behavior, Mistakes, Negativity.

Šiesty marec. Už niekoľko dní sú to viac ako dva roky, kedy sa nám zmenili životy a započala nová, dovtedy nepoznaná kapitola. Isté obdobie delíme svet na ten pred koronou a po korone. Z pohľadu človeka pozitívne nazerajúceho na svet a vnímajúceho tak aj život je možno ľahšie vypočítať pozitíva z obdobia pandémie. Ale čo negatíva? Nie je ich vnímanie podmienené aj našou dnešnou pohodlnosťou? Absolútnym strachom a odmietavým postojom čo len pri myšlienke pritlačenia do kúta? Stretli by sme sa s rôznymi odpoveďami, prežívanie takejto situácie je skutočne individuálne. Sto ľudí, sto chutí. Ale čo nám, ako spoločnosti, pandémia vzala a čo naopak dala?

Cestovanie, hromadné podujatia, stretnutia s rodinou a priateľmi, prezenčná výučba, reštaurácie, mohla by som ešte menovať... Prišli sme o viaceré výdobytky a aktivity, ktoré nám prinášali radosť a psychickú rovnováhu. Ľudská psychika utrpela, ľudia sa museli vysporiadať s úzkosťami, samotou a izoláciou od vecí, ktoré potrebovali ku každodennému spokojnému životu. Bolo to smutné a sklúčujúce, avšak oveľa smutnejšie bolo deň čo deň čítať o obetiach, ktoré podľahli ochoreniu. V takýchto situáciách i naše rituály, ktoré nám prinášali radosť a chýbali nám, ustúpili do úzadia a prišli nám preceňované či možno až zbytočné.

Zdravotníctvo. Školstvo. Gastronómia. Kultúra. Niekoľko odvetví, ktoré počas núdzového stavu utržili mnoho rán. Celková vybavenosť a funkčnosť rôznych infraštruktúr prechádzala skúškami, kedy sa cez pandémiu ukázala istá nefunkčnosť a do popredia sa dostali nedostatky, ktoré bolo potrebné riešiť pohotovo. Dala nám pandémia možnosť preniknúť až do jadra problémov, ktoré boli roky zastierané? Utrpela slovenská ekonomika, podnikatelia a zamestnanci zápasili s finančnými problémami. Pomoc zo strany štátu nebola dostačujúca. Nemocnice zaznamenali kolaps s nedostatkom lôžok pre pacientov bez covidu, nakoľko museli byť uvoľnené miesta pre pacientov, ktorí boli napojení na pľúcnu ventiláciu.

Za posledné dva roky sme si mohli prečítať veľa článkov so smutným obsahom, v ktorých novinári informovali verejnosť o ľuďoch bez práce, o ktorú prišli práve z dôvodu pandémie, kedy museli zostať doma, a to častokrát zo dňa na deň. Ľudia, ktorí museli stále platiť účty a starať sa o svoje rodiny. Na druhej strane však môžeme povedať, že mnohí sme v sebe opätovne objavili stratenú spolupatričnosť a chuť pomáhať si, do popredia sa dostala ľudskosť. Keď väčšina z nás poctivo nosila rúška, nielen pre vlastnú ochranu, ale aj pre ochranu tých slabších a zraniteľnejších medzi nami. Keď sme sa nechali zaočkovať, aj kvôli vybudovaniu kolektívnej imunity. To všetko sú prejavy ľudskosti a dobrých vlastností. Aj keď sme nadávali, boli nespokojní, unavení, pretože naše životy, ktoré plynuli v zaužívaných vzorcoch, sa zrazu zliali do akejsi jednotvárnosti. Čo by sme dali za prechádzky bez obmedzenia, za výlety, návštevy,

¹ Denná študentka 2. ročníka Bc. štúdia na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

za voľnosť. Málokto z nás si v prítomnosti uvedomoval, čo máme, až kým nám to nebolo odobrané. V tomto nám pandémie dala či pripomenula veľmi veľa.

Z negatívneho hľadiska môžeme konštatovať, že v čase pandémie pretrvával problém s komunikáciou. Možno bol však tento problém prítomný už počas dlhšieho časového obdobia a v tomto období sa len obnažil. Pri vedení dialógu by každý človek mal mať sformulovaný názor, mať načítaných dostatok informácií a mal by vedieť pádne argumentovať. Sloboda slova je významná, no má svoje úskalia. Ľahko veríme hoaxom, namiesto overených informačných kanálov čítame neoverené plátky a hltáme dezinformácie z pochybných informačných kanálov. Kde nastala chyba? Upadáme po intelektuálnej stránke? Je na vine školstvo a prístup žiakov či starších študentov ku štúdiu? Vytráca sa zdravý sedliacky rozum a ľahšie tak prepadáme každej falošnej poplačnej správe? Tak veľmi chceme veriť všetkým sci-fi príbehom? Média celej situácii pri istých témach taktiež nepomáhali. Ako keby sme sa nevedeli pozerieť na veci s nadhľadom, tobôž čítať s porozumením či udržať si odstup a nechať myšlienky prejsť hlavou. Za účelom nájdenia odpovedí sa môžeme ponoriť do tmavých zákutí vášnivých komentátorov na Facebooku, ktorí nám určite s radosťou ozrejmiu pointu rozsiahlej epidemiologickej situácie, kričiac a nadávajúc na tento strašný a nespravodlivý svet. Neutopíme sa však v nich?

Snažím sa neklasifikovať ľudí do skupín, príde mi zbytočné, aby sme na seba ukazovali prstom a navzájom sa nejako pomenovávali, avšak pandémie opätovne rozdelila spoločnosť. Či už ľudia, ktorí si odmietali prekryvať horné dýchacie cesty rúškami alebo ich nosili skrčené pod nosom, bezpochyby utržili niekoľko nevraživých pohľadov. Niekedy je veľmi ťažké neodsudzovať, ale verím, že všetci jednáme najlepšie ako v danej situácii vieme, v súlade s našim svedomím a vedomím. Pandemickú situáciu sprevádzalo aj niekoľko zvláštnych incidentov, ako napríklad v Piešťanoch. Bol jedným z tých výraznejších, a to aj vďaka nešťastnej argumentácii použitej pred piešťanským súdom. Niektorí členovia spoločnosti vnímali situáciu cez optiku hnevu a nenávisti, ktorá v nich bola vyvolávaná, ale prečo? Kvôli opatreniam, ktoré prijala vláda? Dostali sme sa do bodu, kedy prijímané príkazy a zákazy, ktoré nás mali chrániť a mali zabráňovať šíreniu nákazy, boli prirovnávané k praktikám z minulosti, o čom si dovoľím tvrdiť, že sa jednalo o veľmi neprimerané prirovnania. Potvrdenia o vakcinácii boli porovnávané k označeniam viazaným ku druhej svetovej vojne. Sloboda je jedna z najcennejších vecí, ktorú máme a pri troške reštrikcie dostávame strach a rozprávame o veciach, s ktorými nemáme najmenšiu skúsenosť.

Zabúdame veľmi rýchlo. To je ľudskou superschopnosťou a zároveň stigмой. Zabúdame už aj na emócie, ktoré sme pociťovali. Málokto z nás si vybaví frustráciu, bezmocnosť, hnev, ktoré boli prítomné pri vypuknutí ochorenia. Na čo by sme však nemali zabudnúť, sú lekcie a poučenia, ktoré túto situáciu sprevádzali. Možno si raz spoločnosť vybuduje väčšiu schopnosť sebareflexie a budeme vedome premýšľať nad slovami, ktoré použijeme či nad skutkami, ktoré vykonáme. Možno nám táto skúška ako ľudstvu niečo dala, možno to bol drastický nástroj ako sa posunúť vpred a nestagnovať na jednom mieste, ako sa naučiť cielene využívať čas a neplytváť ním, vedieť sa tešiť z obyčajných maličkostí... Len aby nemuselo dôjsť k starému známemu...opakovanie je matka múdrosti.

Záver

Obdobie pandémie nám dalo veľa, zlého aj dobrého. Ľudia musia ísť ďalej, snád v mnohom poučení...Musia využiť šancu a spraviť zo Zeme lepšie miesto, vážiť si jeden druhého, milovať viac a byť lepšími.

Summary

The period of pandemics gave us a lot, both good and bad. Society must keep on going and learn from it. Take the opportunities and make the Earth a better place, cherish each other, love more and become better human beings.

Zoznam použitej literatúry

Aktuality. 2022. aktuality.sk. *Prieskum: Strach z pandémie klesá, Slováci sa viac obávajú inflácie a vojny.* [Online] 17. marec 2022. <https://www.aktuality.sk/clanok/kKbRWqx/prieskum-strach-z-pandemie-klesa-slovaci-sa-viac-obavaju-inflacie-a-vojny/>.

ČO NÁM DALO A ČO VZALO OBDOBIE PANDÉMIE

Jana Kohútová¹

Abstrakt: Naozaj nám pandémia všetkým niečo vzala? „Vždy, keď budeme o nej hovoriť ako o akomsi zlodejovi našich dní, spomeňme si na to, že v prípade, ak nám neukradla to najvzácnejšie na tomto svete - život a zdravie nás a našich blízkych, nevzala nám vôbec nič.“ Autorka predstavuje negatíva pandémie ako nové výzvy a priestor pre zlepšenie sa.

Kľúčové slová: pandémia, koronavírus, vďačnosť, výzvy.

Abstract: Has the pandemic really taken something away from each of us? "Whenever we talk about it as a thief of our days, let's remember that if it did not steal the most precious in this world — the life and health of us and our loved ones, it did not take anything." The author presents the other misfortunate side effects of the pandemic as challenges and impulses to improve.

Key Words: Pandemic, Coronavirus, Thankfulness, Challenges.

Obdobie, v ktorom sa spomalil, ba priam, čarovným prútiom pozastavil celý svet. Obdobie, ktoré nikto z nás nepredvídal, ale zároveň mu nikto ani neunikol. Obdobie, ktoré nám veľa dalo a rovnako veľa vzalo. To je len zanedbateľný zlomok neodborných charakteristík, ktorými možno vystihnúť nikým nepozvanú a nikým nechcenú spoločničku našich životov počas uplynulého obdobia, pandémie COVID-19. Pri premýšľaní nad poslednou uvedenou deskripciou pandémie ma zachvátil vír negatívnych myšlienok. Je predsa také množstvo vecí, o ktoré nás pandémia obrala. Hlavou mi prebehol chýbajúci študentský život, zastavený pracovný svet, minimálna socializácia, strata zabehnutého rytmu našich dní, smelé plány odložené na neurčito, ale aj pocit istoty a nezraniteľnosti, ktorý tiež kamsi počas pandémie zmizol.

Takmer zo dňa na deň sme boli prinútení k zmene tempa a spôsobu nášho života. Akoby sme ostali zaseknutí na dopravnej križovatke, z ktorej niet kam odbočiť. Spontánne výlety, rodinné návštevy či poobedné posedenia pri káve dostali červenú. Áno, tie obyčajné „maličkosti“, ktoré zrazu človeku začali tak veľmi chýbať.

O negatívne dôsledky pandémie COVID-19 nebola ochudobnená ani ekonomická sféra. Zatvorené obchody, utlmené služby, osirelý cestovný ruch, ale aj takmer prachom zapadnutá kultúra. Prosperujúce a úspešné spoločnosti sa premenili na prevádzky s rozsiahlymi ekonomickými stratami a z mnohých zamestnaných občanov sa zrazu stali ľudia bez práce, ktorí sa ocitli na hranici chudoby či dokonca prežitia.

Nepopierateľne negatívny, hoci mnohokrát popri ekonomických škodách a ujmach na fyzickom zdraví opomínaný, efekt zanechalo obdobie pandémie na našom psychickom zdraví. Vychádzajúc aj z nestarnúcej myšlienky jedného gréckeho filozofa o spoločenskej povahe človeka,² možno konštatovať, že každý z nás pre zachovanie určitej duševnej pohody nevyhnutne potrebuje interakciu s inými ľuďmi. Blízkosť našich príbuzných a priateľov, ktorá bola počas pandémie pomerne limitovaná, je nezastupiteľným predpokladom pre zdravý fyzický a psychický vývoj každého jedinca. Z uskutočnených výskumov počas pandémie vyplynulo, že každý štvrtý až piaty respondent reportoval časté prejavy úzkosti a iné ťažkosti, pričom približne jedna štvrtina opýtaných uviedla, že má medzi blízkymi človeka s lekárom

¹ Denná študentka 1. ročníka Mgr. štúdia na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

² Aristoteles: „Človek je svojou povahou spoločenský tvor.“

diagnostikovanou duševnou poruchou.¹ Prepadnúť neistote a panike bolo, aj vďaka množstvu útočiacich hoaxov, viac než jednoduché. Spoznali sme, aké je to mať strach. Strach zo straty zamestnania. Strach o budúcnosť. Strach o bežný život. Strach zapnúť si aj obyčajné večerné televízne noviny a dozvedieť sa znepokojujúce štatistické údaje.

Po bleskurýchlom vymenovaní týchto nepriaznivých následkov pandémie sa vír mojich negatívnych myšlienok zrazu zastavil. „Je toto skutočne tým, čo mi pandémia vzala?“, spýtala som sa sama seba. Niekedy sa zvykne hovoriť „všetko zlé je na niečo dobré.“ Vždy som túto frázu považovala za klišé a prikladala jej azda menej než nepatrnú váhu. To, že to nie je len akási prázdna, ošúchaná floskula potvrdilo, podľa môjho názoru, aj obdobie pandémie. Život a ním prinášané situácie vždy závisia aj od nášho uhla pohľadu.

Neznamená „ukradnutý“ študentský a sociálny život v podstate nadobudnutie nových skúseností, zručností a schopností? Do života nám pribudli rôzne aplikácie a programy, ktoré nám ukázali úplne nový, doposiaľ nepoznaný, rozmer výučby, práce či komunikácie. Aj vďaka nim sme dnes o niečo zručnejší, vieme riešiť vzniknuté problémy promptnejšie a možno aj efektívnejšie.

I keď virtuálny svet dokázal byť do určitej miery kompenzáciou vo viacerých sférach, ekonomická oblasť sa z úderu pandémie bude spamätávať ešte dlhší čas. Ak sa však prizrieme bližšie, zahliadneme okrem nepriaznivých ekonomických dôsledkov aj skrytú výzvu. Pre subjekty dotknuté ekonomickou krízou je to výzva stať sa ešte silnejšími, ctižiadostivejšími a pribojnejšími, než boli pred pandemiou. Pre nás ostatných, na prvý pohľad pasívnych pozorovateľov, sa ponúka výzva pomôcť zoceliť vzniknuté ekonomické jazvy, napríklad jednoduchou objednávkou vstupenky na kultúrne podujatie, návštevou ťažko skúšaného gastrosektora alebo obyčajným nákupom produktu od lokálneho výrobcu.

Sociálna izolácia nám umožnila lepšie spoznanie samého seba a zdôraznila dôležitosť, spoločnosťou často podceňovanej, psychohygieny. Venovať čas sebarozvoju predsa neznamená sebeckosť, ale práve naopak, je výhodnou štartovacou pozíciou pre budovanie nových, kvalitných vzťahov, správne nastavenie budúcich cieľov, pochopenie životných hodnôt či regulovanie prílevu rôznorodých emócií, o ktoré v období pandémie nebola ani zďaleka núdza.

Mnohým z nás zmena nastavenia mysle pomohla uvedomiť si, že niektoré veci na tomto svete nie sú takou samozrejmosťou, ako by sa mohlo zdať. Nuž, takí sme my ľudia, niekedy si uvedomíme, čo všetko sme mali, až keď o to príde. Počas pandémie by sme si viacerí radi zašomrali na ranné vstávanie do práce, avšak zrazu nebolo do akej isty. Niektorí by sa zas radi zišli pri spoločnom rodinnom obede, avšak vedeli, že by tým mohli svojich príbuzných ohroziť. Iní by sa zas radi slobodne nadýchli, ale ich pľúca na to, žiaľbohu, nestačili. Aj takéto príbehy, plné bôľu, uplynulé obdobie prinieslo. Možno práve aj vďaka pandémie sa budeme na to nenahraditeľné, no zároveň krehké, bohatstvo nášho života pozeráť inak. S väčšou vďačnosťou a pokorou.

A čo ten strach, ktorý nejeden z nás pociťoval? Vrávi sa, že úspešne môžeme bojovať len proti takému nepriateľovi, ktorého poznáme. A preto aj poznanie našich obáv, strachov a starostí nie je len nevyhnutným zlom, ale práve naopak, toto poznanie nám vytvára príležitosť naučiť sa pracovať na ich odstránení. Návaly zámerne šírených klamlivých a podvodných správ, ktorým sme čelili takmer dennodenne, z nás zase vyformovali odolnejších poslucháčov a čitateľov s kritickým myslením.

V živote to býva tak, že zmeny a zvraty prichádzajú zväčša znenazdajky. Ba ešte prídu aj v takej podobe, s akou nie sme vždy celkom stotožnení. Inak to nebolo ani v prípade protipandemických opatrení nastavených proti nášmu neviditeľnému vírusovému súperovi.

¹ Uvedené údaje vyplývajú zo Záverečnej správy prieskumu „Postoje k duševnému zdraviu“ z 20. augusta 2021. Dostupné na internete: <https://dusevnezdravie.sk/wp-content/uploads/2021/09/dusevnezdravie.sk-2muse-replIzdz-20201-20082021-final.pdf> [cit. 2022- 04 -20].

Hoci nemálo zasiahli do stability nášho života, adaptácia na ne v nás prebudila driemajúcu disciplinovanosť a zodpovednosť. Boli sme svedkami obetavej práce zdravotníkov, ale aj nezištnej pomoci množstva dobrovoľníkov siahajúcich na dno svojich síl. Táto vlna solidarity a ich hrdinské skutky nám opäť všetkým pripomenuli silu jednoty, z ktorej, pevne verím, budeme schopní čerpať, v stále nekončiacich ťažkých časoch.

Záver

Nemožno pochybovať o tom, že pandémia COVID-19 priniesla nesmierne náročné obdobie pre ľudstvo. Pre každého jedného z nás. Pre ženy či pre mužov, pre mladších či pre starších, pre bohatších či chudobnejších. Jednoducho pre každého. Pandémia medzi nami rozdiely nerobila. Každý jeden z nás sa musel naučiť žiť život, na ktorý nebol zvyknutý a prispôbiť sa podmienkam, ktoré sa pre nás ešte pred pár rokmi javili ako absolútne nepredstaviteľné. Pandémia však bola aj ponaučením, lekciou a impulzom k mnohým kladným veciam. Preto vždy, keď budeme o nej hovoriť ako o akomsi zlodejovi našich dní, spomeňme si na to, že v prípade, ak nám neukradla to najvzácnejšie na tomto svete — život a zdravie nás a našich blízkych, nevzala nám vôbec nič. To jediné má nemerateľnú hodnotu. Všetko ostatné sa totižto dá aj po pandémii dobehnúť, začať, obnoviť, vylepšiť... A to, či sa o to pokúsime, bude záležať len od nás samých.

Summary

There can be no doubt that the COVID-19 pandemic was an extremely challenging time for humanity. For women and men, for young and elderly, for rich and poor. Simply, for everyone. The pandemic made no difference between us. Each of us had to change our lifestyle and adapt to conditions that seemed unimaginable a few years ago. However, the pandemic was also a lesson and an impetus for many positive things. Therefore, whenever we talk about it as a thief of our days, let's remember that if it did not steal the most precious in this world — the life and health of us and our loved ones, it did not take anything. This fact alone has immeasurable value. Everything else can be redone, started, renewed, and improved after the pandemic. And whether we try to do it will depend only on us.

ČO NÁM DALO A ČO VZALO OBDOBIE PANDÉMIE

Rastislav Lalinský¹

Abstrakt: Autor vymenúva kľúčové hodnoty, ktoré boli pandémiou najviac zasiahnuté. Ukazuje dvojakú optiku, ktorou sa na každú z nich možno pozerat'. Poukazuje na rôzne postoje ľudí a rôzne využívanie šancí, avšak aj na potrebu, ktorá je spoločná – poučiť sa z problémov, riešiť ich a kultivovať svoje osobnosti.

Kľúčové slová: pandémia, hodnoty, pozitíva, negatíva, úvaha.

Abstract: The author pays attention to the core values most affected by the pandemic. He tries to show that the coin always has two sides. He describes different approaches of people and different attitudes toward the same chances. At the same time, he emphasizes the approach and attitude that should be the same for all of us - to learn a lesson from such a mighty teacher and not to forget it, to solve problems as soon as they emerge, and to cultivate personalities to become better persons.

Key Words: pandemic, values, positives, negatives, contemplation.

Doba kamenná, doba bronzová, doba železná...a najnovšie doba koronná. Nuž čo, koleso dejín sa nedá zastaviť, točí sa a napreduje, či sa nám to páči, alebo nie. Kým však prvé tri menované doby predstavujú éry technologického pokroku ľudstva, nová „doba koronná“ sa zdá dobou plnou negatív. Teda, aspoň tak je vnímaná väčšinou ľudí. Je tomu však skutočne tak?

Rovnako, ako aj všetko iné v živote, mala pandémia koronavírusu dopady negatívne, ale aj pozitívne. Aj keď tie pozitívne dôsledky boli skôr nečakané, keďže pandémia, pri ktorej zomrelo množstvo ľudí je, pochopiteľne, veľmi tragická a negatívna vec.

Pristavme sa pri tomto fenoméne. Smrť. Ide síce o neoddeliteľnú súčasť života (smrť je súčasťou života, aký oxymoron), ale vždy hlboko zasiahne každého z nás, keď zomrie príbuzný, kamarát, spoluobčan či dokonca spoluobčan sveta. Ku dňu, kedy píšem túto esej zomrelo na ochorenie covid-19 celosvetovo viac ako 6 miliónov ľudí². Toto číslo je neuveriteľne tragické a určite zarmúti každého, kto má aspoň nejakú základnú úroveň empatie. Ide predsa o číslo, ktoré je väčšie ako celkový počet obyvateľov Slovenska. Ako som však už vyššie spomínal, každá minca má dve strany. V tomto prípade môžeme ako pozitívny vnímať fakt, že napriek tomu, že až 6 miliónov ľudí na covid umrelo, viac ako 422 miliónov ľudí, ktorí sa nakazili vyzdraveli,³ a napriek tomu, že niektorí z nich budú mať určité trvalé následky, tak prežili a sú tu s nami naďalej. Je veľmi pozitívne, že až v sedemdesiatkrát viac prípadoch sa ľudom podarilo covid prežiť, ako mu podľahnúť. Môžu tak ďalej žiť na tomto svete, spolu sa s nami radovať, ale aj trápiť, byť so svojimi rodinami, vychovávať ďalšie generácie. Na tomto mieste by možno so mnou niektorí filozofi nesúhlasili, ale myslím si, že je fakt lepšie žiť, ako byť mŕtvy, a všetci, čo v zdraví prežili si nepochybne svoj život viac vážia, a to je darom samo o sebe.

Pandémia nás tiež naučila, ako veľmi potrebné je vážiť si vlastné zdravie. Veľká časť ľudí si uvedomila, aké dôležité je starať sa o vlastné telo a začali sa zdravšie stravovať, cvičiť a celkovo žiť zdravším životným štýlom. Je síce smutné, že na to, aby sme sa o seba a o svoje telá začali viac starať musela prísť celosvetová pandémia, ale, ako povedal klasik: „Lepšie

¹ Denný študent 2. ročníka Bc. štúdia na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

² <https://www.worldometers.info/coronavirus/>

³ Tamtiež.

neskoro ako nikdy!“ Treba však podotknúť, že veľká časť ľudí zobrala pandémiu ako presne opačný impulz a, ľudovo povedané, zleniveli. Ich dni strávené doma boli namiesto cvičenia naplnené ležaním na gauči pred televízorom, namiesto zdravej stravy jedli pizzu a rôznorodé fast-foody a po dvoch rokoch pandémie je to na ich fyzickom a zdravotnom stave viditeľne poznať. Samotný covid bol teda pre niekoho príležitosťou niečo na sebe a na svojom zdraví zlepšiť a pre iných zasa príležitosťou ešte viac zleniviť.

Pandémia však nemala výrazný vplyv iba na zdravie fyzické, ale aj na zdravie psychické, ktoré je rovnako dôležité. Okrem už vyššie spomínaných úmrtí spôsobených priamo vírusom, spomenúť treba aj ďalší neblahý dôsledok. Celosvetovým problémom sa stali samovraždy, najmä počas prvej a druhej vlny a cez prvé lockdowny. Podľa viacerých štúdií stúpala v niektorých krajinách miera samovrážd a samovražedných pokusov až o 31%⁴. Okrem toho, samotná pandémia mala kataklyzmický vplyv aj na mentálne zdravie ľudí celkovo. Mala výrazný vplyv na zvýšenie počtu depresí, rôznych úzkostných porúch či obsedantno - kompulzívnych porúch. Odborníci odhadujú, že takéto zhoršenie mentálneho zdravia u veľkej časti populácie bude mať za následok, okrem zníženej kvality života, zníženie životnosti až o niekoľko rokov⁵. Na druhej strane treba povedať, že pre určité introvertné typy nebola pandémia ničím, čo by vnímali negatívne. Práve naopak, vnímali celkom pozitívne, že sa nemusia toľko stretávať s cudzími ľuďmi a mohli vďaka nej ostať vo svojich domovoch bez zbytočných otázok či výčitiek. Takýchto ľudí však nie je väčšina a globálne mal preto covid jednoznačne veľmi nepriaznivý vplyv na mentálne zdravie ľudí, s ktorým budeme ešte dlho zápasiť.

Ďalším nepriamym negatívnym následkom pandémie je skutočnosť, že, počas trvania jednotlivých lockdownov, rapídne stúpol počet prípadov domáceho násillia v niektorých domácnostiach. Bezpečnosť najmä žien a detí, ale v niektorých prípadoch aj mužov, bola výrazne ohrozená. Ženy, deti a mladí ľudia boli nútení zostať nepretržite doma s človekom, ktorý ich týral, či už fyzicky alebo mentálne a nemali možnosť mu uniknúť. Podobne sa zhoršilo aj sexuálne násillie. Ľudia boli v takejto situácii bezradní. Tento fakt je veľmi tragický a môžeme len dúfať, že do budúcnosti sa nájdu účinné mechanizmy ochrany pred domácim násillím počas pandémie či iných krízových situácií.

Aby sme sa však znova zamerali aj na niektoré pozitíva, ktoré so sebou pandémia nepriamo priniesla, môžeme spomenúť fakt, že u veľkej časti ľudí sa počas lockdownov znovu „vzbudila“ láska k prírode. Keďže počas pandémie sa ľudia nemohli vo veľkej miere spoločne stretávať a aj rôzne sociálne aktivity boli zakázané, mnohí objavili čaro prírody. Chodievali na dlhé prechádzky a na túry do prírody a do hôr. A pri tom zistili, aký pozitívny vplyv má na nich pobyt v prírode. V bežnom hektickom živote nemáme buď na takúto relaxáciu čas alebo to aspoň vytrvalo o sebe tvrdíme, alebo sme príliš pohltení neónovou žiarou a šarmom mesta a kaviarní. Preto môžeme pozitívne vnímať, že pandémia nám takto nepriamo poskytla čas na akési zrelaxovanie sa v lone matky prírody.

Ďalším nepriamym pozitívom pandémie je zvýšená miera digitalizácie rôznych odvetí nášho života. Či už hovoríme o digitalizácii rôznych úsekov štátnej správy, ktoré nám môžu značne zjednodušiť život, alebo napríklad aj o online výuke v školách. Online výuka menších školákov, ale aj stredoškolákov je, pre potrebu rozvoja ich osobností, neuspokojivá. Jej pozitíva môžeme vidieť skôr na vysokých školách, najmä v externom štúdiu. Študentom, ktorí študujú externe by mohla aj do budúcnosti ušetriť množstvo hodín strávených cestovaním

⁴ Jedna takáto štúdia: <https://apps.who.int/iris/rest/bitstreams/1412184/retrieve>

⁵ Tamtiež

a celkovo zjednodušiť život. Ide teda o vec, o ktorej by bolo v určitých oblastiach prospešné uvažovať aj do budúcnosti.

Pandémia so sebou priniesla aj fenomén známy ako *home-office*. Pre mnohých ľudí práca z domova znamenala zvýšenú mieru izolácie, ktorá na nich nevyplývala práve najlepšie. Existuje však aj značná skupina ľudí, ktorí musia za prácou cestovať dlhé vzdialenosti, a ktorým sa takto ich práca podstatne zjednodušila. Hovorím o osobách s prevažne sedavým zamestnaním v kanceláriách. Pre nich je úplne nepodstatné, či pred počítačom sedia hodiny v kancelárii alebo v pohodlí svojho domova. Preto vo viacerých firmách začali uvažovať o zavedení režimu *home-office* pre vybraných zamestnancov do budúcnosti aj na trvalo. Pandémia nám aj takýmto spôsobom ukázala možnosti v zamestnávaní a pre veľkú časť ľudí podstatné zlepšenie a zjednodušenie života do budúcnosti.

Pandémia, a s ňou spojené lockdowny, pre mnohých znamenali aj ničím nerušený čas na seba. Čas, ktorý mohli využiť napríklad na introspekciu, prehodnotenie rôznych etáp svojho života, či na nájdenie si nového hobby. Takýto čas by pri všednom a často hektickom živote asi tak skoro nenašli. Pre niektorých tento čas, samozrejme, znamenal skôr agóniu, pretože nie každý je rád sám so svojimi myšlienkami. Myslím si však, že celkovo bol takýto „time-out“ od bežného života skôr prospešný, či už na nájdenie samého seba alebo na prehodnotenie niektorých svojich životných rozhodnutí či postojov.

Ďalej nemožno opomenúť, že toto obdobie bolo pre mnohých náročné aj z ekonomickej stránky. Mnohí ľudia prišli o svoje podniky či o svoje zamestnania. Ľudia často nemali z čoho živiť svoje rodiny a mnohí budú mať problém aj do budúcnosti s uplatnením sa na trhu práce či s otvaraním nejakého nového biznisu. Táto skutočnosť určite mnohým neprosperovala ani na ich psychickom zdraví.

Toto obdobie nám poslúžilo aj ako možnosť uvedomiť si, že v živote nemáme zodpovednosť iba za seba a za svojich blízkych, ale aj za celú spoločnosť. Dodržiavanie proticovidových opatrení bola skúška, ktorou sme si museli všetci prejsť. Aj keď boli tieto opatrenia pre nás všetkých nepríjemné a obmedzujúce, museli sme sa naučiť s nimi žiť, aby sme ochránili druhých, najmä starších. Mnohí však túto skúšku nezvládli a stali sa popieračmi covidu. Nedodržiavali opatrenia, správali sa nezodpovedne a mohli, takpovediac v reálnom čase, sledovať aké dôsledky má takéto ich správanie. Mnohí z nás však v tomto boji na dlhé trate vytrvali a vďaka takémuto kolektívnemu úsiliu sa nám podarilo krivku pandémie zmeniť. Aj keď momentálne je ešte otázne, ako veľmi...

Keď už sa rozprávame o nezodpovednosti niektorých ľudí, tak treba poznamenať, že mnohí zneužili obdobie pandémie na to, aby si sami prílepili na úkor iných. Už počas prvých dní pandémie sa objavili viacerí, ktorí boli ochotní kvôli zisku okrádať svojich spoluobčanov. Možno spomenúť napríklad fakt, že v období, keď neboli dostupné rúška a respirátory v obchodoch, začali ich mnohí predávať vysoko nad trhovú cenu a takto sa na druhých obohacovali. A nešlo len o anonymných ľudí, ktorí sa v tomto období nezachovali férov, ale aj o vysokopostavených, napríklad aj v Správe štátnych hmotných rezerv. Ďalší špekulanti zasa páchali na ľuďoch s finančnými ťažkosťami úžeru. Takto sa nám popri ľuďoch, ktorí sa snažili svojmu okoliu čo najviac pomôcť, ukázala aj odvrátená a nepekná stránka človečenstva.

To pekné však nedalo na seba čakať. Mnohí sa práve v tomto období začali venovať rôznym formám dobrovoľníckej činnosti. Veľká časť ľudí sa snažila urobiť svet krajším aspoň kúskom dobra, ktoré v sebe, za iných okolností, skrývajú niekde hlboko vnútri. Či už išlo o rozličné formy pomoci seniorom alebo pomoc mladých medikov - študentov medicíny, ktorí obetovali stovky hodín zo svojho osobného času, aby pomáhali v preplnených nemocniciach, v testovacích centrách či pri očkovaní.

Mnoho z nás bolo v tomto období nútených zostať takmer „nonstop“ doma so svojimi rodinami. Pre niektorých to bola pozitívna skúsenosť a umožnilo im to napraviť či zlepšiť si

naštrbené vzťahy, ktoré so svojimi rodinami mali. Pre iných to bola zasa agónia a rodinné vzťahy, ktoré mali už beztak na bode mrazu, sa nenapraviteľne rozštiepili.

Pandémia tiež veľmi negatívne ovplyvnila rôzne sféry, v ktorých ľudia pôsobili. Napríklad oblasť kultúry v tomto období zažila, obrazne povedané, zatmenie slnka. V divadlách a v kinách to vyzeralo ako v nejakom post-apokalyptickom filme. Neboli diváci a často nebola ani produkcia nových divadelných hier či novej kinematografie. Na druhej strane však napríklad spisovatelia a hudobníci mali v tomto období akúsi druhú renesanciu (koncerty vynímajúc) a mohli sa naplno venovať svojmu talentu.

Pre mnohých obdobie covid-u znamenalo tiež obdobie vzdelávania, na ktoré by nemali za normálnych okolností čas. Mohli navštevovať rozličné online kurzy, čítať odborné knihy a takto sa osobnostne zdokonaľovať v rôznych oblastiach. Takto sa potom, keď pandémia raz skončí, budú mať možnosť posunúť ďalej vo svojom profesionálnom živote a napredovať.

Záver

Obdobie pandémie bolo pre mnohých z nás jednou z najťažších skúšok, s ktorými sa v našom živote stretneme. Mnohí z nás v nej obstáli, mnohí nedopadli zrovna najslávnejšie. Toto obdobie malo mnohé negatíva, nevynímajúc smrť našich blízkych, psychické alebo finančné problémy. Ukázalo sa nám, ako hlboko sú niektorí z nás ochotní klesnúť v honbe za ziskom. Je už asi neskoro im vysvetľovať, že tie peniaze, ktoré takouto formou zarobili, si so sebou do hrobu jednoducho nevezmú a jediné, čo sa v živote počíta, sú naše skutky a naše správanie voči druhým. Samotná pandémia však so sebou priniesla aj mnohé nečakané pozitíva. Priniesla so sebou technologický pokrok. Ukázala nám, že pracovať sa dá aj inak ako byť zavretý celý deň v kancelárii. Dala nám čas, aby sme boli sami so sebou a prehodnotili svoj život, pestovali svoje hobby či ďalej sa vzdelávali. Pripomenula nám hodnotu zdravia a potrebu sa oň starať. Covid vyvíjal na našu spoločnosť neuveriteľný tlak, ktorý sme však nakoniec zvládli a v mnohých ohľadoch sme sa, ako jednotlivci, ale aj ako spoločnosť, zlepšili. Ale tak to už v živote a v prírode chodí... Aj na uhlík treba vyvinúť obrovský tlak na to, aby sa z neho stal diamant. Tak aj my ako ľudstvo musíme znášať rôzne skúšky, aby sme sa neustále zlepšovali a rástli. A môžeme len dúfať, že aj z nás sa jedného dňa stanú žiarivé diamanty. Zatiaľ však treba mať na pamäti všetko, čo sme sa z tejto krízy naučili. Aby jedného dňa, keď príde nejaká ďalšia skúška, sme nezopakovali tie isté chyby...

Summary

For many of us, the pandemic has been one of the biggest challenges in our lives. Some did this exam well, some worse. We all faced the negatives, not excluding the deaths of our loved ones or psychological or financial problems. Some even tried to profit from the unhappiness of others. It is probably too late to explain that nobody can take their money to the grave with them and that the only thing that counts is their actions and behavior towards each other. However, it was an era of unexpected positives, too. Technological progress for general people was immense. We could see that in order to work effectively, we do not need to sit in offices. We had time to be alone, evaluate our lives, and cultivate hobbies and education. We got reminded of the value of health and the need to take care of it. Covid laid incredible pressure on our society, but we keep managing and improving. Anyway, that is how it goes in life and nature... Just as carbon has to be under enormous pressure to change into a diamond, so do people have to endure various tests to improve and grow. And we can only hope that one day we will become shining diamonds, too. Whatever that might mean for an individual. However, most importantly, we must not forget what we have learned from this crisis, to not repeat the same mistakes in the future...

ČO NÁM DALO A ČO VZALO OBDOBIE PANDÉMIE

Alica Struková¹

Abstrakt: Nosnou témou tejto práce je vlastný pohľad autorky na problematiku celosvetovej pandémie koronavírusu, ktorá vypukla v roku 2019 v Číne. Autorka sa zamýšľa nad jej negatívnymi dôsledkami, analyzuje rozsah škôd a vyjadruje vlastný názor na danú problematiku. Aj keď to možno znie paradoxne, v práci sa autorka venuje aj pozitívnym aspektom pandémie. Snaží sa dokázať, že na každej zlej životnej okolnosti možno nájsť niečo dobré. Teda, že každá životná situácia nás má niečo naučiť, posilniť nás a pobádať nás, aby sme si uvedomovali svoje správanie a konanie.

Kľúčové slová: pandémia koronavírusu, negatívne dôsledky, úmrtnosť, opatrenia vlády, rúška, hygiena, očkovanie, pozitívne aspekty, starostlivosť o zdravie.

Abstract: The main aim of this article is to present the author's view of the global coronavirus pandemic, which broke out in China in 2019. The author reflects on the negative consequences, analyzes the extent of the damage, and expresses her opinion on the issue. The author stays positive and believes we should always search for the good, even in the bad times. She tries to prove that every situation teaches us something new and makes us stronger, more courageous, and better aware of our behavior and actions.

Key Words: Coronavirus pandemic, Negative consequences, Mortality, Government measures, Masks, Vaccination, Positive aspects, Healthcare.

Určite budete so mnou všetci súhlasiť, že pandémia, ktorá vypukla v roku 2019 v Číne a odtiaľ sa rozšírila do celého sveta, zmenila naše životy v mnohých smeroch. Priniesla nám hlavne veľa negatív ako striktné opatrenia prijaté za účelom ochrany ľudského zdravia, obmedzenie dovtedy bežných každodenných návykov, a najmä, vysokú úmrtnosť. Ale ak sa hlbšie zamyslíme, určite by sme našli aj opačné aspekty. Pozitívne. Nasledujúce riadky sú mojím zamyslením sa nad tým, ako aj v negatívnom musíme hľadať pozitívne.

Ako sa to hovorí? Najprv dobrá správa, potom zlá? Či v opačnom poradí? Každopádne, asi najskôr začneme tými negatívnymi aspektami pandémie. Potom sa pozrieme na svetlé stránky, v zmysle starého známeho: „Všetko zlé je na niečo dobré.“

Začať musím tým najtragickejším. Milióny mŕtvych v celosvetovom meradle. Mnohí z nás prišli o svojich najbližších, rodinu a kamarátov. Katastrofické boli prvé správy z prvej vlny v Taliansku, vystrašili nás. O to viac, keď sme tú bolesť pocítili na vlastnej koži. Aj ja som prišla o niekoľkých členov svojej rodiny.

Všetci sme tiež pocítili obmedzenia v každodennom živote. Dlhé rady zákazníkov pred obchodmi, nosenie rúšok, cez ktoré sa zle dýchalo, limitovaný počet návštevníkov na kultúrnych a spoločenských akciách, ak vôbec nejaké boli...mohla by som vymenúvať obmedzenia donekonečna.

Pandémia obmedzila aj sociálny kontakt. Nielenže boli zatvorené školy, mnohé firmy prešli na home-office a ľudia sa jeden druhému vyhýbali v snahe ochrániť samých seba. Meranie teplôt, dezinfekcie pri vchodoch do obchodov či používanie rukavíc si všetci budeme dlho pamätať.

Na celú situáciu sa mi hodí metafora so záhradkou. Ak sa o záhradku nestaráme, nechráňime ju pred škodcami a nedodávame jej výživu, kvety nebudú kvitnúť a nebudeme mať úrodu. Tak je to aj v prípade pandémie. Obmedzenia určite spôsobili, že sme sa začali viac o seba starať, zdravšie sa stravovať, jesť viac vitamínov, športovať a dôslednejšie dodržiavať hygienu. Snažili sme sa posilniť si imunitu a ochrániť sa pred nákazou. Burina sa šírila najmä v záhradách tých,

¹ Denná študentka 2. ročníka Bc. štúdia na Pedagogickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

ktorí robili opak. A tá burina preliezala aj do susedných záhrad – nakazili sa a nákazu šírili ďalej. Samozrejme, ani tí najodolnejší jedinci neboli voči pandémie imúnni. No vďaka správnej životospráve – v prípade záhradky obrazne vďaka hnojivám (vitamínom, minerálom...), pesticídom (liečivám...), oplateniu (opatrenia) – sme sa aspoň snažili získať akú-takú odolnosť a miesto buriny sme pestovali rešpekt voči zdraviu druhých.

Použila som umelecké prirovnanie k záhradke, aby esej nebola nudná a jednotvárna. Určite sme si vedomí všetkých negatívnych dôsledkov, veď im čelíme každodenne. Možno ich však vnímať rôznou optikou.

Mnohí prišli o svojich blízkych. Mnohí znášajú trvalé následky do dnešných dní. Mnohí stratili prácu. A medzi nimi som aj ja. Prišla som o svoj trvalý príjem v dôsledku toho, že kaviareň, v ktorej som brigádovala, obmedzila svoju činnosť. Zostala som doma, medzi štyrmi stenami. Určite nie som jediná. To má ale negatívny vplyv na psychiku ľudí. Bolo dokázané, že za celé obdobie pandémie vzrástol výskyt psychických ochorení ako depresie, úzkosti a fobie. Mnohí dostali z novej nákazy taký strach, že boli celé dni doma, vyhýbali sa sociálnemu kontaktu a boli izolovaní.

Rovnako sa zrušili mnohé kultúrne a spoločenské podujatia. Ľudia sa prestali navštevovať a stretávať sa. Zostali zavretí doma v snahe ochrániť sa. Ale ak v záhradke prestanú opelovať včielky, nebude kvitnúť. Rovnako ľudské duše prišli o možnosť rozkvetu. Dni doma sa stali bezvýznamnými a depresívnymi. To bola aj moja skúsenosť.

Ďalším negatívnym dôsledkom, ktorý si verejnosť až tak neuvedomuje, bola sťažená komunikácia. Som nedoslýchavá a pri komunikácii potrebujem odčítať z pier. No ako by som mohla, keď ústa môjho priateľa, známeho či cudzieho človeka boli skryté pod rúškom? Často som bola bezradná a frustrovaná z neporozumenia v komunikácii. To bol ďalší dôvod, pre ktorý si stále nemôžem nájsť prácu – bariérou sú rúška, a teda aj vzájomná komunikácia. To je hlavný dôvod, prečo som v tejto covidovej dobe nešťastná – čoraz viac si uvedomujem svoj hendikep, čo nemá dobrý vplyv na celkový sebaobraz a sebaopínanie. Poškodená kvetina v záhradke sa asi tiež necíti dobre, keď sa ostatné kvietky po daždi trbliecu na slnku a pekne kvitnú. Preto aj súčasná pandémia zhoršila moje psychické problémy. Uvedomujem si, že okrem svojho zdravia musím hlavne pracovať na sebaopínaní, rovnako ako sa aj o záhradku treba starať, musím ju aj okopávať a trhať burinu.

No poďme sa na súčasnú situáciu pozrieť zo svetlejšej stránky. Čo dobré mi táto doba dala? Určite ma zbližila s rodinou. Začali sme spolu tráviť viac času, viac sa spoznávať a rozprávať aj o veciach, na ktoré predtým nebol čas alebo sme ich nepokladali za dôležité. Dokonca sme si vytvorili zvyk hrať každý večer spoločenské hry. Začala som sa viac zaujímať o mojich najbližších, o ich pocity a prežívanie.

Určite budete so mnou súhlasiť, že sme všetci začali byť obozretnejší, starostlivejší a opatrnejší. Viac sme sa začali starať o svoje zdravie. Mnohí z nás sa dali aj zaočkovať. Pravidelne sme chodili na testy, aby sme sa vyhli šíreniu nákazy.

Z obdobia prvej vlny koronavírusu sa mi do povedomia dostala mapa Talianska znázorňujúca rapídne zlepšenie stavu životného prostredia v dôsledku tvrdého lockdownu. Môžeme povedať, že v tomto období bolo aj na slovenských cestách menej áut, čo určite prospelo životnému prostrediu.

Hoci napísané v krátkosti, ide o tak významné pozitíva, že snáď viac slov nepotrebujú... Cieľom tejto práce bolo poskytnúť vlastný pohľad na problematiku pandémie. Poukázat na záporné stránky a vyzdvihnúť tie kladné. Aj keď COVID priniesol do záhradiek aj smrť a odumretie úrody, živočíchom nedostatok potravy, tak, paradoxne, na druhej strane mal zásluhu na tom, že sme sa začali o záhradku viac starať, chrániť ju a dodávať jej živiny. Tak nevidíme na pandémie len to čierne, ale snažme sa nájsť na nej aj kúsok toho dobrého.

Záver

Pandémia koronavírusu zmenila náš život v mnohých smeroch. V dobrých aj v zlých. Lepšia starostlivosť o zdravie, záujem o druhých, vzájomná pomoc a porozumenie... To nás sprevádzalo počas tohto náročného obdobia a dúfam, že to v spoločnosti aj pretrvá. Na druhej strane sa vyskytlo veľa úmrtí nielen na Slovensku, ale aj na celom svete. Boli sme obmedzení nosením rúšok a vládnymi opatreniami. Musíme si uvedomiť, že toto všetko bolo v záujme verejného blaha. A teraz si musíme odnieť to dobré a poučiť sa zo zlého.

Summary

The coronavirus pandemic has changed our lives in many ways. Diligent health care, applauded health workers, empathy, mutual help, understanding... We have experienced these positives during the difficult period, which I hope will not return but whose positive sides I believe will remain. On the other hand, in Slovakia and abroad, we mourned many deaths. We were limited by wearing masks and government measures. We all know that the government introduced them for the public good. Nevertheless, often they were tough and challenging. But one thing proved to be definitely true - we should, in all situations, search for the good and learn from the bad.

ČO NÁM DALO A ČO VZALO OBDOBIE PANDÉMIE

Izabela Tobolková¹

Abstrakt: Cieľom mojej eseje bolo objasniť pojem pandémie a zobrazíť niekoľko aspektov, ktoré nám toto obdobie vzalo, ale zároveň aj dalo. Zaujímavým bolo sledovať, ako nám pandémia narušila tzv. pyramídu potrieb, ktorej autorom je psychológ Abraham Harold Maslow. Táto esej nie je len o tom, ako pandémia ovplyvnila naše zdravie, ale aj o tom, ako ovplyvnila naše vzťahy, manželstvo a aj zamestnanosť.

Kľúčové slová: pandémia, koronavírus, lockdown, choroby, duševné zdravie, fyzické zdravie, stres, zamestnanosť, manželstvo, rodina, vzťahy, peniaze, pyramída potrieb, Maslow, psychológia.

Abstract: In the essay, the author expresses her opinions on what negative and positive did people experience during the pandemic. In the center of attention is the so-called Maslow's pyramid, i.e., the needs hierarchized by psychologist Abraham Harold Maslow and the effect of the pandemic on them. The author takes into account mainly the effects on health, relationships, marriage, and employment.

Key Words: Pandemic, Coronavirus, Lockdown, Diseases, Mental health, Psychical health, Stress, Employment, Marriage, Family, Relationships, Money, Hierarchy of needs, Maslow, Psychology.

Pandémia nastáva, keď sa objaví nový vírus, proti ktorému ľudská populácia nemá imunitu, čo vedie k niekoľkým súčasným epidémiám na celom svete s obrovským počtom úmrtí a ochorení. Epidémia sa pravdepodobne rýchlo rozšíri po celom svete z dôvodu globálnej dopravy a nárastu počtu komunikácií, ako aj urbanizácii a preľudnenosti.² Nový koronavírus 2019-nCoV bol prvýkrát zaznamenaný koncom roka 2019 v čínskom meste Wuhan a spustil celosvetovú pandémiu. Podľa predpokladov nákaza pochádza z kontaktu so zvieratami na miestnych trhoch a súvisí s predajom živých zvierat. Postupne sa nákaza šírila aj do iných oblastí Číny a prípady začali hlásiť aj iné miesta. Neskôr bol čínskymi medicínskymi autoritami potvrdený prenos koronavírusu 2019-nCoV z človeka na človeka.³ Kompetentné authority definujú covid ako „*infekčné ochorenie, vyvolané koronavírusom SARS-CoV-2. Postihuje najmä dýchací systém, v ťažkých prípadoch vyvoláva ťažký zápal pľúc a môže viesť až k úmrtiu pacienta. Vírus sa prenáša kvapôčkami sekrétu pri kašli, kýchaní a rozprávaní. Ohrozuje osoby, ktoré sú v blízkom alebo dlhšie trvajúcom kontakte s nakazeným. Infekcia sa prenáša aj cez kontaminované predmety. Príznaky sú rôzne, pričom medzi najbežnejšie patria – bolesť hlavy, horúčky, kašeľ, bolesť svalov, únava, malátnosť, strata čuchu a chuti.*“⁴

Definícia nám je všetkým známa...zamysleli sme sa však, ako táto pandémia všetkým narušila tzv. pyramídu potrieb? Do tejto pyramídy, ktorej autorom je známy psychológ

¹ Denná študentka 1. ročníka Bc. štúdia na Pedagogickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

² The World Health Organization. *Pandemic preparedness*. [online]. Switzerland: WHO, apríl 2003. [cit: 2022-04-27]. Dostupné na:

<<http://web.archive.org/web/20030427193056/http://www.who.int/csr/disease/influenza/pandemic/en/print.html>>

³ ÚVZSR. *ÚVZ SR: Kroky prijímané hlavným hygienikom SR v súvislosti s novým koronavírusom 2019-nCoV*. [online]. Bratislava: ÚVZSR, január 2020. [cit: 2022-04-27]. Dostupné na: <https://www.uvzs.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=4009:uvz-sr-kroky-prijimane-hlavnym-hygienikom-sr-vnsuvislosti-snnovym-koronavirusom-2019-ncov&catid=250:koronavirus-2019-ncov&Itemid=153>

⁴ Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky. *Čo je COVID-19*. [cit: 2022-04-27]. Dostupné na: <<https://korona.gov.sk/co-je-covid-19/>>

Abraham Harold Maslow, zapadajú fyziologické potreby, potreba bezpečia, sociálne potreby, potreba úcty a sebarealizácia.

Jednoznačne poznačené pandémiou boli fyziologické potreby, teda tie najzákladnejšie ako sú jedenie, dýchanie, spánok, pohyb a podobne, a to hlavne u tých, ktorí toto ochorenie prekonali. Ak sa fyziologické potreby neuspokoja, telo si rýchlo žiada pozornosť a hlási sa o ich naplnenie, takže sú ľahko povšimnuteľné.

Ďalšou veľmi dôležitou potrebou je pre nás bezpečie a istota. Potrebujeme sa vyhnúť nebezpečenstvu, neznámym a ohrozujúcim podnetom – ako napríklad samotný Covid-19. Po naplnení tejto podstatnej potreby je ďalším krokom vyhľadanie istoty, spoľahlivosti a stability.⁵

Nasledujúca potreba sa týka spolupatričnosti a lásky. Vďaka týmto potrebám udržiavame príbuzenské, partnerské a priateľské vzťahy. Čo, všetci dobre vieme, bolo veľmi náročné, nakoľko sme prežili veľa zmien opatrení - zákazy vychádzania (tzv. *lockdowny*), zákazy stretávania a podobne. Vyjadrením tejto potreby je život v komunite ľudí, s ktorými nie sme len pre pocit istoty, ale práve pre pocit spolupatričnosti. Táto potreba nás chráni pred samotou, depresiami a úzkosťou. Mnohí z nás si uvedomili, čo, respektíve koľko, pre nás rodina či priatelia znamenajú až v tej chvíli, keď sme nemohli spolu tráviť toľko času, koľko sme chceli. Prišli sme na to, aké je to žiť naozaj slobodný život, ktorý sme žili, kým nás prepadla táto pandémia. Teda život bez obmedzení.

Uznanie a sebaúcta sú potrebami, ktoré vychádzajú z našich túžob byť uznaný okolím aj sám sebou. Mnohým táto pandémia zhoršila práve psychické zdravie, čo malo za následok zníženie sebaúcty. Môže sa zdať, že uznávať sám seba je veľmi jednoduché, ale dosiahnuť ozajstnú sebaúctu môže byť dlhým životným procesom, a práve preto sa táto potreba nachádza takmer na vrchole pyramídy. Totiž, nie každému sa ju podarí naplniť.

Veľmi dôležitou súčasťou nášho života je potreba rozvinúť svoj potenciál, svoje schopnosti a talent – teda sebarealizácia. Jedná sa o potreby osobného rastu, túžby po poznaní a estetických zážitkoch. Maslow sa v tejto súvislosti zmieňoval o tvorivosti, spontánnosti, tolerantnosti, etike a nezávislosti na vonkajších autoritách. Nie každý má podľa neho predpoklady na to, aby obstál v týchto potrebách sebarealizačného charakteru.⁶ Aj keď pre mnohých bolo toto obdobie akousi brzdou v rozvíjaní sa, naopak, možno práve väčšina si vďaka tejto pandémie uvedomila, čo od života očakáva, čo chce dosiahnuť a pracovala na sebe, a aj objavila svoje pravé ja. Konali sa rôzne online prednášky, kurzy, ktoré ľudia mohli využiť z pohodlia domova. Niektorí mali aj možnosť *home officu*, takže sa ich pandémia dotkla menej. Na druhej strane však aj tí zápasili s možnými problémami – napríklad si nedokázali zosúladiť pracovný a domáci čas či riešili internetové pripojenie, ak muselo byť niekoľko členov domácnosti prihlásených na internete naraz.

Podľa online prieskumu životnej situácie počas pandémie Covid-19 sa preukázalo, že aj keď už boli mnohé problémy prítomné, pandémia ich prehĺbila ešte viac. Prieskum sa konal počas karanténnych opatrení začiatkom leta 2020 a bol primárne kvantitatívneho charakteru. Zistilo sa, že nastali rôzne systémové nerovnosti medzi mužmi a ženami – ženy sa napríklad museli viac učiť s deťmi, starať sa o domácnosť a o členov rodiny. To je emočne aj fyzicky veľmi náročné, hoci sa často v tejto súvislosti stretávame s romantizáciou, najmä ohľadom materstva. Samozrejme, aj muži pomáhali v tomto období v domácnosti, starali sa o deti, učili sa s nimi, varili, avšak väčšie dôsledky na psychické zdravie vnímali ženy.

Sociálna izolácia, nemožnosť stretnúť sa s rodičmi, príbuznými a priateľmi, alebo aj pôrod bez manžela a následný pobyt v nemocnici bez možnosti návštevy, uviedla ako negatívny príklad respondentka z prieskumu. Sociálny a emocionálny dopad pandémie vnímala viac ako ten finančný.

⁵ PROCHÁZDKOVÁ, T. *Teória motivácie podľa Maslowa*. [online]. Brno: Mentem - brain training, z.s., október 2018. [cit: 2022-04-27]. Dostupné na: <https://www.mentem.sk/blog/teoria-motivacie/>

⁶ Ibidem.

Finančný aspekt však tiež nebol zanedbateľný. Osobitne sa prejavil v nedostatočnej pozornosti zo strany štátu voči rodičom, ktorí sa starajú o svoje postihnuté deti. Alarmujúca je aj ďalšia štatistika. Podľa nej 69,5% respondentov pracovalo z domu, no 14,9% mužov dostalo napriek tomu v tomto období výpoveď. Z tohto môže vyplývať aj ďalšie zistenie, a to, že 19,4% respondentov nedokázalo zaplatiť niektoré výdavky ako sú napríklad nájom, účty za elektrinu a podobne. Mnohí si aj odkladali alebo plánovali odkladať splátky úverov či hypotéky.

Navyše, pre niektorých sa akoby vymazal pracovný čas a zmenil sa denný rytmus. Respondent uviedol, že ľudia, ktorí pracovali skoro ráno, ich kontaktovali už o 7:00, a naopak ľudia z nočnej aj po 21:00, čo znamená, že viac pracoval, a pociťoval stres a úzkosť z toho, že od neho očakávajú neustálu dostupnosť, a do toho sa ešte musel starať aj o domácnosť. Na niektorých doľahla aj depresia z negatívnej pracovnej atmosféry, z podráždených nadriadených, na ktorých taktiež vplýval stres. Niektorí zamestnanci podľahli tiež alkoholu, z dôvodu nezvládania situácie.

Stresujúca bola aj situácia v zdravotníctve. Nedostatok zdravotníkov a ťažké priebehy ochorenia spôsobili, že aj bežné ochorenia mohli mať v nejednom prípade závažné dopady na zdravie. Ako príklad, si môžeme uviesť respondentku z prieskumu, ktorá mala zápal dutín a z dôvodu, že nebola ošetrovaná jej choroba prerástla do chronického zápalu a musela následne podstúpiť operáciu.⁷

Záver

„Zväčšovanie záťaže na ženy, zvýšené bremeno starostlivosti, pomalšie zotavovanie ekonomiky a znižovanie verejných alebo súkromných výdavkov na služby – ako napr. vzdelávanie a starostlivosť o deti – môže tlačiť na ženy, aby opustili trh práce natrvalo. Väčší dopad pandémie na psychické zdravie žien, ale aj všetkých ostatných, vyžaduje posilnenie psychologických a poradenských služieb pre dospelé osoby so zameraním na tie, ktoré sa starajú o domácnosť a deti.“⁸ Z prieskumu vyplýva, že väčšina ľudí má obavy z budúcnosti, z toho, že sa zhorší politická situácia na Slovensku alebo, že im niekto z príbuzných ochorie. Súčasne majú strach, že sa im zmenšia úspory alebo zhorší psychické zdravie, alebo aj, že im opatrenia ovplyvnia ich partnerské vzťahy. Aj napriek tomu všetkému sa ale nájdu aj pozitíva. Respondenti uviedli, že aj po tom všetkom cítia väčšiu toleranciu a akceptáciu rôznych potrieb všetkých členov rodiny, že sú schopní sa viac venovať koníčkum či ušetriť peniaze. Z istej stránky malo pozitívny vplyv aj keď boli muži doma a trávili čas s rodinou – mnohým sa tým upevnil vzťah.⁹

„Je to proste tak. Každá generácia ľudstva má svoju vojnu, kde umierajú ľudia, sú zničené ľudské životy a ideály. Čím je nepriateľ menší a neviditeľnejší, tým je silnejší a zákernejší. (Dušan Kokoška, 2021)“¹⁰

Summary

According to Kuruc's research on life situations during the covid pandemic, strengthening the psychological and counseling services for adults, focusing on those who care for the household and children, is necessary. The survey shows that most people are worried about their future, the health of their relatives, and the political situation. They fear the loss of their

⁷ KURUC, A. et al. *Prieskum životnej situácie počas pandémie COVID-19*. 1.vyd. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2020, s. 6-15.

⁸ Ibidem, s. 31-35.

⁹ KURUC, A. et al. *Prieskum životnej situácie počas pandémie COVID-19*. 1.vyd. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2020, s. 15-32.

¹⁰ Výrok k epidémii Covid 19, zdroj: <https://citaty-slavyhych.sk/temy/epidemie/?o=new>

savings, mental health problems, partnerships problems, etc. However, the survey showed some positives came out of this situation, too. The respondents stated that they felt more tolerant and accepting towards the different needs of all family members, that they had more time for their hobbies, and could save more money.

Zoznam použitej literatúry

DANIEL, J. et al. *Prehľad všeobecnej psychológie*. Nitra: ENIGMA, 2003. ISBN: 80-89132-05-7

KURUC, A. et al. *Prieskum životnej situácie počas pandémie COVID-19*. 1.vyd. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2020.

The World Health Organization. *Pandemic preparedness*. [online]. Switzerland: WHO, april 2003. [cit: 2022-04-27]. Dostupné na: <<http://web.archive.org/web/20030427193056/http://www.who.int/csr/disease/influenza/pandemic/en/print.html>>

ÚVZSR. *Usmernenie hlavného hygienika Slovenskej republiky v súvislosti s ochorením COVID-19 spôsobeným koronavírusom SARS-CoV-2 (11. aktualizácia)*. [online]. Bratislava: ÚVZSR, november 2020. [cit: 2022-04-27]. Dostupné na: <https://www.uvzsr.sk/docs/info/covid19/Usmernenie_HH_SR_COVID_19_11_aktualizacia_20112020.pdf>

ÚVZSR. *ÚVZ SR: Kroky prijímané hlavným hygienikom SR v súvislosti s novým koronavírusom 2019-nCoV*. [online]. Bratislava: ÚVZSR, január 2020. [cit: 2022-04-27]. Dostupné na: <https://www.uvzsr.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=4009:uvz-sr-kroky-prijimane-hlavnym-hygienikom-sr-vnsuvislosti-snnovym-koronavirusom-2019-ncov&catid=250:koronavirus-2019-ncov&Itemid=153>

ČO NÁM DALO A ČO VZALO OBDOBIE PANDÉMIE

Aneta Zacharová¹

Abstrakt: Autorka hodnotí pandémiu koronavírusu ako príklad naplnenia teórie realistického konfliktu na medzinárodnej aj lokálnej úrovni. Venuje sa tiež fenoménu panických nákupov.

Kľúčové slová: Koronavírus, Pandémia, Realistický konflikt, Panické nákupy.

Abstract: The author shows the coronavirus pandemic as an example of the realistic conflict theory in practice at international and local levels. She also deals with the phenomenon of panic shopping.

Key Words: Coronavirus, Pandemic, Realistic conflict, Panic shopping.

Keď v roku 1981 Dean Koontz, autor populárnych krimi thrillerov, písal svoj román *Eyes of Darkness*, príbeh o smrtiacom víruse pochádzajúcom z východnej Ázie bol iba dobre vyfabulovaným motívom, ktorý kvalitne potrápil maximálne mysle žánrových čitateľov. O tridsaťosem rokov neskôr, v decembri 2019, sa čínske mesto Wuchan stalo dočasne najpopulárnejšou lokalitou sveta a dovtedy minimálne známe slovo „koronavírus“ vyhlásila spoločnosť Google za celosvetovo najvyhľadávanejší pojem.

Pandémia koronavírusu, koniec-koncov ako väčšina pandémie v známej histórii, zasiahla životy všetkých náhle, neočakávane a predovšetkým v momente, kedy mala väčšina obyvateľstva pocit, že „sa nič nemôže pokaziť.“ Tento, nazvime ho, globálny fenomén neochromil iba zdravie ľudí, ale i celosvetovú ekonomiku, hospodárstvo a všetko s nimi súvisiace. Ako každá historická skutočnosť v societe však poskytol priestor pre množstvo psychologických a sociologických otázok a výskumov a potvrdenie či vyvrátenie rôznych teórií. Ako jednu za všetky možno spomenúť psychológmi známu teóriu tzv. realistického konfliktu, na ktorej možno demonštrovať i dianie počas vrcholnej pandémie koronavírusu. Táto teória hovorí o rozdrobenosti society na rôzne názorové, myšlienkové, triedne či etnické skupiny, ktoré pre rôzne postoje potenciálne prichádzajú do vzájomného konfliktu, no akoby zázračne sa dokážu spojiť v momentoch dosahovania spoločného vyššieho cieľa, z ktorého profitujú obe strany. Covid, resp. strach z neho a boj s ním, dokáže poslúžiť ako priam učebnicový príklad. Demonštráciu tohto faktu možno hľadať v rovine globálnej i lokálnej.

V prvej rovine ide predovšetkým o náhlu, no o to intenzívnejšiu medzinárodnú pomoc aj krajín, ktorých vzájomné pomery nevykazovali spoločné záujmy či priateľské vzťahy, no pod tlakom pandémie v promptnom čase dokázali vyvinúť úzku spoluprácu nielen v rovine humanitárnej pomoci či poskytnutia finančných prostriedkov, ale i v rovine spolupráce na vývine funkčných vakcín a liekov. V lokálnej sfére bola táto spolupráca pre občanov ešte viditeľnejšia. Pandémia vyvolala náhly altruizmus, často utužila blízke vzťahy v rodinách a komunitách a bola podnetom vzájomnej pomoci prostredníctvom potravinových, liekových či odevných zbierok.

Náhla spoločenská blízkosť bola pravdepodobne zásadným faktorom, ktorý si povšimla väčšina ľudí v societe. Práve náhly skok z hektického prostredia práce, školy a povinností do rodinného prostredia, home officu a zdanlivej stereotypnosti poslúžil väčšine jedincov ako prvotný šok, na ktorý však bolo možné sa pomerne jednoducho adaptovať. V rodinnom prostredí množstvo ľudí našlo toľko potrebné porozumenie i psychologickú podporu. Ľudia objavili nové záujmy, ako napríklad učenie sa nových jazykov, začali sa starať o vlastné zdravie pravidelným cvičením, našli v sebe záujem o umelecké produkty kinematografie či

¹ Externá študentka 2. ročníka Bc. štúdia na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

objavili zručnosť šiť rúška. Tieto všetky, na prvý pohľad možno banálne, aktivity spojené s humanizáciou novovzniknutej situácie však nastavili zrkadlo nielen jednotlivcom, ale i celej predpandemickej spoločnosti. Poukázali nielen na typické ľudské sociálne neduhy sprevádzajúce ľudstvo už oddávna, ale i celkové sociokultúrne nastavenie zahŕňajúce povrchný konzumný spôsob života vrátane kultu krásy a tela. Pandémiu tak možno chápať ako neočakávanú, ale podnetnú reflexiu nášho doterajšieho správania sa, rovnako ako prostriedok a prvý krok k jeho novej zmene, a to v rôznych oblastiach života.

Nemožno však tvrdiť, že pandémia so sebou priniesla iba rozvinutie podnetných pocitov. Emócie strachu zo smrti a panika sa v spoločnosti objavili rovnako náhle, sprevádzané vzrastom rôznych mentálnych ochorení, depresívnych stavov či úzkostí. Okrem spomínaných sa však rozvinuli aj iné sociálne fenomény. V americkej štúdii *Panic: myth or reality?* doktor Lee Clarke pracuje s termínom „panické nákupy,” ktoré nedefinuje iba ako náhle vykupovanie spotrebného tovaru z pultov supermarketov, ktoré nutne podlieha určitému stupňu davovej psychózy, podnietenej spoločenskou či prírodnou katastrofou, ale i ako úplne novú neekologickú verziu nakupovania, zažívajúcu rozkvet predovšetkým rozšírením popularity cenovo dostupných ázijských eshopov, dodávajúcich akýkoľvek tovar prakticky kdekoľvek na svete. S rastúcim počtom odoberateľov z týchto internetových eshopov tak nevzrástla iba ich celosvetová obľúbenosť a množstvo ľudí s diagnózou takzvaného shopaholizmu, ale i záujem o akési krízové nakupovanie, teda nakupovanie podmienené strachom z nadchádzajúcich či prítomných udalostí, v tomto prípade pandémie. Nákup slúži tak ako akási psychologická pomoc, dočasný a rýchly pocit bezpečia, normálnosti, v psychológii známy pod pojmom kompenzácia. Spoločnosti však treba pripomínať práve atribút dočasnosti a negatívny dopad tohto fenoménu na jednotlivca aj spoločnosť.

Záver

Obdobie pandémie bolo obdobím negatív aj pozitív. Snažme sa však vnímať viac tie pozitíva, určite je to pre naše mentálne zdravie prospešnejšie. Nie len, že sme sa dokázali ako spoločenstvo spojiť v prospech vyššieho cieľa, ale dokázali sme aj pomôcť životnému prostrediu, čo je ďalší pálčivý celospoločenský problém. Napríklad podľa údajov spravodajskej spoločnosti BBC a *European Environmental Agency* sa počas dvoch rokov celosvetovo účelovo obmedzeného pohybu obyvateľstva znížila hladina znečisteného vzduchu na planéte. Hladina emisií oxidu dusičitého klesla v USA o päťdesiat a v Európe i o viac ako šesťdesiat percent. A to je veľké globálne pozitívum, na ktorom môžeme stavať ďalej...

Summary

The period of the pandemic was a period of both negatives and positives. However, let's try to keep in our minds the positives as it is certainly more beneficial for the mental health. We were able to work together to fight the pandemic. At the same time, we helped the environment what is very important because the environmental problems are worse than ever. For example, according to data from BBC News and the European Environmental Agency, during the two years of purposefully limited movement of the population worldwide, the pollution level of air decreased. The level of nitrogen dioxide emissions fell by fifty percent in the USA and by more than sixty percent in Europe. And that is a big deal for all mankind on which we can build upon.

**doc. JUDr. PhDr. Adriana Švecová, PhD.
JUDr. Ingrid Lanczová, PhD. (eds.)**

ACTA UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS –IURIDICA XIV

Ročenka Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave

Vydala Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave v roku 2022.

DOI: 10.31262/978-80-568-0529-9/2022

ISBN: 978-80-568-0529-9 (on-line)